

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1942.

Andra kammaren.

Nr 28.

Måndagen den 2 november.

Kl. 10.45 f. m.

§ 1.

Upplästes följande till kammaren inkomna protokoll:

Protokoll, hållet inför statsrådet och chefen för justitiedepartementet den 22 oktober 1942.

Till justitiedepartementet hade den 3 augusti 1942 från länsstyrelsen i Gävleborgs län inkommit fullmakt för folkskolläraren Gottfrid Fröderberg i Arbrå, vilken vid ny röstsammanräkning blivit utsedd såsom ledamot av riksdagens andra kammare i stället för avgången ledamot av samma kammare.

Vid granskning av fullmakten, som företogs inför chefen för justitiedepartementet samt vidare av vederbörande fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, framställdes mot fullmakten icke någon anmärkning.

Protokoll över vad sålunda förekommit skulle jämte den granskade fullmakten överlämnas till andra kammaren.

I ämbetet:

C. G. Bruno.

Vid detta protokoll var fogad fullmakt för folkskolläraren Gottfrid Fröderberg i Arbrå att vara ledamot av riksdagens andra kammare för tiden till den 1 januari 1945.

Kammaren, som lade protokollet till handlingarna, förklarade herr Fröderberg behörig till riksdagsmannakallets utövande.

Herr talmannen meddelade härefter, att herr Fröderberg intagit sin plats i kammaren.

§ 2.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts skrivelse, nr 365, angående muntliga meddelanden till riksdagen.

Denna skrivelse upplästes och lades till handlingarna.

Härefter yttrade herr **talmannen**: I anslutning till den nu föredragna skrivelserna får jag tillkännagiva, att enligt vad jag inhämtat vissa av de i skrivelserna avsedda meddelandena komma att lämnas kammaren vid dagens sammanträde kl. 2 e. m. samt att det kammarens sammanträde, som skall hållas inför lyckta dörrar, kommer att utsättas till nästa onsdag kl. 2 e. m. Sammanträdet kommer även att hållas under morgondagen med början kl. 11 f. m., varvid tillfälle kommer att givas till överläggning i anledning av de meddelanden, som vissa statsrådsledamöter ämna lämna vid sammanträdet i dag.

§ 3.

Interpellation. Ordet lämnades på begäran till

Herr **Thorell**, som anförde: Herr talman! Enligt meddelande i pressen beslöt regeringen i konselj den 23 oktober, att de män, som äro födda 1923 och vid inskrivningsförrättningarna nästa år befinnas dugliga till krigstjänst, skola med stöd av lagen om tjänsteplikt uttas för att utföra arbete inom skogsbruket. Omkring 30,000 man skulle inkallas och inställelse skulle ske i mars eller april 1943.

Tidigare förberedelser för inkallelse av 1942 års klass blevo fördröjda, vilket medförde, att dess användning måste förfalla. På grund härav har hela den med stöd av tjänstepliktlagen åsyftade avverkningen genom användande av värnpliktiga förskjutits till våren 1943. Denna förskjutning måste beklagas såväl med hänsyn till bränsleförsörjningen som ur vidare försörjningspolitiska synpunkter. Därtill kommer, att de som tillhöra 1943 års klass genomsnittligt äro ett år yngre än 1942 års klass, vilket i viss mån kan inverka nedsättande på arbetsresultatet.

Om skogsarbetet börjar först i april och för varje värnpliktig beräknas behöva pågå i tre månader, har halva sommaren gått, då arbetsbetinget är slutfört. Under en del av denna tid utföres jordbrukets brådaste arbete, vårbruket, och även under den återstående delen av tjänstgöringstiden behövas alla armar för arbete i jorden. Om däremot arbetet finge börja i mitten av januari eller senast i början på februari, så skulle de värnpliktiga som arbeta i jordbruket hinna avsluta detsamma och komma hem till vårbruket. Detta skulle vara av stort värde såväl för dem själva och för många jordbrukare som indirekt även för folkförsörjningen. Men också för de värnpliktiga som äro säsongarbetare, exempelvis byggnadsarbetare, måste tiden under årets första månader vara lämpligast.

Även andra starka skäl tala för att vedavverkning, som av naturliga skäl här främst ifrågakommer, bör äga rum vintertid. Arbetet är då mindre besvärligt än under sommarens hetta och myggplåga. Den upphuggna veden kan köras fram på vinterföre till bilväg, järnvägsstation eller lastageplats, där den i vanliga fall står öppet och i övrigt lämpligt för torkning. Den är då under sommaren åtkomlig för vidaretransport till konsumtionsorterna. Hugges den under savnings tiden och lämnas kvar i skugga i skogen, blir den svampig och möglik samt förlorar i bränslevärde. Därtill kommer, att den blir genomsur av höstregnen och kanske först sent under nästkommande bränslesäsong kan framförslas till förbrukningsorterna.

I anledning av vad här anförts anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet framställa följande frågor:

Anser herr statsrådet en inkallelse av värnpliktiga av 1943 års klass till skogsarbete vara möjlig att genomföra — eventuellt genom en tidigare inskrivningsförrättning — på så sätt, att hela arbetstiden blir fullgjord före april månads utgång, och, om så skulle vara fallet,

ämnar herr statsrådet vidtagna åtgärder för att låta genomföra en sådan tidigare inkallelse av hela årsklassen eller åtminstone den del därav som arbetar inom jordbruket?

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 4.

Interpellation. Herr **Senander** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Vårt land har för närvarande den minsta fastställda brödransonen av de länder, som tvingats tillgripa ransonering. Till och med i Finland höjer man brödranso-

Interpellation. (Forts.)

nen, så att denna enligt vad som uppgivits skulle komma att bli inte obetydligt större än vår. Den svenska brödransonens knapphet har bland annat motiverats med de felslagna skördarna. Detta år har emellertid vårt land fått en förhållandevis god brödsädeskörd — spannmålsskördens ökning har uppgivits till 60 å 70 procent — som möjliggör en ökning av brödransonen. En sådan ökning är så mycket mera nödvändig, som varuknappheten å andra områden ökar behovet av bröd och mjöl. Det synes mig därför nödvändigt, att denna fråga upptas till statsmakternas omprövning.

En annan fråga av betydelse för kommande år är i vilken utsträckning möjligheterna bevakas att beså största möjliga areal. Enligt uppgifter i tidningspressen har åtminstone i Skåne en väsentlig inskränkning av brödsädesarealen ägt rum — man talar om att inskränkningen motsvarar ungefär femtio procent av årets brödsädesareal. Det är inte klart, huruvida en liknande omläggning äger rum vid jordbruket i andra delar av landet, men redan vid den nämnda inskränkningen för Skåne måste detta skapa ett allvarligt problem ur folkförsörjningssynpunkt. Man har från jordbrukarhåll motiverat åtgärderna med att priserna äro otillfredsställande. I vart fall torde man kunna utgå från att jordbrukarna ifråga övergått till annan mera inkomstbringande odling.

Alldeles oavsett om det finnes ett berättigat missnöje bland jordbrukarna, borde under dessa exceptionella förhållanden statsmakterna förfoga över möjlighet att kontrollera och i god tid ingripa för att hindra icke önskvärda förändringar. Äro de tvångsmedel regeringen förfogar över otillräckliga för att trygga ett rationellt utnyttjande av våra försörjningsresurser, så måste nya medel tillgripas. Det synes mig i vart fall önskvärt, att regeringen närmare klargör läget och redogör för åtgärder, som vidtagits eller som den anser böra vidtagas för att förhindra, att en viktig del av åkerarealen lägges i träde eller tas i anspråk för ur försörjningssynpunkt mindre viktiga odling.

Enköpingsböndernas tilltag att i en tid, när knapphet på mjölk rådde, ge mjölken åt kreaturen eller slå ut densamma har väckt stark ovilja i olika befolkningslager. Det spelar härvid ingen roll, huruvida böndernas förbittring över de statliga myndigheternas åtgärder var berättigad. Hur berättigat missnöjet än var, så måste andra åtgärder tillgripas, när det gäller att rätta till missförhållanden, än desperata aktioner för att förstöra knappa livsmedelstillgångar. Det inträffade kan inte bara vara en varning mot dåligt genomtänkta åtgärder från myndigheternas sida utan uppfordrar till en skärpt beredskap på detta område, som möjliggör ett omedelbart ingripande från myndigheternas sida för att förhindra, att livsmedel skadas eller helt ödeläggas.

Fläsktillgången synes bli allt knappare — förutsättningarna att höja den synas minimala i början av nästa år — och det är redan svårt, för att inte säga omöjligt på vissa håll, att få köpa ut ens de knappa fläskransoner som tilldelats medborgarna på fläskkorten. Det är fara värt, att även fläsket föres ut ur den legala handeln, såsom skett med äggen. Den goda skörden borde möjliggöra vissa åtgärder för att på längre sikt öka fläsktillgången. Inte minst borde en uppmjukning av bestämmelserna om de s. k. hushållsgrisarna vara ägnad att stimulera svinuppfödningen och därmed öka tillgången av fläsk.

Slutligen har jag i denna form velat rikta uppmärksamheten på fiskproblemet. Fisken spelar just nu en mycket större roll för folkförsörjningen än tidigare. Fiskköerna och ett utbrett missnöje över knappheten på fisk, ojämnheter i prissättningen och de möjligheter detta skapar för jobberi vittna om frågans vikt. Vissa missnöjesanledningar synas nu vara på väg att bringas ur världen, medan däremot den mest avgörande, knappheten på fisk, fortfarande är lika brännande. Här synes en hel rad åtgärder för att öka fisktillförseln kunna diskuteras.

Interpellation. (Forts.)

Det synes mig, att vissa möjligheter att öka fisktillgången icke tillvaratagits. De viktigaste därvid vore en ökad bränsletilldelning, statligt stöd för att utrusta fiskare, åtgärder för att öka tillgången av fiskredskap och en generösare tilldelning av sådana, omflyttning av fisket och fiskare samt åtgärder för att uppmuntra amatörfisket. Det förefaller därvidlag bland annat alldeles orimligt att upprätthålla förbud för icke fiskeberättigade — naturligtvis med undantag för vissa områden som utnyttjas av yrkesfiskare — att fiska inom landet. I nuvarande försörjningsläge borde icke någon hänsyn till strandrätt eller dylikt få lägga hinder i vägen för ett rationellt tillvaratagande av alla möjligheter att förbättra tillgången på fisk.

Jag utgår från att statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet i sin redogörelse för försörjningsutsikterna på ena eller andra sättet ingår på dessa frågor. Då jag emellertid ju inte kan veta, huruvida han i samband därmed närmare diskuterar de tankegångar som här antytts, och då dessa enligt min mening äro av så stor aktuell betydelse, att de böra bli föremål för en närmare prövning, hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet få framställa följande spörsmål:

Ämnar regeringen vidtaga åtgärder för att möjliggöra en generell ökning av bröd- respektive mjölransonerna?

Har regeringen vidtagit åtgärder eller förbereder den sådana för att förhindra en minskning av brödsådesarealen?

Ämnar regeringen framlägga förslag för att förhindra att livsmedel förstöras?

Har regeringen övervägt några särskilda åtgärder och i så fall vilka för att möjliggöra en ökning av fläsktillgången?

Planerar regeringen, utöver vad som redan gjorts, särskilda åtgärder för att öka fisktillgången, exempelvis genom större tilldelning av bränsle, olja och fiskredskap, genom statligt stöd till utrustning av flera fiskebåtar, genom omläggning av fisket till insjöar och mindre minfarliga områden samt genom suspendering av sådana lagar och bestämmelser som hindra eller försvåra amatörfisket?

Denna anhållan blev av kammaren bifallen.

§ 5.

Herr **talmannen** anförde nu: Jag hemställer, att kammaren ville besluta ajournera sina förhandlingar till kl. 2 e. m., då hans excellens herr statsministern kommer att lämna kammaren vissa meddelanden.

Denna hemställan bifölls, varefter kammarens ledamöter åtskildes kl. 11.05 f. m.

§ 6.

*Meddelanden
av statsråds-
ledamöter.*

Då förhandlingarna kl. 2 e. m. återupptogos, lämnade herr talmannen på begäran ordet till

Hans excellens herr statsministern **Hansson**, som yttrade: Herr talman! Behovet av en god kontakt mellan regering och riksdag är större i allvarstider än annars. Det har därför varit ett önskemål, att riksdagen kunde sammanträda någon gång under hösten. Några ärenden av den brådskande natur, att regeringen ansett sig böra påkalla beslut av riksdagen före nästa lagtima riksmöte, föreligga icke. Då det emellertid ansetts vara av betydelse, att riksdagen erhöle vissa meddelanden om försörjningsläget och utrikesläget, har den utväg anlitats, som anvisas i paragraf 56 riksdagsordningen. Det är en i viss

Meddelanden av statsrådsledamöter. (Forts.)

mån ny metod i kontakten mellan regering och riksdag, som härmed försökes. Jag vill gärna uttala den förhoppningen, att den skall visa sig vara god och gagnande. Den omständigheten att riksdagen sammanträder för att mottaga meddelanden från regeringen innebär icke, att riksdagens ledamöter tillmätas rollen av endast åhörare och mottagare. Det är min förhoppning att samma ömsesidighet, som i allmänhet kännetecknar regeringens och riksdagens möten med varandra, även denna gång skall fullt ut komma till uttryck. Regeringen är tacksam att få del av de meningar, som hysas inom riksdagen, och är för sin del angelägen om att på allt sätt bidra till att meningsutbytet blir så givande som möjligt.

Finansministern, som i första hand har ledningen av den ekonomiska politiken, är tyvärr av sjukdom förhindrad att nu övervara riksdagens sammankomster. Det har därför fallit på min lott att till riksdagen framföra meddelandena i denna del.

Redan före sommaren upptog finansministern överläggningar angående den ekonomiska politiken med representanter för statliga myndigheter, näringsorganisationer, bankväsendet m. fl. områden av det ekonomiska livet. Närmast gällde det att hos olika intressegrupper vinna stöd för strävan att stabilisera priserna.

Efter dessa överläggningar i en mindre krets utvidgades samarbetet i september månad till att omfatta ett ganska betydande antal representanter för de intressen och synpunkter, som göra sig gällande inom vårt näringsliv. Vid de utvidgade överläggningarna voro företrädade arbetsgivare- och löntagareorganisationerna, organisationer inom jordbruk, industri, handel och hantverk samt statens tjänstemannaorganisationer. Vid sammankomsterna diskuterades frågan om de åtgärder, vilka kunde behöva vidtagas inför faran för en inflationistisk prisutveckling.

Att regeringen på detta sätt vänt sig till de stora sammanslutningarna i syfte att vinna deras medverkan för att genom skapandet av en fast prisnivå uppehålla vårt penningvärde, har sin grund däri, att vi stå inför ett i viss mån nytt läge i strävandet att behärska prisstegringen och förhindra en inflation. Hittills har prisstegringen så väsentligt varit orsakad av stegringar på kostnadssidan, vilka legat utanför vår påverkan, att alla ansträngningar ha fått inriktas på att hålla prisstegringarna inom den av ofrånkomliga kostnader bestämda ramen. Nu ha dessa orsaker till prisstegringen förlorat en väsentlig del av sin styrka och i stället ha sådana faktorer som vi själva kunna behärska trätt fram såsom de farligaste krafterna till en fortsatt uppdrivning av priserna. Lämnade åt sig själva vinna dessa faktorer alltmer i styrka därigenom att de olika ekonomiska grupperna var för sig söka kompensation för stegrade levnadskostnader i en ökning av sina penninginkomster. Regeringen har då i hänvändelsen till de stora företagare- och arbetstagarersammanslutningarna sett den enda formen för att nå en samfäll och tillfredsställande lösning av problemet om inflationens bekämpande. Regeringens åtgöranden i detta syfte ha skett i överensstämmelse med den mening riksdagen uttalade i samband med behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition om penningpolitiken.

Vid de förda överläggningarna blev det klart att alla delade regeringens mening, att inflationsfaran måste med all makt bekämpas. Allmänt medgavs också, att varje grupp måste avstå från något av sina eljest som rimliga ansedda krav på fortsatt och ökad kompensation i form av ökade inkomster, för att man skulle kunna skapa en fast prisnivå och därmed grundvalen för en förnuftig avvägning mellan olika intressen. På samma gång uttalades emellertid från skilda håll den meningen, att stundens bördor borde utskiftas på ett rimligt sätt och utan oskälig belastning av någon viss grupp.

Meddelanden av statsrådsledamöter. (Forts.)

I det komplex av frågor, som tillhör kampen mot inflation, voro vissa delspörsmål mera trängande aktuella än andra. Det visade sig snart nog omöjligt att på en gång och tillräckligt snabbt finna en lösning på de många olika spörsmålen. Det blev för regeringen nödvändigt att träffa vissa avgöranden på särskilda punkter, även om detta på grund av frågornas inbördes samband måste anses olägligt för arbetet i det hela.

Sålunda beslöt regeringen bemyndiga livsmedelskommissionen att fastställa normalpriser på brödsäd och fodersäd och att därvid utgå från de av kommissionen föreslagna priserna. I förhållande till fjolårets priser innebar detta vissa av den rikligare skörden betingade sänkningar. Vid fastställandet skulle beaktas, att jordbrukets samtliga prisfrågor skola tagas under förnyad omprövning i samband med slutförandet av de planerade åtgärderna på samhällslivets olika områden till mötande av en inflatonistisk prisutveckling.

Inom ett annat område nämligen skogsbruket ha under oktober månad priserna på ved och massaved måst fastställas, varvid vissa jämkningar uppåt icke lämpligen kunnat undvikas. De medgivna prishöjningarna innebära väsentligen en anpassning med hänsyn till nödvändigheten av att räkna med avverkningar även inom områden, där kostnaderna i förhållandena till hittillsvarande priser legat så högt, att avverkning i behövlig omfattning icke kommit till stånd. Samtidigt med dessa prisjämkningar ägde avtalsförhandlingar rum angående nya priser för huggning och körning. Vid den träffade uppgörelsen ha även här vissa höjningar skett.

Oberoende av dessa avgöranden, som icke ansetts kunna uppskjutas, har arbetet fortsatt med att klarlägga de olika möjligheterna att påverka utvecklingen i avsedd riktning. Närmast har det gällt att i stora drag angiva målsättningarna för den ekonomiska politiken i nuvarande läge samt inrikta och övervaka det vidare arbetet inom olika hithörande fält. Det har anförtrotts åt direktör Gustaf Söderlund att i samarbete med anlitade sakkunniga sammanhålla och leda erforderliga överläggningar och utredningar.

Ett program, innefattande riktlinjer för den ekonomiska politiken, föreligger nu som ett första resultat av detta arbete. Ehuru detta program ännu är endast preliminärt och sålunda icke kunnat fastställas vill jag, i anknytning till detsamma, giva riksdagen en överblick av de problem vi möta och grunddragen i arbetet på deras lösning.

Till en början må då konstateras, att i den nuvarande situationen med dess risker för en inflationistisk utveckling frågan om penningvärdets bevarande måste träda i förgrunden, delvis i konflikt med speciella försörjningsintressen. Tyngdpunkten i den ekonomiska politiken bör därför förläggas till strävandena att hejda en ytterligare prisstegring. Hit hör ej blott en direkt påverkan på själva prispbildningen genom prisreglerande och priskontrollerande åtgärder utan tillika och icke mindre ett motverkande av den utveckling i prisstegrande riktning, som för närvarande kännetecknar de för prispbildningen betydelsefulla faktorerna. Det gäller sålunda i främsta rummet att i möjligaste mån hindra inkomststegringar, att skärpa de prisreglerande åtgärderna, att minska knappheten på arbetskraft samt att eliminera ett sådant överskott på köpkraft, som kan bilda underlag för en prisupptrivande efterfrågestegring.

Med den frånvaro av balans mellan tillgång och efterfrågan, som kännetecknar varje bristhushållning, måste ökade penninginkomster inom samhället betyda en stegrad spänning, i det att efterfrågan på varor och tjänster därmed kan ytterligare förstärkas. Ur denna synpunkt skulle man kunna anse varje form av inkomststegring såsom i nuvarande läge ovälkommen. När det gäller den ekonomiska politikens inriktning, måste emellertid en åtskillnad göras mellan å ena sidan inkomststegringar, som följa av ökade produktiva insatser,

Meddelanden av statsrådsledamöter. (Forts.)

och å andra sidan inkomststegringar, åstadkomna genom höjning av varupriser, tidlöner, ackordsatser, taxor, arvoden, provisioner, marginaler och dylikt. De förra utgöra som regel nödvändiga förutsättningar för ökning av tillgången på varor och tjänster och böra fördenskull icke angripas. Det torde exempelvis icke vara möjligt eller riktigt att vid en utökning av arbetstiden begära, att det ökade arbetet skall utföras utan ersättning. De inkomststegringar däremot, som endast innebära en uppflyttning av a-prisnivån, öka den tillgängliga köpkraften utan att öka varutillgången och äro fördenskull direkt farliga för prisutvecklingen. De innebära en höjning av produktionens kostnadselement samt verka därigenom uppdrivande på produktpriserna, och de ge stimulans åt andra grupper att också komma med anspråk på stegrade priser och löner. Dylika inkomststegringar måste i nuvarande läge bestämt motarbetas.

Så här års äro frågorna om lönesättningen i de kollektiva avtalen gemensamt aktuella. Även i år är så förhållandet. Det gäller icke blott krav på löneförbättringar för vissa lågt avlönade grupper utan därjämte från ett eller annat håll mera allmänna uppflyttningar. Den för hela näringslivet så betydelsefulla frågan om dyrtidskompensation, som hittills reglerats enligt indexavtal mellan landsorganisationen och svenska arbetsgivareföreningen, är emellertid den centrala lönefrågan. Till dessa avtal ansluta sig överenskommelser eller regleringar inom så gott som hela den privata arbetsmarknaden.

En av förutsättningarna för att man nu skall kunna åstadkomma ett stopp i prisstegringen är, att man undviker sådana förskjutningar i lönerna till arbetare och anställda som kunna ge anledning till prisstegrande kostnader i produktionen eller till nya efterfrågeskapande penninginkomster i konsumenternas händer. Vad indexuppgörelsen angår torde möjligheten att undgå vidare lönehöjningar i kompensationsväg ligga inom räckhåll, i samband med att motsvarande stabiliseringsåtgärder vidtagas på andra ifrågakommande områden. På så sätt, och genom en starkt återhållsam lönepolitik även i övrigt, skulle man praktiskt taget uppnå ett lönestopp, mot att man även vidtager andra åtgärder för att skapa ett stopp i stegringen av levnadskostnaderna.

Icke blott inom de kollektivavtalsreglerade områdena utan även eljest inom såväl det privata näringslivet som för statens och kommunernas befattningshavare bör frågan om dyrtidskompensation få en motsvarande lösning.

Det må i detta sammanhang beaktas, att lönefrågorna i allmänhet i motsats till de övriga åtgärder, som ingå i programmet för inflationens bekämpande, helt äro beroende av vederbörande parters egna beslut. Den kontroll över varupriser, som staten utövar, har ingen motsvarighet, när det gäller lönerna. Såvitt möjligt bör denna frihet bevaras. De berörda parternas intresse härav bör vara en anledning för dem att infoga sitt handlande i den ekonomiska politik, som staten finner sig böra bedriva till förhindrande av en inflationistisk utveckling.

På företagenssidan är inkomstnivån i regel ej på samma sätt som för löntagarna föremål för någon årsvis skeende bestämning. Det är också här fråga om ett mera komplicerat förhållande, där inkomsten väsentligen bestämmas av den fortlöpande prisbildningen å ena sidan och utvecklingen av produktionskostnaderna å den andra. Frågan om motverkande av inkomststegringar för hithörande grupper blir därför i allt väsentligt en fråga om hur effektivt den statliga prisregleringen och priskontrollen kan bringas att arbeta. Vad som skapas i inkomstväg genom nedbringande av produktionskostnaderna som följd av rationalisering eller dylikt, har samma karaktär som varje annan, av ökade produktiva insatser framkallad inkomststegring. Det ger ökad effek-

Meddelanden av statsrådsledamöter. (Forts.)

tivitet och kan möjliggöra en lägre prissättning. En inkomststegring av denna art bör därför ej angripas.

I fråga om prisregleringen måste nya riktlinjer fastställas, om en effektiv uppbromsning av prisstegringen skall kunna äga rum. Man kan icke längre följa metoden att medgiva prishöjningar för att helt eller delvis täcka inträffade kostnadsökningar. Prispolitiken bör inriktas på att genom ökad fasthet i prissättningen mobilisera företagens eget intresse av att hålla kostnaderna tillbaka. Kommer man fram till ett lönestopp och lyckas man därjämte åstadkomma en stabilisering av importpriserna, bör den oundgängliga kostnadsstegringen kunna begränsas till ett minimum och därigenom förutsättningar skapas för ett praktiskt taget allmänt prisstopp. Detta betyder, att inträffade kostnadsökningar skola bäras inom förut godkänd vinstmarginal och att prishöjningar icke komma att beviljas annat än i rena undantagsfall. Möjligheterna att företaga sänkningar böra i högre grad än för närvarande beaktas. Likasom ett lönestopp och ett prisstopp vid införandet förutsätta eller betinga varandra, så böra de också i fortsättningen uppehållas jämsides med varandra.

För att förhindra, att arbetet för en stabilisering av pris- och löneläget störes av prisrörelser, som kunna undvikas, har regeringen lämnat priskontrollnämnden direktiv rörande prisregleringen, vilka betyda införande av ett provisoriskt prisstopp.

Vid tillämpningen av en skärpt prisreglering kommer man i praktiken att möta både ömtåliga och vanskliga problem. Fall kunna otvivelaktigt inträffa, där man icke kan undgå viss prishöjning, om man överhuvud taget vill ha fram den ifrågavarande produktionen. Särskilt blir så förhållandet, om produkten helt eller delvis består av importerad vara. I dylika fall behärskar man nämligen icke kostnadselementen på samma sätt som inom det egna landet. Många av de importerade varorna äro emellertid av sådan natur, att man hellre får avstå från importen än se denna utöva ett skadligt inflytande på prisnivån i landet. Problemet kan visserligen kompliceras både genom egna exportintressen och genom handelspolitiska sammanhang, men på något sätt måste förhindras, att importen av varor, som vi icke oundgängligen behöva, får omintetgöra våra strävanden att stabilisera prisnivån. Det är i varje fall icke rimligt, att ett exportintresse skall få föranleda en dyrbar varuimport utan att självt bära merkostnaden för en sådan import. Är import av detta slag oundgängligen nödvändig för landets försörjning, får man genom clearingåtgärder eller på annat sätt söka hålla importvaran i ett pris, som kan tolereras.

I sammanhang med de åtgärder, som nu planeras för motverkande av inkomststegringar, får övervägas om förutsättningar och anledningar föreligga att sätta i kraft det redan utarbetade förslaget om utdelningsbegränsning för aktier, att gälla parallellt med ett lönestopp.

Löne- och prisstopp — även i den mera smidiga form som här avses — samt utdelningsbegränsning äro av beskaffenhet att öva ett tryck på företagssamheten och produktionsviljan, som i längden icke kan utan skadeverkningar upprätthållas. Men i nuvarande läge framstå de som nödvändiga uppbromsningar för att undgå en olycklig utveckling.

I den mån det är möjligt utan att därmed bidra till en inflationistisk prisutveckling, gäller det naturligtvis även i nuvarande skede av bristhushållningen främst att bereda ökad tillgång på varor och tjänster. Det väsentligaste hindret för en sådan strävan ligger för närvarande däri, att arbetskraften är alldeles för knapp på de viktigaste produktionsområdena. Jag behöver icke här i detalj skildra den brist på arbetskraft, varunder vi länge

Meddelanden av statsrådsledamöter. (Forts.)

lidit och fortfarande lida. Det skulle vara ett utomordentligt stöd i kampen mot inflation, om man kunde utjämna klyftan mellan tillgång och efterfrågan på arbetskraft. Strävandena i sådan riktning kunna gå ut på att dels så att säga dryga ut den tillgängliga arbetskraften genom ett bättre tillvaratagande av densamma och dels minska efterfrågan på arbetskraft.

Ett utdrygande av arbetskraften innefattar framför allt en mobilisering av arbetsmarknadens öppna och dolda reserver. Man har här väsentligen att räkna med kvinnorna samt med korttidsarbetare inom sådana delar av näringslivet, som icke för närvarande äro fullt sysselsatta. En mobilisering av dessa reserver måste eftersträvas.

Vad kvinnorna beträffar, är det närmast fråga om att tillgodogöra sig den arbetskraft, som med eller utan avlöning förekommer inom hemmen och som av olika anledningar är mycket elastisk. Sedan länge hava ansträngningar gjorts att i samverkan med arbetsmarknadens parter ur denna källa hämta en ersättning för den förlust av manlig arbetskraft som inkallelserna förorsakat. Det borde inte vara omöjligt att nå ganska långt på denna väg, men det vill synas, som om vissa lönefrågor av principiell natur hittills på många håll stått hindrande i vägen. Det är angeläget, att dessa med det snaraste lösas.

I fråga om korttidsarbetarna föreligger tyvärr visst slöseri med arbetskraft, nämligen så till vida, att dessa arbetare icke effektivt utnyttjas. Vare sig det gäller minskad daglig arbetstid, minskad veckoarbetstid eller periodisk permission med korta intervaller, blir mellantiden icke tillräckligt utnyttjad. Närmast borde det ankomma på vederbörande parter att härvidlag vidtaga erforderliga ändringar genom att koncentrera driften till vissa längre perioder och i övrigt tillvarataga arbetskraften för annan produktion. I särskilda fall eller inom vissa branscher kan det bli erforderligt att direkt ingripa för att uppnå sådant resultat.

Minskningen av efterfrågan på arbetskraft kan åstadkommas genom att vissa i nuvarande läge mindre behövliga verksamheter tillfälligt begränsas eller helt inställas och den därigenom friställda arbetskraften överföres till nödvändigare verksamheter.

Nu nämnda åtgärder syfta alla till en lättad arbetsmarknad i den meningen, att arbetskraft skall kunna bli tillgänglig i ökad omfattning för de viktiga produktionsområden, som eljest ofta lida brist på arbetskraft. Frågan är emellertid ingalunda därmed löst. Det svåraste spörsmålet återstår, nämligen att till vederbörliga produktionsområden överföra den friställda eller mobiliserade arbetskraften. Erfarenheterna från de försök till överflyttning av arbetskraft från ett område till ett annat, vilka hittills vidtagits, ge vid handen, att vi i stort sett ej besitta några effektiva medel för en lösning av hithörande spörsmål efter rationella och godtagbara linjer. Att komma till rätta med saken helt och hållet på frivillighetens väg leder till metoder, som medföra avsevärda kostnader och inverka störande på löneläget. Å andra sidan skulle ett tillgripande av det tvång, som tjänstepliktslagen möjliggör, icke komma att undanröja dessa olägliga konsekvenser. Därjämte kan ifrågasättas, huruvida vid en tvångsöverflyttning man skulle uppnå ett produktionsresultat, som skulle svara emot de betydande kostnaderna. Man ledes fram till uttagande av vissa yngre årsklasser, vilka ännu icke äro lika starkt bundna till yrke och försörjningsplikt som de äldre. Men även för dessa årsklasser äro åtskilliga problem olösta. Strävandet att på här berörda område finna rationellare utvägar måste med kraft fullföljas.

Jag skall även med några ord beröra ett annat avsnitt av området för åtgärder mot inflation, nämligen penning- och kapitalmarknaden.

Meddelanden av statsrådsledamöter. (Forts.)

Den rikliga betalningsmedelsförsörjning, som under den sista tiden varit utmärkande för det penningpolitiska läget, kan sägas ha varit en förutsättning för den prisutveckling som ägt rum, även om den inte utlöst den hittillsvarande prisstegringen. Den utpräglade likviditeten kan bilda underlag för en stark efterfrågeökning och underlätta uppkomsten av en allmän flykt till sakvärden. Åtgärder böra därför vidtagas för att begränsa likviditeten hos kreditväsendet och allmänheten. Ensamma äro emellertid dylika åtgärder i rådande läge otillräckliga för att hindra en prisstegring; de förutsätta sådana ingripanden beträffande inkomstbildningen och prissättningen, som jag i det föregående berört.

Det köpkraftsöverflöd, som kommer till synes hos vissa befolkningsskikt eller på vissa avsnitt av marknaden, är att anse å ena sidan som symptom på en med hänsyn till nuvarande förhållanden allt för god likviditet, å andra sidan som resultat av att inkomsterna till följd av varubrist och ransoneringar icke kunna finna normal användning. I den mån ransoneringsåtgärderna och de prisreglerande ingripandena effektiviseras och utsträckas till allt större delar av näringslivet, kan man vänta sig, att köpkraftens tryck inom övriga områden förstärkes. Det finns därför anledning att med lämpliga medel binda eller eliminera ett dylikt köpkraftsöverflöd. Sådana ingripanden kunna antingen följa en aktiv linje, i vilket fall genom ett mer eller mindre utpräglat tvång köpkraften uppsuges, eller vara av mer passiv natur och endast syfta till att för köpkraftsoverskottet öppna användningsmöjligheter av ur den ekonomiska politikens synpunkt ofarligt slag.

Såsom ett led i det pågående arbetet böra ansträngningarna för att nedbringa statsutgifterna skärpas. I nuvarande läge bör principen vara att bereda utrymme för nödvändiga utgiftsökningar genom nedsättning av andra statsutgifter. Direktiv av denna innebörd ha meddelats departementen för deras behandling av anslagsfrågor till nästa statsverksproposition, varvid utjämning i sista hand får äga rum inom budgeten i dess helhet.

Den statliga upplåningspolitiken bör inriktas så, att finansieringen av statens utgiftsoverskott i största möjliga utsträckning förlägges till marknaden utanför riksbanken och affärsbankerna. Detta i syfte att undvika en monetär expansion i anledning av sådan finansiering.

Den centrala penningpolitiken bör inriktas på att genom marknadsoperationer och med andra medel hindra att betalningsförhållandena gentemot utlandet ge upphov till nya kassamedel på marknaden. På samma sätt får man söka hindra att likviditeten ökas genom sättet för de statliga utgiftsoverskottens finansiering.

En ytterligare skärpning av beskattningen skulle minska de statliga utgiftsoverskotten och den fria köpkraften. Förvisso kan det göras gällande, att beskattningen redan drivits upp till sådan höjd, att något ytterligare icke är att taga. Det saknas emellertid ingalunda tecken på att överflödig köpkraft, som icke kan finna normal användning, är i ganska rikt mått tillgänglig inom olika befolkningsskikt och i olika avsnitt av marknaden. Från dylikt köpkraftsoverflöd riktar sig en mer eller mindre intensiv varuefterfrågan mot framför allt vissa konsumtionsområden av lyx- eller nöjeskaraktär eller i varje fall mot mindre nyttiga och nödiga varor eller tjänster. Det kan icke göras gällande, att sådana konsumtionsområden sakna möjlighet att lämna ifrån sig åtskilligt mera till den gemensamma hushållningen i en svår tid. En stegring kan därför komma till stånd av beskattningen för vissa konsumtionsområden av övervägande nöjes- eller njutningskaraktär.

Vid försöken att binda ett överskott av fri köpkraft och därigenom hindra

Meddelanden av statsrådsledamöter. (Forts.)

densamma från att uppträda såsom efterfrågare av varor i marknaden torde man i många fall nödgas konstatera, att även en beskattning av den omfattning och den höjd, vi nu ha eller i enlighet med vad nyss sagts böra räkna med, likvisst kommer att lämna ej obetydlig köpkraft fri för användning efter konsumenternas eget tycke och smak. Bäst är, om sådan köpkraft kan på olika vägar kanaliseras och överföras i sparmedel. En ökning av den frivilliga sparverksamheten är ur dessa synpunkter av vikt. Genom att lämpliga sparformer göras tillgängliga och förståelsen för sparandets betydelse ökas kan en del av överskottsköpkraften ledas bort från områden, där den kan verka prisuppdrivande. Olika sätt att premiera vissa slag av sparande böra även anlitas. Möjligheterna att finna lämpliga former för att understödja ett till sparinstitut knutet kontinuerligt sparande böra undersökas.

Som man finner av denna redogörelse möter i det praktiska arbetet att motverka inflationen och stabilisera prisutvecklingen först en grupp av spørsmål, där det gäller att ena vissa intressegrupper om åtgärdernas avvägning. Närmast komma härvidlag löneavtalsfrågorna och i sammanhang därmed jordbrukets prisfrågor samt grunderna för prissättning inom industri, hantverk, handel och samfärdsel; prisfrågorna falla visserligen icke under avtalsparternas befogenheter, men sättet för deras lösning torde bli bestämmande för parternas ställningstagande i de spørsmål, varöver de disponera. Det kan i detta sammanhang icke heller undgås, att man kommer in på principerna för ett ekonomiskt program i övrigt, ehuru väl avgörandet i hithörande frågor ankommer på statliga organ.

En framgångsrik kamp mot den hotande inflationen kräver medverkan och eftergifter av de olika intressegrupperna i samhället. Dessa eftergifter bliva dock små i jämförelse med de nedbrytande verkningar, som en inflation skulle medföra. På längre sikt bör det ligga i alla samhällsgruppers intresse att inflationen undvikas. Man bör därför kunna räkna med att inte enstaka befolkningsgrupper skola motverka strävandena att hindra inflation genom att ensidigt hävda sina egna krav och avböja varje eftergift i de egna anspråken under hänvisning till att tillräckliga eftergifter ej gjorts av andra grupper.

Möjligheterna att nå de angivna målen äro i väsentlig grad beroende av de olika ekonomiska gruppernas förståelse för vikten att hejda den successiva pris- och lönestegringen samt deras villighet att lämna sin medverkan vid kampen mot inflation. Vissa förutsättningar i övrigt för fullföljandet av ett stabiliseringsprogram föreligga för närvarande i högre grad än tidigare. Tack vare eftersommarens goda väderleksförhållanden och den därav betingade relativt goda skörden är sålunda försörjningen med vissa viktiga konsumtionsvaror bättre tryggad än för ett år sedan, samtidigt som de ökade skörderesultaten möjliggöra en måttligare prissättning.

Det är min livliga förhoppning, att vid de fortsatta övervägandena och överläggningarna med representanter för sådana grupper, som närmast och i ett sammanhang ställas inför kravet att med bortseende från egna omedelbara och kortfristiga intressen lämna sina bidrag till kampen mot inflation, vårt folk skall visa sig i stånd att av fri och egen vilja med klar insikt om vars och ens ansvar samverka med regeringen och dess organ till framgång i den kamp, vi nu begynt mot nedbrytande inflationistiska krafter. Andra folk kämpa i våra dagar sina strider ej blott med dessa samma inre problem utan även på de långt mera fordrande slagfälten. Vår uppgift, förvisso även den svår, borde icke vara vårt folk övermäktig. Det är min förhoppning, att vi genom samverkan mellan alla goda krafter skola kunna finna lösningar, som äro till båtnad för land och folk.

Meddelanden av statsrådsledamöter. (Forts.)

Härefter anförde:

Herr statsrådet **Domö**: Herr talman! Knappast någon annan gren av krisförsörjningen torde vara föremål för en så öppen och fortlöpande offentlig diskussion som bränslepolitiken. Detta finner jag endast naturligt. I pressen, radio eller föredrag bruka behovs-, avverknings- och lagersiffror ideligen passera revy, och själv har jag nyligen lämnat ett bidrag till denna upplysning i form av en uppsats i »Från departement och nämnder», som jag antar, att de ledamöter av kammaren, som särskilt intressera sig för bränslefrågor, redan tagit del av. Jag finner det därför inte behövt att jag nu upprepar eller tröttar kammaren med andra uppgifter och siffror än som äro nödvändiga för det stora sammanhangets skull. Och jag vill begränsa detta mitt inledande anförande huvudsakligast till några ögonblicksbilder och några mera allmänna synpunkter.

Om jag först håller mig till de fasta bränslena, ligger det i sakens natur, att det måste finnas en bestämd relation mellan importen av fossila bränslen och vedproduktionen i så måtto att nedgången i importen måste uppvägas av ökad vedavverkning. Enahanda gäller de flytande bränslena, i den mån ved eller produkter av ved måste användas såsom ersättning för dessa. Från detta oavsliga sammanhang ges det ingen möjlighet till undanflykt, för så vitt man vill eftersträva att försörja människorna med erforderlig rumsvärme och hålla det produktiva livet i gång. Det går visserligen att minska behovet av avverkning genom att minska tilldelningen av bränsle eller helt inställa viss drift eller företa isoleringsförbättringar och bränslerationaliseringar i fastigheterna, och så har skett systematiskt och praktiskt taget över hela fältet, varigenom flera miljoner kubikmeter ved inbesparats och betydande national-ekonomiska vinster gjorts. Men det finns en gräns för denna åtstramande politik, en gräns som bestämmas bl. a. av hänsynen till människornas minimikrav i fråga om trivsel och deras beroende av den dagliga utkomsten i näringslivet. Dessutom ha restriktionerna delvis neutraliserats av de nya behov av bränsle, som uppstått främst för försvarsberedskapen, för upprustningen och för de ersättningstillverkningar, som avspärrningen nödvändiggjort, för att nu inte glömma krisårens hårda vintrar.

Jag har velat bringa dessa i och för sig ganska självklara sammanhang i erinran med anledning av de växande importsvårigheterna. Att införsel av flytande bränslen skall kunna äga rum i någon större omfattning kunna vi inte räkna med i nuvarande krigsläge. Vad importen av fossila bränslen beträffar, offentliggjordes i pressen för någon vecka sedan vissa uppgifter om den stora eftersläpningen från Tysklands sida vid avtalens fullgörande. Som det framgick av dessa siffror har Tyskland enligt handelsöverenskommelserna förpliktat sig att under 1941 och 1942 leverera till oss 5.7 miljoner ton kol och koks. Leveranserna stannade dock i föl vid 4.9 miljoner och under innevarande års tre första kvartal vid 2.5 miljoner. Hur mycket fossilt bränsle som kan importeras i höst är naturligtvis ovisst, men vi måste räkna med ett högst väsentligt årsunderskott i leveranserna. Vi ha grundad anledning att antaga att dessa förseningar av leveranserna ej bero på annat än de ökade svårigheter, som krigets skärpning dragit med sig. Men vi ha med mycket eftertryck framfört våra avtalsenliga anspråk. Hur starkt denna minskning av importen påverkar vårt avverkningsbehov kan var och en förstå, när jag erinrar om att 1 miljon ton kol motsvarar ungefär 6½ miljoner kbm ved; om man skulle antaga, att importunderskottet under dessa två år kommer att belöpa sig till 3 miljoner ton, måste detta uppvägas av en avverkning, som går löst på inte mindre än 19½ miljoner kbm ved. Den stora importnedgången i

Meddelanden av statsrådsledamöter. (Forts.)

år är ingen höstnyhet utan kunde märkas redan i våras vid den tidpunkt, då skeppningarna normalt brukar komma i gång. Det var mot bakgrunden därav och för att regeringen sitt ansvar likmätigt inte skulle försumma att i tid förbereda åtgärder, som Kungl. Maj:t i våras för riksdagen framlade de så ofta diskuterade ändringarna i avverkningslagen med deras karaktär av fullmaktsstadgande.

Trots de stora avbräck och missräkningar, som minskningen i importen av kol och koks vållat oss, gingo vi emellertid, när det gäller fasta bränslen, in i det nya bränsleåret inte sämre rustade än vid samma tidpunkt i fjol. Tack vare den mycket stränga åtstramningen i tilldelningen av fossila bränslen var tillgången på dessa den 1 juli i år ej mindre än i fjol. Och vedinventeringen den 1 juli visade ett deklarerat lager av bränn- och kolved på 31.2 miljoner kbm, vilket var 1 miljon mer än som i fjol redovisades vid samma tid. Troligen bör dock det faktiska vedlagret vid bränsleårets ingång, på samma sätt som i fjol, skattas till 10 procent högre, i så fall till 34 å 35 miljoner kbm, och på denna uppskattning vila också försörjningsplanerna. Vid bränsleårets början hade vi sålunda rent siffermässigt en något bättre utgångspunkt än förlidet år. Dels den restriktiva tilldelningspolitiken och dels det förtjänstfulla sätt, på vilket skogsägarna, trots alla växande arbetskraftsbekymmer, på det hela taget fullgjorde sin avverkningsplikt, ha möjliggjort detta relativt gynnsamma utgångsläge. Hur knapp marginalen än är, hur stora svårigheter som än lokalt kunna tillstöta och hur många besvärliga fördelnings- och transportproblem, som det ännu återstår att knäcka, räknar jag med att vi nödortfigt skola kunna reda upp situationen även under den nu påbörjade fjärde krigsvintern.

En förutsättning härför är dock, att vi genom en elkraftsransonering nedbringa den stora åtgång av kol, som annars skulle bli nödvändig för produktion av elektrisk energi och i så fall skulle hårt tära på våra knappa koltillgångar. En annan förutsättning är, att svårigheterna med vedens transportrande kunna planenligt bemästras. En tredje förutsättning är, att det i somras och under förhösten huggits tillräckligt stora mängder ved för att utfylla den brist, som uppstår framomot våren — till detta återkommer jag strax. En fjärde förutsättning — och den mest bekymmersamma — är att vi måste sänka våra anspråk på beredskapslagring.

Annorlunda och mörkare ter sig läget för bränsleåret 1943/44 och slutet av bränsleåret 1942/43, för vilken tid avverkningen under innevarande avverkningsår är avsedd. Sedan massaveden lagts in under produktionsplikten i enlighet med fullmakten i avverkningslagen, upptager avverkningsprogrammet för innevarande avverkningsår, d. v. s. från 1 juli 1942 till 30 juni 1943, en sammanlagd kvantitet av 55 miljoner kbm, uppdelade på 35 miljoner kbm bränn- och kolved, 15 miljoner kbm massaved samt 5 miljoner kbm valfritt bränn- och kolved eller massaved. För bränsleförsörjningen ända fram till 1 juli 1943 borde det ha fordrats ett tillskott från årets avverkning av omkring 8 miljoner kbm bränn- och kolved, som för att hinna torka borde ha varit upphuggen före den 1 september. Men till denna tid ha enligt månatliga avverkningsdeklarationerna inte huggits mer än 4 miljoner kbm, varav 0.7 miljoner kbm massaved. Jag bör kanske inskjuta, att detta, om jag så får säga, förskotts-system, d. v. s. disponerande av en del av avverkningsårets ved redan under samma bränsleår, inte är någon nyhet i år utan måste tillgripas redan under de första krisåren för att fylla ut brist i importen och för att täcka vedens stegrade användning för olika ändamål. I den mån den tillgängliga brännveden inte skulle förslå under detta bränsleår, ha vi dock massaveden som reserv. Den omständigheten att produktionsplikten av brännved till en del fått

Meddelanden av statsrådsledamöter. (Forts.)

fullgöras i form av massavedshuggning, gör det befogat att nyttja denna massaved som ett buffertlager eller som ett utjämningsbränsle; det har med andra ord alltid underförstått att den del av massaveden, som — innan produktionsplikten i år vidgades — avverkats inom produktionspliktens ram, primärt skulle utgöra en brännvedsreserv, även om man hoppats att ej behöva taga den i anspråk för annat än som industriråvara. I den mån massafabrikerna på grund av kraftbristen tillfälligtvis måste inställa sin drift i vinter, lättas också deras behov av råvara något. Men det är självklart, att vi med hänsyn till den redan stora minskningen av massavedslagren så långt som möjligt vilja disponera massaveden för sitt egentliga ändamål helst som massaveden som vedbränsle ställer sig dyrare än annan ved. Troligen behöva endast några få miljoner kbm massaved tagas i bruk som ersättningsbränsle, och om förståndiga dispositioner göras böra inga större olägenheter därav vållas för den industriella försörjningen.

Då och då kan man i tidningarna läsa om nödrop från någon stad eller ort, dit tillförseln av ved gått mindre bra, och där man fruktar för att bli utan bränsle någon tid nu, när kylan kommer. Understuckét ligger det då ofta en anklagelse mot myndigheterna för bristande planmässighet. Man må dock betänka att motorlasttrafiken av kända skäl befinner sig i ett kritiskt läge och att de vedmängder, som måste järnvägstransporteras — 7 å 8 miljoner kbm — nu äro ungefär dubbelt så stora som under förra världskrigets hårdaste belastning och ungefär 75 gånger så stora som under förkrigsperioden. När man dessutom vet, att veden blott under vissa årstider kan forslas fram ur skogarna till upplagsplatser vid väg, järnväg eller flottled, bör man förstå, att det i fråga om veden likaväl som i fråga om andra förnödenheter under krisen lokalt kan uppkomma tillfälliga glapp eller brister. Det avgörande är emellertid, om dessa brister kunna täckas i behörig tid. Bränslekommissionen anser sig ha möjligheter härtill. Skulle ved inte kunna levereras enligt den ursprungliga tidtabellen, finns det ofta något buffertlager att ta i anspråk. En annan utväg är att disponera en del av massavedsreserven. I yttersta nödfall kan även koks dirigeras till en bristort. Åtminstone med nuvarande tillgångar torde därför någon ängslan på en eller annan mindre väl-försedd ort inte behöva finnas för att myndigheterna inte skola kunna tillhandahålla bostadsvärmets.

Vedanskaffningen för industriens och trafikens behov, särskilt för de större industri- och trafikföretagen, har hittills kunnat fortgå något så när tillfredsställande. Man måste emellertid räkna med vissa svårigheter att tillgodose behoven fram i vår. Denna anskaffning är mycket beroende av vilka vedkvantiteter, som kunna bli tillgängliga, när vinterkörslorna från skogen komma i gång.

Vid sidan av frågan om arbetskraften bereder transportproblemet oss nu de allvarligaste bekymren. Mycket har gjorts för att både minska transportererna och effektivare utnyttja fordons- och traktorparken. Att förlägga avverkningarna så nära trafiklederna och de stora konsumtionsområdena som möjligt och att i största möjliga omfattning flotta veden har sedan krisens början varit ledande principer. Men lika mycket har vedhandelsregleringen betytt. Denna har visserligen medfört den olägenheten, att distributionen oundvikligen något fördröjes — en ganska självklar konsekvens på grund av uppköpsväsendets centraliserande — men den har gjort det möjligt för myndigheterna att leda veden utan omgångar och korsningar den kortaste distansen till sina destinationsorter, givetvis med det undantaget att Stockholm, Göteborg och ett par andra större befolkningscentra liksom de stora industrierna ej kunnat få tillräckligt med ved från omgivande bygder utan måste få längre bort liggande

Meddelanden av statsrådsledamöter. (Forts.)

skogsområden som sina uppland. Utan denna dirigerings av veden skulle trafikapparaten nu helt visst ha råkat i fullständigt olag. Den centrala dirigeringen av vedhandeln har — må det tilläggas — i somras utbyggts genom att särskilda uppköpsorganisationer auktoriserats för handeln med råkol, en åtgärd som givetvis även förestavades av det angelägna i att på ett ändamålsenligt sätt fördela träkolstillgångarna på järnverken och motortrafiken.

Andra vägar att inskränka motortransporterna ha beträffats eller äro föremål för undersökningar. Jag skall här endast nämna anlitan av hästtransporter i större utsträckning än hittills, där detta kan ske utan någon olägenhet för skogsägarna, vidare insättandet av släpfordon, stöd åt tekniska experiment m. m.

En för bränslemyndigheterna ovälkommen komplikation i vedtransportväsendet har varit den utklassning av några enskilda vägar, som trafikkommissionen, via de s. k. vägklassificeringsnämnderna, ansett nödvändigt att företaga för att skydda fordonsparken och särskilt för att spara på gummit. I regel har det väl tänkts, att avstängningen blott skall vara tillfällig, t. ex. gälla under viss årstid, eller att vägen skall sättas i stånd snarast möjligt. Genom provisoriska åtgöranden ha vi sökt övervinna denna komplikation. I sådana fall, då kostnaderna för vägens iståndsättande inte rimligen kunna anses ankomma på skogsägaren, eller i vissa fall även på konsumenterna, eller då hästtransporter inte kunna ordnas och då vägen är absolut behöflig för att få fram behöflig ved, kan bränslekommissionen av uppköparnas förlagskapital försträcka medel till nödortftig vägförbättring, vilka sedermera i de flesta fall debiteras som en trafikostnad. Givet är dock att detta blott får ifrågakomma i undantagsfall och då det motsvarar ett oavvisligt behov. Lika självklart som det är att frågan om de enskilda vägarnas underhåll inte kan lösas som en bränslefråga, lika viktigt är det att trafikmyndigheterna här vid sina synförrättningar gå fram med all den varsamhet, som det svåra vedförsörjningsproblemet fordrar.

Jag vill avsluta transportkapitlet med att även från denna plats understryka hur betydelsefullt det är, först att veden så fort sig göra låter forslas fram ur skogen och sedan att den upplagda veden skyndsammast försäljes. Detta är lika angeläget ur arbetskraftssynpunkt som med hänsyn till möjligheterna att planera transporterna och utan avbrott hålla transportapparaten i gång. Jag vill rikta en enträgen vädjan till skogsägarna om deras intresserade medverkan i dessa hänseenden.

När det gäller avverkningen, råder det särskilt hos skogsägare oro för att skogsbeståndet nu under krisen måste skattas för hårt. Likaså hör man ibland en del kritik över att avverkningsåläggandena skulle drabba skogsägarna ojämnt. Man kan lätt förstå dessa skogsägarnas bekymmer för deras skogstillgångar. Ännu torde det dock finnas mycket skog kvar, som inte bara lämpar sig utan även behöver gallras, och avverkningsplikten har nog ännu inte behövt sträcka sig så långt, att man inkräktat på vad som är att anse som god skogshushållning. Sälunda har avverkningslagens fullmaktsstadgande, enligt vilken en mot god skogshushållning stridande avverkning kan åläggas, inte behövt träda i tillämpning. I övrigt ha kristidsstyrelserna ålagt att vid bestämmandet av produktionsplikten taga alla de hänsyn till skogsägarnas och skogsvårdens intressen, som äro motiverade och skäliga.

De stora förhoppningar, vilka tidigare hystes här och där till torven såsom den stora räddaren i nödens stund, ha inte infriats. Bränntorven har åtminstone hittills spelat en mera blygsam roll som ersättningsbränsle. I försörjningsplanen räknade man visserligen hela tiden ganska försiktigt, men att döma av antalet ansökningar om bidrag, lån, garantiavtal m. m. gavs det i vintras

Meddelanden av statsrådsledamöter. (Forts.)

skäl för att påräkna en framställning av omkring 1 miljon ton. Inventeringen av årets produktion föreligger ännu inte helt avslutad, men preliminärt torde man kunna uppskatta årets tillverkning av maskintorv till 700,000 ton, av frästortv till 75,000 ton och av stickortv till 50,000 ton eller något mera. Tillhoppa gör detta 825,000 ton, varav dock en del måste eftertorka och först nästa år kan säljas ut. Några exakta jämförelser med 1941 års produktion kunna inte anställas, beroende på statistikens dåvarande bristfälligheter, men i runt tal har produktionen nog i det allra närmaste fördubblats. Då dessa 825,000 ton motsvara inemot 2 $\frac{1}{2}$ miljoner kbm ved, d. v. s. 6 à 7 procent av hela den föreslagna bränn- och kolvedshuggningen, och då brännortorven till stor del producerats i södra Sverige, d. v. s. i Sveriges skogfattigaste men folkrikaste trakter, varigenom transportväsendet underlättats, är det dock ett icke föraktligt tillskott som utvunnits ur våra mossar. Säkerligen skulle brännortvillverkningen ha givit än mera, om inte väderleken varit så exceptionellt ogynnsam i år. Inte heller kunde torvfabrikanterna tillföras all den arbetskraft som de önskade. Både väderlekens osäkerhetsmoment och svårigheterna att under jordbrukets brådaste tider få den nu så knappa arbetskraften att räckta till även för torvindustrien måste man kyligt och illusionsfritt inkludera i kalkylerna för ortvillverkningen under krisens fortsättning. Möjligt är dock att tekniska förbättringar av tillverkningsmetoderna kunna undanröja åtskilliga av hindren för en större produktionsutvidgning. Trots en intensiv propaganda torde stickortvupptagningen ha lämnat ett ganska klen resultat, men propagandan verkar kanske på lång sikt.

Om jag därefter övergår till oljorna, ha våra förråd efter 2 $\frac{1}{2}$ års avspärrning reducerats i sådan omfattning att desamma nu så gott som utslutande måste reserveras för försvarets räkning. Med undantag för fisket och jordbruket avstängdes från och med den 1 juli tilldelningen av rena importbränslen till de få förbrukare, som då ännu voro tilldelningsberättigade, och i stället infördes tre nya spritstarka blandningsbränslen, motyl 50, motyl 85 och motyl 98. Självklart måste även dessa bränslen underkastas en sorgfällig ransonering. En viss tilldelning av startbränsle är dock nödvändig, och motyl 50 har sammansatts för detta ändamål. Tillgången på motylbränslen är emellertid så begränsad, att en fortsatt övergång till gengasdrift måste åstadkommas, något som också ställer sig ekonomiskt fördelaktigare.

Med hänsyn till behovet av smörjmedel för näringslivet och kommunikationsväsendet samt av tjärolja för att ersätta bristen av importerade motorbrännoljor har tjärtillverkningen fått en alltmer central betydelse i krisförsörjningen. Ända sedan 1941, ja tidigare, ha många och långvariga förhandlingar förts mellan de statliga myndigheterna och olika skogsindustriella företag för att åstadkomma en produktion, dels av stubbugnstjära såsom utgångsmaterial för smörjoljetillverkning och dels av motortjära. Avtal om en betryggande produktion ha också kunnat träffas. Dessvärre har det emellertid visat sig, att producenterna av olika skäl inte kunnat få denna ersättningsproduktion i gång i avtalat tempo.

Vad stubbugnstjäran beträffar har den främste kontrahenten varit Skogsägarnas Oljeaktiebolag, med vilken staten i föl somras och i april i år kontrakterat en sammanlagd årstillverkning under tre år framåt av 25,000 ton tjära. Det första avtalet, om 15,000 ton, började att löpa den 1 maj i år och det andra avtalet, om 10,000 ton, den 1 augusti i år. Avtalet anger blott sammanlagda årsproduktionen och innehåller sålunda inga föreskrifter om viss produktion per månad. Även med andra företag har staten träffat avtal om tillverkning av stubbugns- eller andra tjäror. Årets hittillsvarande tillverkning uppvisar emellertid en viss eftersläpning, och det är ännu ovisst om olje-

Meddelanden av statsrådsledamöter. (Forts.)

bolaget kan gå i land med att leverera den kontrakterade årskvantiteten. Givetvis vidtagas anstalter för att påskynda denna oundgängliga produktion.

För att åvägabringa en tillverkning av *motortjära* har staten i främsta rummet träffat uppgörelse med Aktiebolaget Statens Skogsindustrier, det nybildade statliga bolaget inom skogsväsendet. I början av detta år ingingos tvenne avtal, enligt vilka en genomsnittlig årlig tillverkning om 18,000 ton från och med den 15 september i år skulle presteras. Från fem andra producenter, som sedan längre eller kortare tid drivit motoroljetillverkning, har för nästa år en årsproduktion av c:a 7,000 ton påräknats. På grund av en serie tekniska hinder har det inte visat sig möjligt att få programmet att helt gå i lås i vad angår Statens Skogsindustrier. Framställningen av motortjära under detta år har visserligen stegrats, men inte i så snabb takt att svårigheter att tillgodose fiskets intresse helt kunnat undvikas. Det bör dock nämnas, att det ena avtalet med Statens Skogsindustrier är försett med en ganska vid force majeureklausul. För nästa år blir den enligt dessa uppgörelser nu påräkneliga tillverkningen ej fullt tillräcklig för att täcka alla behov. Stora ansträngningar göras nu också att på andra sätt åstadkomma motortjära. Undersökningar pågå således om att tillgodogöra sig stubbtjärolja, att på olika sätt utnyttja anläggningar för framställning av järnbruks- och gengaskol, att ombygga milugnar och slutligen att använda skifferolja. Utan att nu avge några bestämda utfästelser hysa vi gott hopp om att genom att gå fram på denna breda front nå väsentliga resultat och ungefär åstadkomma vad som felar enligt försörjningsplanen.

Hur viktigt det är att alla dessa ansträngningar göras skyndsamt framgår bäst om man besinnar motortjärens huvudändamål: att vara ett ersättningsdrivmedel för fisket. Fisken blir allt nödvändigare för att fylla ut livsmedelsransonerna, och förhandlingar pågå nu mellan livsmedels- och bränslekommisionerna om storleken av den förhöjning av tilldelningen av motorbränsle, som fisket nu så väl behöver i hela folkförsörjningens intresse. Det bör dock understrykas, att statsmakterna alla import- och tillverkningssvårigheter till trots sedan länge beaktat fiskets intressen och successivt kunnat höja tilldelningen. Jag vill här sålunda endast upprepa vad som tidigare uppgivits att mineraloljevärdet av tilldelningen för september—oktober i år var 4,250 ton mot 3,150 ton i fjol och 2,000 ton år 1940 under motsvarande tid. På de svårigheter, som i andra hänseenden uppstått för att få en avsevärd ökning av fiskfångsterna till stånd, närmast då priserna och krigskonjunkturbeskattningen, har jag givetvis ingen anledning att ingå, då de falla utanför mitt ämbetsområde.

Vad skifferoljetillverkningen beträffar ha nu även de stora statsägda anläggningarna i Kvarntorp i Närke byggts i stort sett färdiga och sedan ett halvår varit i drift. Allt har skett ungefär på beräknad tid, och de hittillsvarande driftresultaten ha även i allt väsentligt motsvarat förväntningarna. De kalkylerade kostnaderna ha dock i någon mån överskridits. Jag vill begagna detta tillfälle att uttala ett erkännande åt skifferoljebolagets ledning och teknici för detta stora arbete. Emellertid har det visat sig att de oljemängder, som kunna utvinna vid Kvarntorp och Kinnekulle, och som kunna beräknas till cirka 40,000 ton om året, ej täcka de behov, som komma att uppstå under en fortsatt avspärning, behov som anmäla sig, när vår marins fartygsbyggnader hunnit längre och som vi alltid måste räkna med, ifall vi skulle indragas i ett krig. Så fort något så när tillförlitliga erfarenheter vunnits av driften vid Kvarntorp, där som bekant anläggningar med fyra olika tillverkningsmetoder kommit till stånd, sålades skifferoljebolagets styrelse att ingiva förslag om en fördubbling av skifferoljeproduktionen. Ett dylikt förslag in-

Meddelanden av statsrådsledamöter. (Forts.)

kom nyligen till regeringen och är för närvarande föremål för dess omprövning. Jag kan för dagen endast säga, att regeringens inställning till ärendet är positiv. Ytterligare vill jag nämna, att fråga endast är om utvidgning efter de redan prövade metoderna, därvid den ljungrömska troligen bör få det relativt största utrymmet.

Från och med första november har en viss elkraftsransonering påbjudits. Om orsakerna till att myndigheterna nödgats vidtaga detta steg kan jag fatta mig kort: dels voro magasinerna före vårfloden i år hårdare tappade än 1941, dels förbyttes nederbördsöverskottet under försommaren i underskott under eftersommaren och dels har belastningsindex stigit mycket hastigt och hastigare än den i och för sig mycket snabba utbyggnaden under krisen av kraftanläggningar. För att fylla ut energibehovet måste kondenskraft produceras, och vid ohämmad energiförbrukning skulle det åtgå 600,000 ton kol härför. Det måste ligga i öppen dag att vi allra minst efter kolimportens nedgång ha råd att draga denna enorma kvantitet från de enligt försörjningsplanen avsedda ändamålen. Elransoneringens syfte är i första hand att inskränka kolåtgången för ångkraft. Enär denna ransonering är tekniskt svårare att rättvist genomföra än de flesta andra konsumtionsbegränsningar, därför att hänsyn måste tagas till olika näringars angelägenhetsgrad o. s. v., har man i det längsta velat vänta och se. Å andra sidan ha myndigheterna icke kunnat taga på sitt ansvar att dröja för länge och till slut kanske ställas inför ett ohållbart läge. Den ransonering, som nu trätt i kraft, har främst karaktären av ett praktiskt försök, vars resultat får bli utslagsgivande för vidare åtgärder.

Även angående frågan om priserna för bränn- och massaved kan jag fatta mig ganska kort, då utförliga redogörelser såväl för ärendets gång — d. v. s. bränslekommissionens förslag och priskontrollnämndens yttrande — som för regeringens beslut helt nyligen lämnats i pressen. Jag är väl medveten om den stora vikt, som måste tillmätas producentpriserna, när det gäller att stimulera till största avverkning: för mig framstå hela vedproblemet svårigheter som ett stort triangelndrama, där de uppträdande faktorerna heta Arbetskraft, Transport och Priser. De jämkningar uppåt av priserna, som nu gjorts och som företrädesvis komma den norrländska vedavverkningen till godo, avse att lämna kompensation för oavvisliga stegringar av produktionskostnaderna. För produktionens skull hade jag för egen del gärna sett, att bränslekommissionens förslag i stort kunnat godtagas. Men i förhandenvarande läge och inför de stora prisuppgörelserna har det inte varit regeringen möjligt att bortse från vedprisernas oavvisliga sammanhang med den allmänna prispolitiken. På detta liksom på så många andra områden av krisförsörjningen har regeringen i hela folkhushållets intresse måst söka att i möjligaste mån hålla tillbaka de tendenser, som kunna påverka prisutvecklingen i inflatorisk riktning. Den viktigaste uppgiften synes mig emellertid vara — jag har sagt det många gånger förut — att tillföra skogen erforderlig arbetskraft och att ordnade avtalsförhållanden skapas uti arbetet i skogarna. Genom vedhandelsregleringen och det därmed förknippade uppköpssystemet har det i stort sett lyckats att få till stånd en fast prisbildning för veden; denna stora vinst har visserligen fått köpas mot att en uppköpsorganisation inskjutits, som givetvis måst erhålla en gottgörelse för sitt arbete, men vinsten av en fast prisnivå har varit detta prisvärd. I den mån arbetskraftsproblemet genom olika åtgärder nu kan få en lösning, borde möjligheter skapas att åstadkomma en lika fast nivå främst i fråga om huggarelöner. De hittillsvarande, särskilt i vissa delar av Norrland ganska kaotiska löneförhållandena ha nämligen delvis haft sin grund i den bristande jämvikten mellan efterfrågan och tillgång på arbetsfolk. Sedan de mest påfallande ojämnheterna i normalpriserna nu justerats bort, måste det riktiga

Meddelanden av statsrådsledamöter. (Forts.)

tillvägagångssättet vara att angripa prisproblemet så att säga från botten, i syfte att åstadkomma en fastare nivå för produktionskostnaderna och därigenom bygga upp en bärigare grund för normalpriserna än den nuvarande.

Vad till sist beträffar anskaffandet av arbetskraft ankommer detta inte direkt på mig, liksom ej heller avgörande av frågan om de villkor och sociala förhållanden, som för 1943 års klass, riksarbetslagen och andra i skogsarbete sysselsatta kunna komma i fråga. Hur angelägen jag än måste vara att de stora huggningarna fortast möjligt komma till stånd, vill jag för egen del uttala den förhoppningen att beslutet om tillgripande av tjänsteplikten trots dröjsmålet och trots de oförnekliga organisationsvårigheterna verksamt skall bidra till att trygga nästa års vedbehov. Å andra sidan får inkallandet av en årsklass inte leda till någon sådan uppfattning att alla problem rörande skogsarbetet därmed vore bragta ur världen tills vidare. Den beslutade inkallelsen av en årsklass kan endast fylla en mindre del av behovet av ökning av arbetskraften sedan förra året. Givetvis måste de vanliga huggningarna och körningarna likafullt igångsättas eller påskyndas med all den arbetskraft, som står till buds, och skogarna även i övrigt tillföras allt det folk, som har möjlighet därtill — enligt bränslekommissionens beräkningar behövs det ju i vinter en arbetsstyrka, som är nära fyra gånger så stor som den som i somras var sysselsatt med avverkning och körning. Och givetvis bör allt som kan göras också göras för att genom rationalisering av arbetsmetoderna vinna arbetsbesparingar och därmed en minskning av arbetskraftsbehovet. I detta sista hänseende är det främst upphuggning av långved i stället för kastved och ett avstående från kraven på helbarkning av massaved, som torde erbjuda möjligheter till arbetsbesparingar. Sedan länge har uppmärksamheten varit riktad på dessa arbetstekniska spørsmål, och nyligen har inom bränslekommissionen en utredning i ämnet slutförts. Enligt kommissionens utredning finns det inga utsikter att på denna väg lösa hela arbetskraftsfrågan; en arbetsbesparing, motsvarande allra högst fem procent av totalantalet i skogarna sysselsatta, skulle nu kunna tänkas vinnas. Men även denna blygsamma maximisiffra representerar i absoluta tal en ganska aktningvärd arbetsstyrka. Och på längre sikt synas något större arbetsbesparingar uppnåeliga. All denna omläggning av arbetsmetoderna fordrar dock stora förberedelser såväl i form av propaganda och upplysning som i form av anskaffning av kap- och klyvverk, noggrannare planering av avsättningen av olika sortiment o. s. v. Kommissionen vidtager de åtgärder, som nu äro möjliga för att åstadkomma denna rationalisering.

Jag vill sluta med följande sammanfattning av läget.

För den instundande vintern hoppas vi nödtorftigt kunna tillgodose bränslebehoven, även om det ej kan ske utan gnissel då och då här och där. Framför allt måste vi räkna med att en elransonering kommer att vara förenad med vissa besvärliga rubbningar av näringslivets gång, och likaledes kan tjärproduktionen bereda oss besvikelser. Även för nästa vår kunna vi kanske något så när reda upp situationen, trots de otillräckliga sommarhuggningarna — tack vare vissa reserver. Men till följd av att huggningarna i somras och nu på förhösten lämnat så förhållandevis små kvantiteter, har hela vår vedförsörjning blivit i allra knappaste laget, ty vi komma att ställas utan några nämnvärda reservtillgångar vid bränsleårets slut. För nästa bränsleår, och då närmast för vintern 1943/44, måste vi hysa allvarliga bekymmer. Det kan under sådana förhållanden ej finnas någon annan paroll för oss än att ständigt planera för morgondagen och att aldrig uppskjuta till denna vad som kan göras i dag. Inga mödor få sparas för att vi skola stå rustade för alla eventualiteter. Och ju längre kriget varar, desto nödvändigare blir att alla i sin stad lojalt och med förståelse för lägets fordringar lämna sin medverkan, det må vara produ-

Meddelanden av statsrådsledamöter. (Forts.)

center, vedhandlare, huggare, körare eller andra. Inbådandet av en årsklass ungdom, oberoende av klass och yrke, är ett uttryck för lägets allvar. Det är stora fordringar, som härigenom ställas på de unga utöver värnplikten. Vi få inte glömma detta. Det må förpliktiga oss alla att taga på oss vår del i ansträngningarna och att inte låta enskilda intressen skymma blicken för det helas krav.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **Gjöres**: Herr talman! Jag ber härmed att få lämna en översikt över försörjningsläget.

Därvid undantager jag bränslen och drivmedel. Statsrådet Domö har redan lämnat en framställning härom. På min lott faller en redogörelse för försörjningen med industrivaror och livsmedel.

Jag gör början med industriproduktionen och uppehåller mig inledningsvis vid den rådande försörjningen i fråga om järn och stål samt de viktigare metallerna.

Järn- och ståltillverkningen, räknat som göt, har under de åtta första månaderna i år motsvarat närmare 1.2 milj. ton för helt år, en årsproduktion som den svenska järnhanteringen icke uppnått tidigare. Efterfrågan på järnvaror har under året varit stark, och verkens orderstock i fråga om handelsjärn är mycket stor. På grund bl. a. av de långa leveranstider, som härigenom uppstå, råder för vissa varuslag, såsom valstråd, armeringsjärn och plåt, en utpräglad knapphet. Industrikommissionen har till följd härav tvungits att i allt större omfattning ingripa för att säkerställa leveranser från järnverken till sådana ändamål, som ur beredskaps- och försörjningssynpunkt äro av särskild vikt. Huruvida nuvarande produktionsnivå i längden kan upprätthållas är tveksamt. I första rummet inverkar här tillgången på bränsle, såväl stenkol och koks som träkol och ved. Även en viss knapphet i fråga om tackjärn och skrot kan måhända komma att nedsätta verkens produktion, likaså den inskränkning i den elektriska kraftförsörjningen, som man torde få räkna med under det kommande vinterhalvåret.

Importen av valsjärn har under den gångna delen av året ställt sig något fördelaktigare än under samma tid år 1941. Då produktionen snarast kan väntas komma att visa sjunkande tendens och importen under vintermånaderna säkerligen kommer att minska, torde en viss knapphet komma att göra sig gällande i fråga om försörjningen med handelsjärn under det närmaste halvåret. I fråga om kvalitetsmaterial föreligga goda möjligheter att tillfredsställa den inhemska efterfrågan. Tillgången på legeringsmetaller är däremot i flera fall knapp.

Produktionen av *koppar*, som i huvudsak bedrives av Bolidens gruvaktiebolag, har under året ökat, så att den för närvarande jämte påräknelig skrottillgång täcker den begränsade förbrukningen. Någon ytterligare nedskärning av konsumtionen har därför icke varit nödvändig. Den nu gällande ransoneringsplanen motsvarar omkring 43 % av 1939 års förbrukning. På grund av de stora militära behoven innebär detta en synnerligen stark begränsning av den civila konsumtionen.

Försörjningsläget i fråga om *aluminium* har under det gångna året i så måtto ljusnat att framställningen av aluminiumoxid vid Kubikenborg nu kommit i gång. På grund av vissa svårigheter vid igångsättningen av denna tillverkning har den beräknade aluminiumproduktionen ännu ej uppnåtts, men förhoppningar finnas att så skall ske i början av nästkommande år. Därigenom skulle genom inhemska produktion den nu nedskurna förbrukningen ungefärligen kunna täckas. För närvarande upprätthålles en konsumtion motsvarande ungefär 73 % av den år 1939 förbrukade kvantiteten.

Meddelanden av statsrådsledamöter. (Forts.)

I fråga om *bly* är vår försörjning — fränsett en mindre tillverkning av bly för ackumulatorer — alltjämt beroende av den import från Tyskland, som möjliggöres därigenom att blyslig exporteras till detta land. Den av Bolidenbolaget planerade anläggningen, vid vilken skall bearbetas blymalm från nyupptäckta malmfält, som tillhöra bolaget, beräknas ej bliva igångsatt förrän under hösten 1943. En viss mängd bly torde även under nästa år komma att kunna framställas av mellansvenska malmer. Genom ett förverkligande av de föreliggande programmen kommer Sverige att år 1944 av egen produktion kunna täcka behovet av bly i ungefär nuvarande omfattning, vilket dock motsvarar endast ungefär hälften av 1939 års förbrukning. Innan dess synes emellertid en ytterligare beskäring av blykonsumtionen bliva nödvändig.

I fråga om *tenn* är läget mycket kritiskt. Landet saknar kända tillgångar av tennmalmer och någon import av tenn kan ej påräknas. Ransoneringen måste därför helt bygga på ineliggande lager. En mycket sträng begränsning av konsumtionen har sedan länge varit genomförd. Därför är det nödvändigt att i allt större utsträckning ersätta förteningen med annan ytbehandling och att nedbringa tennhalten i vissa legeringar eller ersätta dem med andra, som icke innehålla tenn.

Maskiner och verktyg för verkstadsindustriens eget behov ha hittills kunnat anskaffas dels genom inhemsk tillverkning, dels genom import. Då emellertid importen av åtskilliga maskiner numera omöjliggjorts eller försvårats, har i flera fall på industrikommissionens initiativ upptagits tillverkning av ett flertal maskinslag eller maskindelar, där förut importen dominerat. Jord- och skogsbrukets maskin- och redskapsbehov har i allt väsentligt kunnat fyllas. Tillverkning av traktorer av olika storlekar bl. a. för jordbruksändamål är så långt förberedd, att leveranser förutses kunna ske under nästa år. Överhuvud kan sägas, att behovet av maskinell utrustning för industrien och övriga näringar i stort sett kunnat fyllas. Dock ha, framför allt på grund av verkstadsindustriens starka beläggning med arbeten för försvarets räkning, leveranstiderna blivit onormalt långa. Militära inkallelser och brist på yrkes-skickliga arbetare ha även inverkat.

Byggnadsverksamheten har på flera sätt drabbats av materialsvårigheter. Knappheten på byggnadsjärn har redan berörts, och försörjningssvårigheterna i fråga om *cement* äro allmänt kända. Tack vare användning av ersättningsbränslen har dock tillgången på cement något förbättrats. Handelsregleringen av E-cement kunde därför upphävas i februari 1942; ransoneringen av portlandcement har däremot fortfarande upprätthållits. — Bristen på asfalt och tjära föranledde på hösten 1941 att tillverkningen av *byggnadspapp* standardiserades; i samband med beslag reglerades dessutom förbrukningen på basis av behovsprövning. Gjutna *järnrör* för avloppsändamål, beträffande vilka man i regel varit hänvisad till import, har man sökt ersätta med rör av betong eller lergods. Undersökningar pågå angående möjligheterna att ersätta järnrören även i stamledningar. Jämväl beträffande *tegel* har knapphet uppstått på grund av den onormalt stora åtgången, särskilt för militära ändamål. Detta har vållat försening av bostadsbyggnadet. Emellertid ha åtgärder vidtagits för att möjliggöra tegelbränning i vidgad omfattning även under vintern. En ökad produktion av gasbetongblock och cementhålstén kan påräknas under instundande vinter, vilket kommer att i viss mån minska den brist på tegel, som motses för vårmånaderna 1943. Det må även nämnas, att ett prioritets-system sedan sistlidna september i samråd med försäljningsorganisationerna inom glashandeln genomförts i fråga om leveranser av *fönsterglas*, enär importen ej kunnat fortgå i beräknad omfattning och de svenska glasbrukens tillverkning tillfälligtvis varit nedsatt.

Meddelanden av statsrådsledamöter. (Forts.)

En rätt kännbar ransonering har särskilt på grund av knappheten på koppar och bly framvingats i fråga om materialtilldelningen för *elektriska ledningar*. Högspänningsledningar ha sålunda i regel fått utföras endast av järn. För starkströmsinstallationer i bostadsfastigheter och liknande ha ledningar av koppar fått användas blott för särskilt kvalificerade ändamål. Materialbesparing åstadkommes även därigenom att ledningarna numera få belastas hårdare än normalt. Vid elektrifiering av landsbygdsområden reserveras koppar i främsta rummet för sådana allmännyttiga företag, som huvudsakligen avse kraftförsörjningen för jordbruk (tröskning, mjölkning m. m.) eller hantverk och småindustri.

Det är allbekant att året kännetecknats av en sträng hushållning med landets återstående förråd av *rågummi*. Att gummiförsörjningen blivit så pass dräglig, som den är, har helt och hållet berott på att tillgången på gummi-skrot varit jämförelsevis god. Med tillsats av relativt obetydliga mängder rågummi ha ur det av skrotet erhållna regeneratet kunnat framställas produkter, som visat sig kunna fylla ganska högt ställda anspråk. Även med den stränga sparsamhet, som sedan länge tillämpats, äro emellertid våra rågummi-reserver hårt ansträngda. Det är därför av synnerligen stort värde, att avtal kunnat träffas med Tyskland om leveranser av — visserligen relativt små kvantiteter — syntetiskt gummi s. k. Buna. De första partierna härav ha nyligen nått de svenska fabrikerna.

Redan vid mitten av nästa år komma i alla händelser svårigheter att uppstå för att förse lastbilar och bussar med ringar. Utöver de lager av nya och begagnade lastbilsringar, som finnas, jämte den tillverkning, som under första halvåret 1943 kan äga rum, torde omkring 10,000 begagnade lastbilsringar behöva på ett eller annat sätt anskaffas, antingen genom att ringar frigöras från avregistrerade bilar eller genom att lastbilar förses med boggieanordning för personbilsringar. Den nuvarande ransoneringen av cykelringar bör kunna upprätthållas, men någon lättnad kan icke påräknas. Även den hushållning, som nu tillämpas beträffande tekniskt gummi, bör kunna fullföljas. Tillverkningen av gummiskodon torde under nästkommande år kunna hållas vid 1942 års nivå, vad antalet par beträffar. Produktionen måste emellertid allt fortfarande inriktas på lättare och mindre materialkrävande artiklar. Gummi till kablar och elektriska ledningar synes under nästa år kunna tilldelas i samma utsträckning som för närvarande. För konserveringsändamål komma ringar att tillhandahållas, framställda av ett särskilt utexperimenterat, fullt tillfredsställande ersättningsmaterial.

Omfattande arbeten ha under det senaste året pågått för att undersöka möjligheterna till framställning av *inhemskt gummi*. Sålunda har efter industrikommissionens uppdrag på grundval av den amerikanska syntesen av neoprengummi en framställningsmetod i laboratorieskala utarbetats och successivt förbättrats hos professor Svedberg i Uppsala. Medel ha beviljats för försök i halv skala, c:a 1 kg per timme. Dessa försök pågå ännu. Man hoppas, att metoden skall kunna överföras till fabriksstor skala mot slutet av 1943. — Mindre odlingsförsök ha vidare företagits med en i Ryssland odlad maskrosart. Dessa ha visat att växten i vårt klimat är odlingsbar, och fastän man icke torde kunna vänta några mera betydande resultat fullföljas dock ansträngningarna att under nästa år åstadkomma en första odling på 1,000 hektar. — Vidare ha förberedelser gjorts för framställning av s. k. termoplastiska material (tiokoler), som likna gummi och i viss begränsad omfattning kunna användas att utdryga gummi med. — Slutligen må nämnas, att en metod utexperimenterats att framställa ett annat högmolekylärt ämne, tioplast, med

Meddelanden av statsrådsledamöter. (Forts.)

vissa av naturgummits egenskaper. Om dess värde torde man ännu ej kunna avgiva något definitivt omdöme.

Smörjmedelsförsörjningen är alltiämt bekymmersam och kräver den strängaste sparsamhet. Även om importen kan bibehållas vid nuvarande nivå, är det nödvändigt att av vissa inhemska råvaror, främst s. k. stubbugnstjära, framställa smörjmedel av olika slag. Försökstillverkning av sådana smörjmedel har sedan början av innevarande år bedrivits, och de framvunna smörjmedlen provas sedan någon tid i industriell drift. Ännu är dock ej fullt klart, inom vilka områden tjärsmörjoljor kunna användas som ersättning för mineraloljor. Tillverkningen av tjärsmörjoljor har avsevärt fördröjts, bland annat till följd av förseningar i leveranserna av tjärugnar och svårigheter att uppnå avsedd produktionskapacitet hos de redan installerade anläggningarna.

Förbrukningen av smörjmedel inom industrien har avsevärt nedbringats. I fråga om motorsmörjoljor har däremot minskningen varit mindre framträdande. Här gör sig dock sparsamhetskravet än starkare gällande. Energiska försök pågå för att utvärdera möjligheten av att åtminstone i viss utsträckning som ersättning använda tjärsmörjolja. Dessa prov ha dock ännu ej givit definitiva resultat.

Läget för den *kemiska industrien* i övrigt kan endast i stora drag beröras, då det här gäller en utomordentligt mångskiftande och vittförgrenad produktion. Generellt kan försörjningsläget på hithörande områden med vissa bestämda undantag betecknas som förhållandevis tillfredsställande. Där allvarliga importsvårigheter förelegat, har i flertalet fall en inhemsk ersättningsproduktion med rätt stor framgång kunnat åstadkommas eller också väntas en sådan inom en nära framtid kunna igångsättas.

De begränsade tillgångarna på stenkolstjära måste strängt ransoneras för tillgodoseende av de angelägnaste behoven. Situationen i fråga om linoljeförsörjningen, som förut varit mycket bekymmersam, har, tack vare import från Sydamerika, något förbättrats i jämförelse med föregående år, men restriktionerna för förbrukningen kunna icke eftergivnas. För tekniskt fett är läget alltiämt ansträngt. Produktionen av flytande harts är av stort värde, då därav framställs bl. a. tallolja, som numera är en av de viktigaste råvarorna för tvättmedelstillverkningen. Talloljan tages jämväl i anspråk som ersättning för linoljan inom färg- och ferniss- samt den grafiska industrien och spelar dessutom indirekt — vartill jag senare återkommer — en viktig roll för jordbruket. En sedan länge planerad fetthärdningsanläggning är nu klar att tagas i bruk och utgör en värdefull utökning i landets industriella utrustning. Kapaciteten är f. n. c:a 200 ton i veckan men är avsedd att ökas till 300 ton i veckan.

Försörjningen med lösningsmedel av olika slag har i stort sett förbättrats tack vare utökning av den inhemska produktionen. Inom den närmaste framtiden kommer sålunda en fabrik för tillverkning av aceton att igångsättas. Därigenom torde de viktigaste behoven av denna vara bliva täckta. Bensol-tillgången har kunnat utökas genom nytillkomna anläggningar vid landets större gasverk.

I fråga om flertalet av de viktigare oorganisk-kemiska råvarorna, såsom koksalt, glaubersalt, svavel, svavelsyra, saltsyra m. m., kan behovstäckningen anses någorlunda god. Utbyggnader pågå för en vidgad framställning av bl. a. alkali och klor samt kolsvavla för den blivande utökade cellulproduktionen. Försörjningen med svavel, som till största delen förbrukas av sulfitindustrien, kommer att bliva beroende av importen från Norge, ehuru tillskott kan väntas från Boliden ävensom från skifferoljeindustrien. Vissa svårigheter ha yppats att fylla behovet av svavelkis, men sedan linbanan från Kristineberg till Bo-

Meddelanden av statsrådsledamöter. (Forts.)

liden färdigbyggts, torde betryggande mängder kunna tillföras marknaden. Jordbrukets behov av kopparsulfat för nästkommande år synes kunna tillgodoses.

Garvämnestillverkningen torde under krisens fortgång komma att så gott som helt baseras på inhemsk råvara. Limproduktionen har ogynnsamt påverkats av den i samband med slaktens tillbakagång minskade tillgången på ben och hudavfall. Detta har nödvändiggjort beslag och ransonering. Ersättningsproduktionen har även här i viss omfattning kommit till stånd.

Tack vare den import, som kunnat upprätthållas i fråga om de viktigaste *textilråvarorna*, samt den reglering, som textiltillbrukningen varit underkastad, har lagerminskningen på hithörande område under sistförflutna år hejdats. Detta gäller särskilt beträffande bomull, ull och cellull samt garn därav; fortsatt minskning i lagren av lin och jute föreligger däremot. Den inhemska produktionen av cellull uppgår för närvarande till över 7,000 ton per år. När den under anläggning varande nya cellullfabriken vid Älvenäs i Värmland tagits i bruk, vilket beräknas ske vid mitten av 1943, kommer produktionen att ungefär fördubblas. Därmed vinnes en betydelsefull förstärkning av vår textiltillförsörjning. Årets linodling väntas ge ett tillskott av c:a 600 ton rötat lin och linblånor samt 100 ton grönlän, hampodlingen c:a 1,000 ton rötad hampa och hampblånor. Beredningsverken beräknas under år 1943 vara utbyggda för framställning av 3,500 ton lin och 2,000 ton hampa ur inhemska råvaror.

Så gott som fullständigt beslag på textila råvaror och garn har varit genomfört sedan i början av detta år. Produktionen inom de särskilda textilbranscherna var redan dessförinnan efter föreskrifter av industrikommissionen i stora drag ordnad i enlighet med försörjningslägets krav. Under det gångna året har hushållningen ännu noggrannare reglerats i syfte att begränsa eller förhindra tillverkningen av för folkförsörjningen mindre nödvändiga varor. Förbrukningen av bomullsvaror har genom ransoneringen nedbringats till omkring hälften av den som rådde före kriget. Inom ylleindustrien motsvarar den nuvarande produktionen drygt 60 % av den normala. Därtill kommer emellertid en produktion av konstsilke- och cellultrikåvaror jämte viss import. Produktionen av tyngre konfektion för civila behov har nedgått till omkring 60 % av förkrignivån, medan den lättare konfektionen i stort sett tillverkas i normal utsträckning. Inom linneindustrien utlämnas numera råvara så gott som endast för tillverkning, som avser försvarets och vissa allmänna inrättningsbehov. Hampa tilldelas, förutom för försvarsväsendet, huvudsakligen endast för tillverkning av tågvirke och linor till fiske, sjöfart och jordbruk samt tillverkning av presennings- och segelduk o. dyl. I övrigt har hampa fått ersättas av papper. Så har bl. a. kunnat i väsentlig utsträckning ske även i fråga om skördegarn. På juteområdet har förbrukningen måst nedpressas till endast 12 procent av den normala. Jute får användas endast för vissa speciella behov, såsom pressduk till råsockerfabriker, garn till stubintråd, tillverkning av linor m. m.

Den minskning i tillgång på svenska hudar, som blivit en följd av den innevarande år avsevärt inskränkta slakten, har kunnat i viss mån kompenseras genom en fortsatt ej obetydlig import av sydamerikanska hudar.

Tilldelningen av bottenläder till skofabrikerna har under första halvåret 1942 kunnat hållas vid 1941 års nivå. Skottillverkningen torde i stort sett hava motsvarat konsumtionsbehovet, vilket även varit fallet i fråga om tilldelningen av bottenläder till reparationskomakeriet.

Industrikommissionen utfärdade i maj 1941 bestämmelser för den civila skottillverkningen. Dessa ha sedermera skärpts. Syftet har varit dels att åstadkomma en direkt materialbesparing vid fabrikerna genom att förhindra till-

Meddelanden av statsrådsledamöter. (Forts.)

verkning av oekonomiska modeller, dels att genom inskränkning i modellurvalet främja tillverkningen av nyttoskor på de mera umbärliga skornas bekostnad.

Jag övergår härmed till en redogörelse för livsmedelsförsörjningen.

De dåliga brödsäds-skördarna under 1940 och 1941 ha som bekant tvingat oss att i avsevärd mån minska vår konsumtion av mjöl och bröd. För uppehållande av mjöltilldelningen under konsumtionsåret 1941/42 ha förutom förra årets skörd måst tagas i anspråk de vid årets ingång tillgängliga reserverna av inhemsk brödsäd. Även av den brödspannmål som importerats under innevarande år ha vissa partier förbrukats. Därutöver ha fodersäd och potatisprodukter måst inblandas i mjölet, varjämte utmalningen höjts för att dryga ut spannmålstillgångarna. För vår fortsatta mjöl- och brödhushållning äro vi praktiskt taget helt hänvisade till landets egen produktion av spannmål. Årets skörd av brödsäd låter sig ännu icke definitivt fastställas, men den torde med visshet överträffa de båda senaste årens skördar.

För beräkning av skördeutfallet användas olika metoder, vilkas resultat växla inom ganska vida gränser. Uppskattningarna per den 31 augusti av årets skörd av brödsäd variera sålunda i hög grad. Enligt en metod erhålles siffran 884,000 ton, enligt en annan 965,000 ton och enligt en tredje metod en ännu något högre siffra. Den sistnämnda av dessa metoder bygger på förutsättningar, som i nuvarande läge äro så starkt rubbade, att metoden icke kan anses pålitlig. Det är omöjligt att avgöra vilken av de båda andra metoderna som ger det mest tillförlitliga resultatet. Tar man den lägre uppskattningen till utgångspunkt tecknar sig försörjningsperspektivet på följande sätt. Skörden beräknas enligt denna till omkring 885,000 ton, varav ungefär hälften vete och hälften råg. Av denna kvantitet torde sedan avdrag gjorts för utsäde, avrens och jordbrukarnas egen förmalning såsom saluöverskott kvarstå i runt tal 575,000 ton. Med hänsyn till att årets höstsädd av brödsäd förutses vara av mindre omfattning än brukligt, vilket givetvis kommer att påverka nästa års skörderesultat, är det angeläget att ha en viss spannmålsreserv till nästkommande år. Man torde därför icke böra räkna med att mer än högst 500,000 ton vete och råg kunna disponeras för förmalning för avsalu under året. Vid denna beräkning utgår man från att ingen som helst inblandning av potatisprodukter i mjölet skall äga rum. Dock har man kalkylerat med att en kvantitet korn om cirka 50,000 ton skall kunna användas för framställning av mjöl. Den totala kvantiteten spannmål för saluförmalning — vete, råg och korn — skulle alltså utgöra omkring 550,000 ton. I detta sammanhang bör nämnas att man avser att disponera en betydligt större kvantitet havre än förra året för framställning av huvudsakligen havregryn. De till förfogande stående spannmålskvantiteterna beräknas medgiva, att nuvarande tilldelning av mjöl och bröd, jämte de på sistone genomförda extratilldelningarna för ungdom mellan 12 och 18 år samt för personer med tungt arbete, bibehålles oförändrad. Därutöver kan tilldelning av havregryn och havremjöl lämnas vid sidan av mjöl- och brödransonerna. Någon ökning härutöver torde knappast vara att vänta, därest skörden stannar vid den kvantitet, som man här räknat med. Skulle skörden visa sig vara större än vad man i dessa beräkningar utgått ifrån blir givetvis försörjningsläget i motsvarande mån gynnsammare. Vid vilken tidpunkt fastare hållpunkter för ett mera säkert bedömande härav kunna föreligga, är för närvarande omöjligt att säga. Ett visst saluöverskott av korn, utöver den förut omnämnda myckenheten om 50,000 ton, torde kunna påräknas för tillverkning av korngryn och kornmjöl samt för bryggeriändamål. Den under fjolåret medgivna allmänna tilldelningen av ärtor torde, såvitt nu kan bedömas, kunna hållas även under innevarande konsumtionsår.

Meddelanden av statsrådsledamöter. (Forts.)

Även *fodersädsskörden* har i år blivit avsevärt bättre än föregående år. En beräkning ger vid handen, att skörden av korn kan uppskattas till minst 213,000 ton mot 158,000 ton 1941, skörden av havre till 931,000 ton mot 775,000 ton 1941 och skörden av blandsäd till 534,000 ton mot 421,000 ton 1941. Det är på grund av denna skördeförbättring man anser sig kunna taga ut nyssnämnda betydande kvantitet havre för tillverkning av havregryn. Av korn avses att disponera minst c:a 85,000 ton för förmalning, för framställning av korngryn och för bryggerinäringen.

Höskörden har i år uppvisat betydligt bättre utbyte än 1941, men ligger dock under medeltalet för skördarna under 1930-talet. Totalskörden av hö från odlad jord utgjorde innevarande år ungefär 83 % av genomsnittsskördarna under tioårsperioden 1930/39, medan motsvarande siffra 1941 stannade vid omkring 43 %. I förhållande till åren 1930/39 utgjorde 1942 års skörd av hö från naturlig äng endast cirka 72 %. Vad skörden av stråfoder i övrigt angår är det klart, att några säkra beräkningar ännu icke kunna göras. Så mycket kan dock sägas, att årets skörd av halm kommer att bli avsevärt bättre än år 1941, då den uppgick till endast 56 % av medelskörden 1930/39.

De båda föregående årens svaga skördar av fodersäd ställde jordbrukarna inför stora svårigheter. Dessa ha lindrats genom tillgången på *fodercellulosa*. Under foderåret 1941/42 ha från fabriker levererats cirka 460,000 ton, men efterfrågan har varit betydligt större. Med hänsyn till ovissheten om huru 1942 års fodersädsskörd kunde komma att gestalta sig, vidtogos redan under ett tidigt skede åtgärder för att tillgodose ett eventuellt ökat behov av fodercellulosa. I detta syfte träffades med cellulosaindustrien avtal om leverans av betydande kvantiteter fodercellulosa. Vid sidan av det förutsedda foderbehovet framstod det som ett viktigt intresse, att genom säkerställande av en erforderlig massaproduktion framvinna olika biprodukter, som äro av största betydelse i nuvarande situation. Främst bland dessa torde sulfitspriten böra nämnas, enär avsevärda kvantiteter sådan numera måste tillhandahållas för i främsta rummet drivmedel och skilda tekniska ändamål.

Framställningen av terpentin och flytande harts är av stor betydelse. Särskilt är det för jordbruket av vikt att tallolja ur flytande harts kan framställas i behövliga kvantiteter för att fylla ut den knappa importen av flotationsolja för apatitanrikningen, vars betydelse för jordbrukets superfosfatförsörjning torde allmänt inses. Sedan det emellertid visat sig, att årets foderskörd givit ett i stort sett tillfredsställande resultat, har tillverkningen av fodercellulosa nedskurits med något över 30 % av de ursprungligen avtalade kvantiteterna. Avtalskvantiteten utgöres efter denna reduktion av i runt tal 340,000 ton, därav sulfitcellulosa 183,000 ton och sulfatcellulosa 157,000 ton. På grund av den relativt gynnsamma foderskörden har man ej anledning räkna med att jordbruket skall kunna under detta foderår använda hela avtalskvantiteten, varför vissa, kanske icke obetydliga lager kunna komma att finnas kvar i vår. I detta sammanhang må omnämnas, att sulfatcellulosan numera framställs i sådan kvalitet, att den blir användbar även för pappers-tillverkning eller export. Skulle den icke behövas till foder kan den alltså vinna avsättning för andra ändamål. För att lätta de svårigheter, som transporten av även jämförelsevis måttliga kvantiteter fodercellulosa vålla därest de förläggas till den period, då trafikväsendet är hårt belastat för andra transporter, sökte man stimulera jordbrukarna till inköp av fodercellulosa redan på ett tidigt skede. Därför sattes priset under sommarmånaderna lägre än det för hösten förutsedda. Sedan i början av oktober 1942 priset å fodersäd sänkts, har helt nyligen även fodercellulosapriset reducerats. De förbru-

Meddelanden av statsrådsledamöter. (Forts.)

kare, som under sommaren betalt högre pris, erhålla restitution av merkostnaden utöver höstpriset.

Importen av *kraftfoder* har kunnat hållas i gång i viss omfattning. Av inhemskt oljefrö kunna vissa, om än i det hela mindre betydande kvantiteter utvinnas. Enligt nu tilläpplad försörjningsplan torde man för konsumtionsåret 1942/43 icke kunna räkna med större tilldelning än 100,000 ton, d. v. s. omkring 36 % av den normala förbrukningen.

I jämförelse med de båda senaste åren innebär årets potatisskörd en betydande nedgång. Både 1940 och 1941 överskreds genomsnittsskörden under 1930-talet — 1940 med nära 25 % — men enligt hittills tillgängliga preliminära uppgifter stannar årets skörd trots en icke oväsentligt ökad areal vid omkring 1,780,000 ton, vilket är ungefär 4 % lägre än tioårsmedeltalet för åren 1930/39. För att förebygga spekulationsköp av potatis i stor omfattning med därav följande prisstegringar och oro på marknaden genomfördes nyligen en viss reglering av potatishandeln. På grund av skördeminskningen är det nödvändigt att förbehålla den tillgängliga potatisskörden den direkta konsumtionen samt framställningen av potatismjöl och potatisflingor. Någon användning av potatis för framställning av brännvin kommer icke att äga rum under innevarande konsumtionsår. Den tillgängliga potatisskörden synes, såvitt nu kan bedömas, icke heller förslå till utfodring. Därför har förbud genomförts mot att använda matduglig potatis för detta ändamål. I den mån det eventuellt kommer att visa sig att småpotatis ej erfordras för direktkonsumtion eller för framställning av potatismjöl och potatisflingor, kommer den dock att friges för utfodring.

Även beträffande *socker* kan man vänta att årets skörd kommer att understiga 1941 års nivå. Visserligen är den under året besädda arealen praktiskt taget av samma storlek som föregående år, men på grund av de mindre gynnsamma växtbetingelserna under den tidigare delen av växtperioden kan skördeutfallet, räknat i råsocker, väntas bli omkring 12 % sämre år 1941. Om skördeminskningen icke blir större än vad för dagen förutses, torde det icke vara behövt att sänka sockerransonerna. Däremot kan det bli erforderligt att företaga inknappningar i fråga om användningen av socker för andra ändamål.

Vad *animalieproduktionen* angår må först beträffande produktionen av *fläsk* framhållas, att den marknadsförda slakten under innevarande års tre första kvartal nedgått med omkring 47 % i förhållande till slakten 1941. För år 1941 utgjorde den marknadsförda slakten av svin cirka 83,000 ton under det att för innevarande år motsvarande siffra måhända kommer att utgöra omkring 50,000 ton, vilket är högt räknat. Med ledning av de kända betäckningssiffrorna förutser man att den marknadsförda svinslakten under oktober och november i år kommer att visa ytterligare minskning i förhållande till 1941, medan man för december synes kunna vänta en uppgång. Vid sidan härav bör man beakta, att slakten av s. k. hushållsgrisar visar en ständig stegring. Den på grund av årets skörd relativt rikliga tillgången av foder har föranlett åtgärder från statsmakternas sida för att underlätta svinuppfödningen, så att svinstammen, som under de sistförflutna båda åren kraftigt reducerats, åter kan öka. Dessa åtgärder gå närmast ut på ökad tilldelning av fodersäd för svinuppfödning. Knappheten på potatis och det därav föranledda utfodringsförbudet kan emellertid komma att verka återhållande på den ökning av svinproduktionen, som i nuvarande läge vore särdeles önskvärd.

Även i fråga om den marknadsförda slakten i övrigt visa siffrorna för år 1942 en nedgång i jämförelse med 1941. Nedgången utgör för de tre första kvartalen av innevarande år omkring 45 %. Den minskade slakten har sin

Meddelanden av statsrådsledamöter. (Forts.)

naturliga förklaring i de ökade fodertillgångarna. Någon mera väsentlig ökning i tillförseln av andra slaktdjur än svin torde knappast vara att vänta under innevarande konsumtionsår. Livsmedelskommissionen har dock beräknat, att under innevarande kvartal en viss säsongmässig ökning av den marknadsförda slakten kan komma att inträffa och att till följd därav en successiv höjning av kötttilldelningen skall bli möjlig. (Om riktigheten av denna prognos måste jag avstå att uttala något omdöme.) I detta sammanhang bör nämnas, att de tidigare tämligen stora lagren av fruset kött numera helt förbrukats. Lagren av köttkonserver ha betydligt nedgått på grund av den under sommaren 1942 medgivna allmänna tilldelningen av sådana konserver.

I nuvarande läge med knapphet på flera av de viktigare livsmedlen framstår en god tillgång på *mjölk* såsom en mycket betydelsefull faktor. Statsmakterna ha också, så långt möjligt är, vidtagit åtgärder för att trygga produktionen av mjölk. Jag vill i detta hänseende särskilt bringa i erinran den omfattande tillverkningen av fodercellulosa. Kreatursstammens reducering har givetvis medfört en minskning av mjölkproduktionen. Denna har dock kunnat hållas uppe tämligen väl. Produktionssiffrorna för perioden juli—augusti 1942 visa således, att produktionen under dessa månader uppgått till 83 % av produktionen samma tid 1939. Motsvarande siffra för samma period 1941 var 81.

För att mera direkt säkerställa tillgången på konsumtionsmjölk har en serie reglerande ingripanden i mjölkhushållningen kommit till stånd, av vilka standardiseringen utan tvivel är den mest betydelsefulla. Genom de vidtagna åtgärderna har produktionsminskningen kunnat i viss mån motvägas och behovet av konsumtionsmjölk relativt tillfredsställande tillgodoses. Efterfrågan på konsumtionsmjölk har under hela det gångna året befunnit sig i stark stegring. Således må nämnas, att förbrukningen av mjölk under augusti 1942 uppgick till i runt tal 77.7 miljoner liter, vilket innebär en stegring med 43 % i förhållande till konsumtionen samma månad 1941 och ej mindre än 76 % i förhållande till samma månad 1939. Tillgodoseendet av detta starkt ökade behov har naturligtvis ställt stora krav på mjölkhushållningen. Man har emellertid hittills lyckats att i samarbete med jordbrukets organisationer relativt väl lösa detta problem. För att tillfredsställa behovet av mjölk inom större befolkningscentra i mellersta och norra Sverige ha således omfattande anordningar träffats, vilka bestå i att dessa orter tillföras mjölk från sådana områden i landet, som i vanliga fall använda mjölken för framställning av produkter. Stockholm och Mälardalen, där kreatursstammen på grund av fjolårets torra särskilt drabbats av nedslaktning, täcka sålunda för närvarande ända till 68 % av sitt mjölkbehov med leveranser från Skåne, Västergötland och Småland. Under höstmånaderna inträffar regelbundet en kraftig nedgång i mjölkproduktionen, vilket även under normala tider vållar påfrestningar på mjölkförsörjningen i underskottsområdena, även om dessa påfrestningar som regel icke framkalla några utåt synliga störningar.

För närvarande äro vi inne i denna regelbundet återkommande nedgångsperiod, och svårigheterna äro för ögonblicket betydande, särskilt på grund av att mjölkbehovet nu är så avsevärt mycket större än eljest. Man torde dock ha anledning vänta att läget inom en icke alltför avlägsen framtid kan bli bättre. Till dess står det icke att undvika att man får mindre mjölk än man eljest plägar förbruka.

*Smör*produktionen har under innevarande år kunnat hållas rätt väl uppe. En viss nedgång har emellertid förmärkts, men på grund av att margarin funnits att tillgå hela året har matfettförsörjningen kunnat bibehållas vid oförändrad nivå. Den kontinuerliga driften vid margarinfabrikerna har möjliggjorts av att importen av margarinråvaror kunnat fortgå tämligen tillfreds-

Meddelanden av statsrådsledamöter. (Forts.)

ställande under den gångna tiden. Osttillverkningen har, delvis beroende på den starka mjölkkonsumtionen, gått ned betydligt. I förhållande till 1939 års ostproduktion utgör årets endast 35 %. Lagren voro i år vid utgången av augusti obetydligt lägre än 1941, men endast 57 % av lagren vid samma tid 1939.

Äggproduktionen har under det gångna produktionsåret varit avsevärt mindre än under normala förhållanden, beroende på den minskning av hönsstammen, som skett och som föranleddes av den felslagna foderskörden förra året. Nedgången i hönsstammen sedan äggregleringens början i september 1941 beräknas utgöra ungefär en fjärdedel. Produktionen av ägg under tiden sedan äggregleringens genomförande beräknas av livsmedelskommissionen ha utgjort omkring 37,000 ton. Av denna myckenhet ha cirka 17,000—18,000 ton omsatts inom ransoneringens ram. Under normala tider beräknas producenternas egen förbrukning uppgå till omkring 15,000 ton per år. I detta läge har man anledning antaga att förhållandevis större kvantiteter än vanligt konsumeras hos producenterna, vartill den knappa tillgången på andra livsmedel torde bidra. På grund av den under de senare veckorna avsevärt minskade äggproduktionen, som i och för sig är en normal säsongmässig företeelse, har äggansonens storlek i nuvarande läge minskats med en tredjedel. Man har anledning hoppas, att produktionen så småningom skall öka på grund av den stimulans därtill som ligger i den ökade fodertilldelningen åt producenter, som försälja sina ägg till auktoriserade uppköpare. Importmöjligheterna, som normalt spela stor roll under vinterkvartalet och därmed för tillgången på ägg till påsken, äro nu mycket obetydliga.

I dagens läge är tillgången på *fisk* en av våra mest aktuella och bekymmersamma försörjningsfrågor. Fisket kan icke bedrivas på samma sätt som före kriget. Fiskarna kunna icke gå ut på sina gamla fiskeplatser utan måste hålla sig inom ett betydligt mindre område än förut. Tillgången på flytande bränslen är knapp och tvingar till en hushållning, som inkräktar på tilldelningen även till fiskebåtarnas motorer. Under den senaste tiden ha till detta kommit de ökade riskerna för minsprängning. Alla dessa omständigheter bidra till att begränsa tillförseln av fisk. Ett ytterligare minus för fiskförsörjningen är, att importen av färsk fisk, som före kriget var ganska stor, numera avsevärt nedgått. Under 1941 utgjorde importen av färsk fisk knappt 12 % av den normala importen; under de sju första månaderna innevarande år har den stigit något, ehuru obetydligt. Likaså har importen av salt sill i det närmaste upphört. Å andra sidan har den rätt betydande exporten av fisk praktiskt taget helt inställt.

Mot bakgrunden av här skisserade svårigheter för fisket framstå de resultat vartill fisket lett såsom mycket anmärkningsvärda. En jämförelse med det sista fredsåret 1938 ger vid handen, att tillförseln av fisk under 1942 varit betydande. Under månaderna jan.—aug. 1942 har sålunda i Göteborgs fiskhamn försäljning av fisk skett till kvantiteter som med endast 10 % understiga samma period fredsåret 1938. Särskilt fångsten av torsk och likartad fisk har innevarande år varit gynnsam, i det dessa fångster ökat med 25 % i jämförelse med 1938. Sillfångsterna äro i stort sett likvärdiga med fångsterna 1938 under det att skarpsillfisket och fångsten av flatfisk hållit sig under fångsterna 1938. Vad fisket utanför Skåne och Blekinge angår må framhållas, att totalfångsten under innevarande år intill utgången av augusti visar en ökning av mer än 50 % i förhållande till samma tidsperiod 1938; däremot har den varit lägre än 1941. Strömmingsfisket vid ostkusten har under de båda första krigsåren icke kunnat uppvisa samma goda resultat som de närmast föregående åren. Orsaken härtill torde i första hand vara att söka i de utomordent-

Meddelanden av statsrådsledamöter. (Forts.)

ligt hårda vintrarna. Under innevarande års sju första månader har emellertid fångsten av strömning förbättrats. I förhållande till samma tid 1938 innebära fångsterna under januari—augusti en ökning med omkring 20 %. Av totalkvantiteten av den under ifrågavarande period 1942 fångad strömning eller 18,667 ton faller huvuddelen på tiden maj—augusti. Enbart i augusti uppgick fångsten av strömning vid ostkusten till cirka 5,490 ton.

På grund av den rådande knappheten på livsmedel i övrigt har efterfrågan på fisk i mycket avsevärd grad stegrats. De ilandförda fångsterna ha därför icke räckt till för att täcka behovet. Från statsmakternas sida ha vidtagits åtgärder för att i möjligaste mån söka åstadkomma en rättvis fördelning mellan de olika behov som skola tillgodoses med fisk. En reglering av handeln med övervägande delen av den saltsjöfisk, som fångas vid rikets kuster, har sålunda genomförts. Denna innebär, att livsmedelskommissionen bestämmer om den ilandförda fisken skall säljas i färskmarknaden eller om den skall gå till konserverfabriker, salterier eller användas på annat sätt. Mellan de olika partihandlarna, konserverfabrikerna, salterierna o. s. v. kvoterar fisken efter grunder, som fastställas av livsmedelskommissionen. Även partihandlarna äro skyldiga att, i den mån tillgången på fisk är mindre än efterfrågan, vilket nu sedan länge varit fallet, verkställa fördelning av fisken på sina detaljkunder i förhållande till dessas tidigare inköp. De hittills vidtagna anordningarna ha emellertid icke visat sig vara tillräckliga för att åstadkomma en rättvis fördelning av tillgängliga fiskkvantiteter. Andra längre gående åtgärder i detta syfte synas därför oundvikliga. Inom livsmedelskommissionen förberedas också för närvarande sådana åtgärder.

Tillgången på *kolonialvaror* av olika slag har växlat beroende på ojämnheter i importen. Sådan lagerställningen för närvarande gestaltar sig synes möjlighet föreligga att med nuvarande begränsade tilldelningsgrunder täcka behovet av kaffe under instundande vinter; telagren äro däremot väsentligt knappare. Av kryddor och mandel torde förefintliga lager ungefär motsvara trefjärdedels års förbrukning.

I anslutning härtill förtjäna några ord att nämnas om *vitaminförsörjningen*. Landets behov av vitaminkoncentrat och råvaror för sådant tillgodoses i normala fall genom import. Denna möjlighet står nu icke öppen i tillnärmelsevis samma omfattning som förut. Åtgärder ha vidtagits för att så långt möjligt tillvarataga de inhemska tillgångarna, främst fiskoljorna. Således beräknas tonfisklever lämna ett avsevärt tillskott av A-vitamin av den art som lämpar sig för vitaminisering av margarin. Vidare ha framvunnits icke obetydliga mängder fodertran. Tillgångarna på A-vitaminrika oljor tillåta med största sannolikhet icke samma A-vitaminisering av margarinet innevarande vinter som förut, varför en sänkning av A-vitaminhalten torde bli ofrånkomlig. Försök pågå emellertid med ersättningsmedel av karotin och vissa oljor. För husdjursändamål beräknas endast vissa A-fattiga, men D-vitaminrika oljor, s. k. industriträn, komma till användning, närmast för höns och svin. Genom den bättre höskörden torde för övrigt behovet av A-vitamin för husdjuren vara tämligen väl tillgodosett. Försörjningen med C- och D-vitamin ger ej anledning till särskilda bekymmer.

Vad därefter beträffar de faktorer som inverka på jordbrukets produktionsmöjligheter under kommande år förtjänar särskilt tillgången på konstgödsel och fröer att uppmärksammas.

I fråga om *konstgödselmedlen* gäller, att tillgången på kaligödsel, som helt är beroende av import, är tämligen tillfredsställande. Även i fråga om kvävegödningsmedel beror den fortsatta tilldelningen i stor utsträckning på import. Tilldelningen av superfosfat har för innevarande konstgödselår måst

Meddelanden av statsrådsledamöter. (Forts.)

inskränkas till följd av den allt knappare tillgången på råvara. Någon import av utländsk råfosfat kan man numera praktiskt taget icke räkna med, och den inhemska produktionen av apatit, som är av betydande dimensioner, har dock ännu ej nått den omfattning, som ter sig möjlig och som eftersträvas. Man har emellertid stora förhoppningar att under kommande år den på inhemska råvara grundade superfosfattillverkningen skall bli tillräcklig för att åtminstone nödortfött täcka behovet.

Tillgången av olika *fröslag* för 1943 års sådd är på det hela taget god, särskilt av de viktiga fröslagen rödklöver och timotej och övriga vallväxter. I fråga om rotfruktsväxter finnes mer än erforderlig tillgång på betfrö av alla slag och även kålrotsfrö torde finnas i något så när tillräcklig mängd under det att någon brist förefinnes beträffande rovfro. Av de viktigaste köksväxtfröerna finnes god tillgång.

Jag övergår här efter till att med några ord beröra utrikeshandeln med livsmedel. Under de första nio månaderna 1942 har värdet av importen av livsmedel, fodermedel och utsäde uppgått till i runt tal 243.6 milj. kronor mot 143.5 milj. kronor under samma tid 1941. Detta innebär att importen stigit med omkring 100.1 milj. kronor eller nära 70 % i jämförelse med motsvarande period året förut. Värdet av exporten under tiden januari—september 1942 uppgår endast till 12.4 milj. kronor jämfört med 48.6 milj. kronor samma period 1941, vilket motsvarar en nedgång med 36.2 milj. kronor. Den reala inneböörden härav är uppenbar. Vi ha under den gångna delen av året kunnat hemtaga betydligt större varukvantiteter och avhänt oss mindre mängder än under samma tid året förut.

Vad till en början angår *exporten* av livsmedel och därmed sammanhängande varuslag under de tre första kvartalen innevarande år kan nämnas följande. Exporten av *slaktboskap och svin* har varit så ringa att man helt kan bortse från densamma. Det rör sig om fyra nötkreatur och två svin. Den utförsel av *hästar* som förekommit, nämligen omkring 2,450 st., har avsett sådana slag, varav överskott varit för handen. Av *kött* ha 344 ton utförts under året, varav 300 ton utgjorts av hästkött och 25 ton av renkött. Denna export, som ägt rum under årets fyra första månader, har uteslutande gått till Norge i enlighet med det i september 1941 överenskomna tilläggsavtalet; i utbyte mot dessa kvantiteter har Norge levererat för oss värdefulla varor. Export av *fläsk* har icke förekommit under året. Däremot ha, med anledning av en under hösten 1941 skedd import av slaktade grisar från Danmark, vilken erhållits under villkor att viss mindre del av importen skulle vidarebefordras till Norge, under året till sistnämnda land utförts 228 ton fläskaladåb. I fråga om *fisk* ha under året exporterats sammanlagt 1,839 ton mot en import av 7,407 ton färsk saltad och kryddad fisk. Utförseln utgöres väsentligen av saltad skarpsill, som beretts av överskottssill vid en tidpunkt, då skarpsillen normalt icke tillvaratages och varan på grund därav icke visat sig hållbar. Denna export har gått till Finland. Till Rumänien har salt sill och skarpsill exporterats i utbyte mot smörjoljor. Någon export av *smör* och *ägg* har icke förekommit under året. Vad angår spannmål redovisas tullstatistiskt en export å 3,000 ton *råg*. Denna utförsel är emellertid av mera formell natur. Kvantiteten har utskleppats till Finland och motsvaras på importsidan av ett lika stort parti, som övertagits från i vintras i Visby infrusna finska fartyg. Vidare har förekommit en export av 9,938 ton rågmjöl, vilken likaledes ersatts med motsvarande kvantitet av Finland utomlands inköpt och till oss levererad råg. Exporten har uteslutande karaktären av försöksleverans under den tid, då isblockaden lade hinder i vägen för direkt transportförbindelse mellan å ena sidan Nordnorge och Finland samt å andra sidan Danmark och Tysk-

Meddelanden av statsrådsledamöter. (Forts.)

land. I fråga om *potatis* och *kålrötter* har under året förekommit en utförsel till Finland utan kompensation av sammanlagt 4,572 ton. Slutligen bör nämnas att till Norge exporterats något över 2,600 ton *socker* samt omkring 1,200 ton *sirap* mot import därifrån av fisk till samma värde i överensstämmelse med gällande handelsavtal. I detta sammanhang kan erinras om att Sverige till Finland utlånat 5,000 ton danskt socker. Sistnämnda kvantitet kommer att från Danmark återlevereras av årets skörd.

Gentemot den nu närmare preciserade relativt begränsade exporten av livsmedel vill jag här nämna några siffror rörande den *import av livsmedel*, som förekommit under de tre första kvartalen innevarande år. Sålunda kan nämnas en införtullad import av 2,800 ton *fläsk*. Den faktiska importen av fläsk under nämnda tid uppgår dock till 3,700 ton, vilken kvantitet i sin helhet icke under nämnda tid hunnit införtullas. Av *köttkonserver* ha under samma tid inkommit 3,100 ton. Såsom redan nämnts, ha under här ifrågavarande period importerats omkring 7,400 ton *fisk* av olika slag. Importen av *ägg* uppgår till drygt 300 ton, huvudsakligen från Danmark. Införseln av spannmål utgöres av omkring 55,000 ton *vete*, 6,500 ton *havre* samt 13,300 ton *majs* huvudsakligen västerifrån. Av *risgryn* ha under här ifrågavarande period införts omkring 10,500 ton. Vidare har förekommit en import av omkring 22,000 ton *oljehaltiga frukter*, 7,600 ton *talg*, 17,300 ton *vegetabiliska feta oljor* samt 3,400 ton *växtfett*. Av fodermedel ha införts cirka 5,800 ton *kli* samt omkring 83,000 ton *foderkakor*. I vad angår *socker* visar tullstatistiken endast en mycket ringa importkvantitet — 10 ton — vilket har sin orsak däri, att den import av socker, som skett från Danmark, upplagts dels å tullnederlag och dels i frihamn till en sammanlagd kvantitet av omkring 16,000 ton. Slutligen kan nämnas att importen av *kaffe* under årets tre första kvartal uppgått till omkring 5,300 ton.

Det framgår av denna översikt, att vårt land på grund av den begränsning i handelsförbindelserna, som kriget vållat, och till följd av de dåliga skördarna 1940 och 1941 befinner sig i ett försörjningsläge som genomgående kännetecknas av knapphet och på vissa punkter utmärkes av brist.

De resurser, vi tidigare förfogade över i form av lager, äro nu endera helt förbrukade eller också ha de i regel smultit samman i sådan grad att de äro av relativt ringa betydelse för den aktuella försörjningen.

Trots de betydande handelspolitiska svårigheterna har det lyckats att genom tillförsel utifrån förstärka basen för vår försörjning och detta såväl när det gäller industriens förseende med råvaror och förnödenheter som i fråga om befolkningens mera omedelbara behovstäckning med bl. a. bränsle, livsmedel och övriga varor.

Importbegränsningen är dock mycket kännbar.

Det framgår emellertid av den redogörelse, jag här lämnat, att ett mycket omfattande arbete utförts för att stärka och bygga ut den inhemska produktionen.

Ersättningstillverkningar ha upptagits, nyproduktion har etablerats och utvidgning av redan tidigare bedrivna tillverkningar eller rörelsegrenar har skett.

Jordbrukets produktion, som under ett par år drabbats av ogunstiga väderleksbetingelser, har under innevarande år haft förmånen av bättre villkor. Följderna av de båda dåliga åren äro emellertid alltjämt kännbara och sätta i hög grad sin prägel på försörjningsläget i dag och under det år, som närmast ligger framför oss.

Den förbättrade skörden i år är en ljuspunkt, men det har framgått av min översikt, att förbättringen till sin storlek är oviss och att den långt ifrån kännetecknar alla områden av jordbrukets produktion. I fråga om ett par vik-

Meddelanden av statsrådsledamöter. (Forts.)

tiga grödor är resultatet i år sämre än de föregående åren. Det vore därför oriktigt att dölja, att svårigheter ligga framför oss.

Genom intensivt arbete och sträng hushållning kunna vi dock säkerställa vårt folks bärgring under det nya försörjningsåret.

Vidare yttrades ej.

§ 7.

Herr **Johnsson** i Kastanjegården erhöll på begäran ordet och anförde: Herr *Interpellation.* talman! I cirkulär, som dagtecknats i livsmedelskommissionen den 1 april 1942, nr 705, föreskrivas bestämmelser angående garantipris för 1942 års odling av matpotatis. Livsmedelskommissionen har enligt detta cirkulär uppdragit åt Svenska spannmålsaktiebolaget att under april 1943 inköpa matpotatis av fullgod beskaffenhet, som av odlare hembjudes bolaget senast den 15 mars 1943 och till priser, som för Skåne och Blekinge äro 11 öre per kg, inklusive emballage fritt järnvägsstation. I detta cirkulär föreskrives att sådana sorter, som i regel odlas för fabriksändamål, nämligen Parnassia, Deodara m. fl., icke räknas som matpotatis.

Under ett par års tid har statens potatismjöl nämnd bedrivit propaganda för odling av potatissorter, som vore lämpliga för framställning av potatismjöl, genom att redan innan vårbruket börjat lämna ut till stärkelsefabrikerna mycket stora preliminära licenser för framställning av potatismjöl, och med viss-het kan sägas, att odlingen väsentligt utökats till följd av denna propaganda.

Då stärkelsefabrikerna under hösten erhöilo definitiva licenser, voro dessa starkt begränsade, och då avverkningen är slut finnas ganska stora överskott i vissa fabrikers områden av potatis, visserligen ej lämplig som matpotatis, om man har anspråk på en god sådan, men naturligtvis i nödfall bättre till föda än kålrötter äro.

Då nu livsmedelskommissionen ansett det nödvändigt vidtaga åtgärder för att trygga folkförsörjningen av matpotatis, är detta säkert välbetänkt. I brev till stärkelsefabrikerna den 16 oktober har livsmedelskommissionen meddelat, att för tryggande av landets matpotatisbehov det ansetts erforderligt att avverkningen av potatis vid fabrikerna begränsas till sådan potatis, som icke kan användas till matpotatis, och att det bör märkas att potatissorter, som normalt icke bruka användas till matpotatis, såsom Parnassia och Deodara m. fl., i nuvarande läge godtagas som sådana.

Efter detta meddelande har i stor utsträckning sortering verkställt av leverantörerna, som räknat med att även fabrikspotatis skulle kunna säljas som matpotatis. Den ³⁰/₁₀ anlände emellertid från Svenska spannmålsaktiebolaget en skrivelse till fabrikerna, dagtecknad ²⁸/₁₀, vari meddelades, att en mängd uppräknade sorter, däribland Deodara och Parnassia, icke torde komma att räknas som matpotatis, när nu spannmålsbolaget kommer att teckna avtal med företag eller enskilda om beredskapslagring.

Det är uppenbart, att detta ibland fabriksidkarna, som i många fall ha potatis till mycket stora kvantiteter, en och annan upp till 5,000 hektoliter och och många mellan 1,000—2,000 hektoliter, som icke får rivas och nu, som det ser ut, ej heller godtagas av statsmakterna till att inlösas, framkallat be-
kyrmer.

Med anledning av detta anhåller jag att till statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet få framställa följande frågor:

1. Kan det förväntas, att statsrådet vill medverka till att fabrikspotatis-överskotten, om de icke godtagas såsom matpotatis, få användas till potatismjöl och att stärkelsefabrikerna erhålla licenser för dessa utan avbrott?

Interpellation. (Forts.)

2. Om detta ur försörjningssynpunkt är omöjligt, kan statsrådets stöd påräknas att överskotten av fabrikspotatis få bedömas som matpotatis och inlösas av staten enligt livsmedelskommissionens cirkulär nr 705?

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 8.

Interpellation. Ordet lämnades på begäran till

Herr **Hammarlund**, som yttrade: Herr talman! På grund av förskjutningen i årets väderleksförhållanden, sen vår och sen skörd, har sockerbetsupptagningen i vissa trakter av Skåne blivit eftersatt. Man måste ju bärga spannmålsskörden och taga upp potatisen och foderrotfrukterna, innan man kan ta itu med sockerbetorna. Upptagningen av dessa har därför blivit starkt försenad, och enligt uppgift vid sammanträde med tre betodlareföreningar i Hälsingborg den 31 oktober stå vid vissa gårdar i nordvästra Skåne omkring 80 procent av betorna kvar i jorden.

Bristen på arbetskraft vållar också stora svårigheter för arbetet med betupptagningen. Någon arbetshjälp har erhållits men icke i tillräcklig omfattning. Arbetskraften har också blivit mycket ojämnt fördelad därför att arbetarna helst söka sig till de lättare jordarna och inte gärna till de styvare. Detta är mycket ofördelaktigt, ty beträffande de lättare jordarna är aldrig risken så stor, att regnet hindrar upptagningen. Betorna böra först tas upp på de styvare jordarna.

På grund av bristen på arbetskraft bli jordbrukarna pressade av arbetarna att betala högre löner än de avtalsenliga. Det har till och med hänt, att arbetsförmedlingsföreståndare uppmanat arbetare, att begära högre löner än dem, som de äro berättigade att erhålla enligt gällande avtal.

På grund av alla dessa svårigheter synes det vara fara på färde, att betor icke bli upptagna utan få stå kvar i jorden till stor skada för hela vår folkförsörjning.

På grund av vad jag här anfört, hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet få framställa följande frågor:

- 1) Vad ämnar herr statsrådet göra för att tillföra sockerbetsodlingen ytterligare arbetskraft?
- 2) Vill herr statsrådet medverka till att avtalsenliga löner tillämpas på detta område?

Denna anhållan blev av kammaren bifallen.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.38 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Tisdagen den 3 november.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr **Vougt**, som anförde: Herr talman! Jag skall be att få inleda mina randanmärkningar till de meddelanden från regeringen, som denna kammare i går fick del av, genom att uttala den tillfredsställelse, som vi otvivelaktigt alla känna, över det tillfälle till kontakt med regeringen, som detta sammanträde ger oss. Vi erinra oss säkert alla de diskussioner, som i våras fördes om en eventuell höstriksdag. Det finns i och för sig ingen önskan hos riksdagens ledamöter att utöver vårsessionen, som i år blev en sommarsession vilken varade till den 15 juli, lämna sina egentliga sysselsättningar för att lagstifta i Stockholm. Men å andra sidan äro tidsförhållandena sådana att riksdag och regering inte böra leva alltför länge åtskilda. För min del tror jag att det är en lycklig form, som blivit funnen med den konstitutionella nybildning, som inledes med detta sammanträde. Nya tider kräva nya former. Ett sammanträde av denna natur har förebilder i utlandet — det skulle i så fall vara i det ärevärdiga engelska parlamentets arbetsformer, som vi kunna se en jämförelse, och även om skillnaden är den att den svenska riksdagen nu icke är i vanlig mening en beslutande riksdag, förefaller det mig ganska onödigt att haka upp sig på en beteckning, som närmast anknyter till regeringens motivering för att kalla kamrarna tillsammans. Man har ju betecknat detta riksmöte som en informationsriksdag. Att döma av den snabbhet med vilken talarlistan till dagens debatt i går växte är det nog riktigare att kalla denna höstsession — som måhända kommer att följas av flera — för en opinionsriksdag.

Det bör då inte vara en opinionsriksdag endast i den meningen att olika stämningar och synpunkter, som finnas ute i landet, komma fram utan framför allt på det sättet att vi här ge tillkänna hur vi se på det program för den ekonomiska politiken, som statsministern i går framlade. Det förefaller mig vara en självklar plikt för riksdagen att ge regeringen sitt stöd, då den griper sig an med detta program, vars utgångspunkt är det prisstopp, som skapades genom fredagens konseljbeslut.

Ingen underskattar säkerligen heller allvaret i det läge, som vi för närvarande befinna oss i. Det ligger i öppen dag att utvecklingen mot en katastrofal penningförsämring är i full gång och med alla tillgängliga medel måste hejdas. Detta kan endast ske genom en gemensam kraftansträngning under fast ledning. Jag tvekar inte att säga, att det svenska folket nu ställes inför det största prov, som solidariteten hittills under krigsåren haft att bestå. Det kommer nu an på riksdagen att för sin del så tydligt och hörbart som möjligt säga ifrån att ingen samhällsgrupp och naturligtvis ännu mindre någon politisk riktning har rätt att undandra sig sin plikt i samband med ansträngningarna att hejda en ödesdiger inflatorisk utveckling.

Här får jag kanske inskjuta att handläggningen av vissa krisfrågor måhända inte varit i allo lycklig tidigare under hösten. Jag medger gärna att jag

*Överläggning
i anledning
av vissa stats-
rådsleda-
möters medde-
landen.*

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.)
 inte kan lämna några anvisningar om det bästa tillvägagångssättet, om jag säger att vad man understundom tyckt sig sakna har varit tillräcklig samordning i de olika krisorganens arbete. Det är möjligt att det för det mesta är nyttigt om krisorganisationerna var för sig uppträda som förberedande instanser under Kungl. Maj:t och att en polemisk nötning mellan dem är ägnad att klargöra frågorna. Men det var nog mindre lämpligt att det förslag till prissättning för jordbrukets produkter, som livsmedelskommissionen i oktober framlade på grundval av jordbrukskommitténs utredning, sedermera desavuerades av priskontrollnämnden, som ju i vissa avseenden krävde en kraftigare ned-sättning av jordbrukets överkompensation. När regeringen därefter följde livsmedelskommissionens förslag med en avvikelse, som var till jordbrukets förmån, kom detta att framstå som en inte sakligt fullt motiverad eftergift, vilken uppmärksammades särskilt av de löntagargrupper, som just nu äro utomordentligt känsliga för prissättningen på jordbrukets produkter.

Av avgörande betydelse blev ju också att livsmedelskommissionens förslag grundades på en överenskommelse med jordbrukets representanter redan på detta stadium, som dock måste anses förberedande.

Jag kommer därmed, herr talman, över till att säga några ord särskilt om jordbrukets ställning. För min del tror jag inte att det är till gagn med kraftiga omdömen i detta sammanhang, som äro ägnade att skärpa motsättningarna mellan de stora befolkningsgrupperna. Det är därför också nödvändigt med en skarp och klar skillnad mellan den ansvarsmedvetna delen av jordbrukarna, vilka säkerligen äro de flesta, och de agitatorer, som under sista tiden på mötena framträtt med verkligt härresande uttalanden. Det vore önskvärt om vi här i dag i kammaren finge bevittna ett bestämt avståndstagande från jordbruksrepresentanternas sida från de våldsamma överdrifter, som talesmän särskilt för RLF gjort sig skyldiga till. Och vad vi därefter skulle kunna önska vore att de politiskt aktiva jordbrukare, som icke dela ytterlighetsmännens inställning, med hela sin kraft lade sig i selen för att lugna en uppjagad stämning.

Detta är en allvarlig sak, herr talman. Det måste nämligen vara mycket betänkligt för jordbrukets egen del, om det uppstår en allt djupare klyfta mellan den jordbrukspolitik, till vilken vår bondeklass medverkar genom sin representation i regeringen, och de krav som föras fram på hetsiga möten, inte sällan i samband med fruktansvärt ansvarlösa krav på produktionsförslamande åtgärder.

Tillsvidare måste man utgå ifrån att det stora flertalet jordbrukare äro beslutna att samverka med andra befolkningsgrupper till det syfte, som vår folkförsörjningspolitik har sig föresatt. Men det är allvarligt illa om det är just talesmännen för jordbrukets egna fackliga organisationer, som genom sina uttalanden underblåsa benägenheten hos de enskilda att handla mera med tanke på egen vinning än med nationens samfälliga bästa för ögonen. En dylik agitation måste verka nedbrytande.

Det kan inte vara någon ursäkt att organisationslivet på jordbrukets område befinner sig i sitt barnastadium eller att — som man ibland får höra — arbetarorganisationerna också på sin tid hade sina barnsjukdomar. Det är ju i alla fall ogörligt att göra jämförelser mellan förr i världen, då samhället visade en likgiltighet för de sämst ställdas förhållanden, som saknar varje motsvarighet nu, och våra dagar, då omtanken om jordbruket dock varit helt och hållet samlande i vårt politiska liv. I motsats mot vad fallet var för arbetarrörelsen i begynnelsen av dess frihetskamp förfogar jordbruket sedan åtskilliga år tillbaka över en fullödlig representation i riksdagen, till på köpet inom alla partier, liksom sedan många år i regeringarna. De förmånliga konjunkturer, som krigets inbrott i vissa avseenden skapade för jordbruket, avlöste inte ett skede, då dess

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.)
intressen eftersatts, utan följde i stället på det politiska avsnitt, då överproduktionskrisen föranledde de åtgärder till jordbrukets fromma, kring vilka alla partier samverkade. Vad beträffar det parti, som jag själv tillhör, kunna vi peka inte minst på det krafttag, som togs 1933 och under de följande åren och genom vilket jordbruket kopplades in i strävandena att för vårt lands vidkommande avvärja de förödande verkningarna av en allmän ekonomisk kris. Vi djärvdes verkligen då hysa förhoppningen att det därigenom skulle gå att undanröja tidigare motsättningar, vilka delvis vilade på missuppfattningar av varandras ståndpunkter. Det är därför med en allvarlig känsla av beklämning, som man sedermera på arbetarhåll funnit att det samarbete, som den gången inleddes, alltför hastigt glömts bort av många bland jordbrukets talesmän.

Jag säger detta, herr talman, för att konstatera att den svenska socialdemokratien alltjämt har för ögonen att medverka till en lyftning av de ekonomiska och sociala förhållandena också inom jordbruket och överhuvud taget på landsbygden samtidigt som vi naturligtvis eftersträva en utjämning till gagn särskilt för de eftersatta grupperna, främst då småbrukare och lantarbetare. Det är oss särskilt angeläget att söka motverka de ofta konstlade motsättningarna mellan stad och land, vilket ligger oss så mycket mer om hjärtat som socialdemokratien intager ställningen som det största landsbygdspartiet och vid det senaste valet fått denna ställning ytterligare stärkt.

Men det är en stor skillnad mellan en dylik strävan och att se genom fingrarna med en förmånsställning för jordbruket i dess helhet, som innebär en kraftigt tilltagen överkompensation, medan löntagargrupperna måst finna sig i en stark begränsning av ersättningen för de stegrade dyrtidskostnaderna. Detta är ju i sista hand på intet sätt en dragkamp mellan olika producentgrupper, utan det är en fråga om de gemensamma ansträngningarna att bekämpa en penningförsämring, som i längden skulle bli lika nedbrytande för alla samhällsgrupper.

Gårdagens meddelanden från statsrådsbanken gävo oss en god överblick över de arbetslinjer regeringen ämnar tillämpa. Jag skall nu, herr talman, inte trötta genom att uppehålla mig vid de sammanställningar från deras verksamhetsområden, som lämnades av folkhushållningsministern och statsrådet Domö, utan endast draga den slutsatsen av deras uppgifter att ramen för vår hushållning är ytterst knapp. Dessvärre ha ju inte de förhoppningar som tidigare knötos till årets skörd helt och hållet infriats. Någon ökning av ransonerna i fråga om de viktigaste livsmedlen kunde folkhushållningsministern inte ställa i utsikt. Knappheten ställer alltjämt mycket stora krav på lojaliteten och låt mig tillägga att den lojaliteten måste krävas också från politiskt håll. Jag kan i det sammanhanget icke helt och hållet förbigå den förtalskampanj, som under årets valrörelse fördes av det kommunistiska partiet i fråga om en påstådd livsmedelsexport, en kampanj som slog alla hittillsvarande rekord i sin ansvarslöshet och ovederhäftighet och vars beklagliga verkningar vi måhända ännu inte helt kunna överblicka.

Den historien bör å andra sidan inpränta nödvändigheten av största möjliga öppenhet från regeringens och olika myndigheters sida i de nu aktuella livsfrågorna. Det är ju nu också i ett annat sammanhang allmänhetens tillgång till full upplysning kommit på tal — jag syftar på det klander, regeringen utsatts för i samband med hemligstämplingen av ett aktstycke, vari arbetsmarknadskommissionen i augusti tog upp frågan om tjänsteplikten för 1942 års värnpliktsklass för användning i skogarna. Jag förmodar att socialministern i dagens debatt kommer att lämna upplysningar om handläggningen av denna sak, som ju också har blivit föremål för interpellation här i kammaren. Vår egentlige skogsminister, statsrådet Domö, berörde den i går endast med lätt hand.

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.)
Alldeles bortsett från frågans behandling måste man ju hoppas att det nu fattade beslutet om 43-orna skall visa sig vara riktigt, men det finns nog också plats för en viss undran, om herr Domö inte ånyo riskerar att kalkylera alltför optimistiskt, då han fäster så stora förväntningar vid arbetsinsatsen från denna årsklass, som dock enligt bränslekommissionens beräkningar inte skulle vara i stånd att avverka mer än 7 % av vårt bränslebehov. Till de ungdomar det här gäller vill jag säga att om den uppoffring som nu kräves av dem, synes dem tung, böra de minnas, att vårt grannland Finland nödgats sätta ned värnplikts-åldern till 18 år.

Vad statsministern i går hade att säga skulle möjligen också kunna för-
anleda den fråga som understundom ställes: är regeringen inte för sent ute?
Även om man tar hänsyn till det faktum, som statsministern särskilt tryckte
på, nämligen att de prisfördyrande faktorer, som vi själva äro ur stånd att
bemästra, inte upphört att verka förrän tämligen nyligen, kan det nog frågas
om inte försöket att åstadkomma ett prisstopp bort prövas med större energi
redan tidigare än nu, då vi stå omedelbart inför de avtalsförhandlingar, som
i sedvanlig ordning äga rum inför det nya året. Å andra sidan få vi hålla
regeringen räkning för att den prövat och alltjämt är beredd att pröva alla
möjligheter att nå målet på frivillighetens väg, innan den anlitar tvångs-
åtgärder.

Under årets valrörelse fördes ju, herr talman, en något förvirrad debatt,
i vilken det sades, att vi socialdemokrater skulle förälska oss i krishushåll-
ningen till den grad att vi önska bevara den för framtiden. Trots att påståen-
det eftertryckligt tillbakavisades redan i vårt valmanifest lever en sådan le-
gend kanske alltjämt kvar. Behöver det inför de perspektiv av tvångsregle-
ringar, som statsministerns anförande i går upprullar, verkligen ytterligare
understrykas, att en tvångshushållning av detta slag hör till de experiment
som vi alla måste be försynen att befria oss ifrån, därest det inte absolut är
ofrånskomligt.

Men å andra sidan kan man göra den intressanta iakttagelsen att obero-
ende av ideologier alla nu äro i stort sett ense om att försöket måste göras,
därest det inte går att på frivillighetens väg nå målet — och redan nu måste
man dessvärre fastslå, att trots alla vädjanden till enskilda och grupper det
fria samarbetets väg icke fört till det önskade resultatet.

Vid den avgörande kraftansträngning, som nu förestår, stå alltjämt fri-
villig samverkan och en långt driven statlig reglering som alternativ emot
varandra. I statsministerns anförande fäste jag mig särskilt vid ett yttrande,
som gick ut på att såvitt möjligt lönesättningen i fortsättningen icke skall
inordnas under den kontroll, som staten nu utövar över priserna, utan läm-
nas fri för uppgörelser mellan parterna. Men det är något som naturligtvis
inte kan ske med mindre dessa parter på arbetsmarknaden ännu mera än hit-
tills inordna sig under den ekonomiska politik, som statsmakterna måste följa
för att hindra en inflationistisk utveckling.

Erfarenheterna från andra länder bekräfta nog riktigheten i detta försök
att i det längsta hålla undan för ett så långtgående ingrepp som ett lönestopp
i form av en statlig ukas. Säkerligen äro parterna på arbetsmarknaden också
villiga att göra sitt yttersta för att undvika en sådan sistahandsutväg. Stats-
ministern hoppades för egen del på framgång. Den förståelse som hittills
visats från arbetarhåll bådär också gott. För några dagar sedan uppmärk-
sammade jag ett uttalande av landsorganisationens andre ordförande, som
framhöll att ingenting är mera katastrofalt än en utveckling, som först dri-
ver priserna i höjden och sedan lönerna i samma takt — ingenting är farli-
gare, sade han, än full kompensation på lönerna för den fortgående prissteg-

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.)
ringen. Det är en erfarenhet som den hittillsvarande utvecklingen under kriget har öppnat ögonen för.

Men skall det verkligen lyckas att i första hand stabilisera priserna, vilket är förutsättningen för ett gott resultat av löneförhandlingarna? Det är i den punkten de flesta tvivlarna anmäla sig. Likaså spörjer man sig om inte prisingreppen riskera att driva varorna bort från öppna marknaden, en fara som statsministern uppmärksammade, då han yttrade, att åtgärderna mot inflationen komma i en viss konflikt med folkförsörjningen. Men det är ju inte så att varorna försvinna eller dyka upp av sig själva. Det är de mänskliga impulserna som sätta dem i rörelse. Här tillkommer det oss närmast att förklara att kraftansträngningen måste lyckas; den fasta, ja hårda hand som regeringen utlovar måste underbyggas av en allmän uppslutning för att nå målet.

Det är uppenbart att detta program innebär många uppoffringar som till och med äro större än de som den säljaren av en vara har att göra genom att priset inte får höjas. Hela programmet förknippas med kravet på en statlig utgiftsbegränsning och på ökad sparsamhet hos de enskilda, som måste framtvingas om den inte åstadkommes frivilligt. Statsministern bebådade också ökade skatter på lyxbetonade och umbärliga varor, han ställde i utsikt en begränsning av aktieutdelningen, han antydde att vissa mindre nyttiga industrier måste helt eller delvis inskränka sin verksamhet för att ställa arbetskraft till förfogande där den bättre behöves. Det framgick att vi måste avstå från importen av vissa varor som bli för dyra och att inte heller exportintresset därvidlag får bli bestämmande. På vissa områden kommer knappheten på arbetskraft att åstadkomma sociala omvälvningar, t. ex. får tillgången på tjänare skäras ned för de hem, som hitills haft råd med sådana.

Det är säkerligen sunt att vid början av den mödosamma förhandlingsvägen tillräcklig smidighet ställes i utsikt. Ett lönestopp enligt en strikt och stel metod skulle bl. a. medföra att de sämst ställda bland löntagargrupperna förhindras att förkovra sin ställning. En sådan tillämpning av krispolitikens krav skulle kunna leda oss in i en motsättning till en för normala tider giltig utjämningspolitik, som inte heller nu bör eftersättas, och det gläder mig därför att statsministern i det nya programmet ville tillmäta de sociala synpunkterna en tillräcklig plats. Den begränsning av aktieutdelningen, som han också nämnde, hör på den andra kanten till de tillfälliga ingrepp, som säkerligen skola möta förståelse.

Jag har härmed, herr talman, nått till slutet av mitt inlägg. Jag vill endast till sist försäkra att regeringen kan påräkna allt stöd från den grupp i kammaren, som jag här företräder, i sin kamp med krisens svårigheter. Dess arbetslinjer äro visserligen inte nya men de ha sammanfattats på ett sätt som ger en bättre överblick än tidigare. Det gäller nu att vinna förståelse för vikten av en verklig kraftansträngning. Denna uppgift är så påträngande att den också borde kunna bidra till att något dämpa de politiska motsättningar, som på senaste tiden framträtt med överraskande styrka och som understundom tagit sig uttryck i en viss retlighet eller en benägenhet att söka fel hos andra — ofta i glömska av det gemensamma ansvaret i regeringen — vilka rimma illa med det allvarliga läge vårt land befinner sig i. Det vore kanske för mycket, herr talman, om det ena politiska partiet begär en viss lojalitet från de andras sida, men det är inte otillbörligt att begära lojalitet mot den gemensamma uppgiften, som är att föra vårt land genom kriget utan alltför stora skador på folk och samhälle. De politiska partiernas föredöme är säkerligen nu viktigare än någonsin för vårt folk.

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.)

Härefter yttrade:

Herr **Skoglund** i Doverstorp: Herr talman! Det var en mycket omfattande redogörelse, som kamrarna i går fingo mottaga av regeringen angående dels den ekonomiska politiken, dels vårt försörjningsläge.

Av statsministerns anförande framgick att regeringen anser sig böra tillgripa långt gående åtgärder för att söka avvärja en farlig inflationistisk utveckling, och av statsråden Gjöres och Domös redogörelser kunde man utläsa, att vi måste hushålla noga med våra tillgångar på livsmedel, bränsle och viktiga råvaror.

Summerar jag mina intryck från åhörandet av statsrådets tal, ge de en bild av ett betydligt allvarligare läge än många här i landet säkerligen föreställa sig att vi befinna oss i. Jag befarar bl. a. att talet på försommaren om årets skörd präglades av alltför stor optimism och att det kommer att mötas av vissa misräkningar, när vi gå att ordna vår folkförsörjning. Jag betvivlar ingalunda, att vi icke skola kunna reda oss mycket långt genom ett klokt utnyttjande av de tillgångar vi ha inom landet och genom en så energisk produktion som möjligt, men vad jag bestämt vill framhålla är att marginalen icke är så vid att den tillåter några störande säraktioner från någon grupps sida. Nu gäller det att hålla samman och att var och en gör så gott han förmår.

Det huvudproblem riksdagen nu ställts inför är ju prispolitiken. När riksdagen i våras behandlade bankoutskottets betänkande angående penningpolitiken voro vi överens om att en sådan åtgärd som prisstopp icke gärna borde tillgripas. Nu vidtog regeringen faktiskt en sådan åtgärd ett par dagar innan riksdagen sammanträdde. Riksdagen har alltså att debattera något, som redan är satt i verket.

Beträffande själva målsättningen för den ekonomiska politiken i nuvarande läge, som statsministern i går angav, och vilken, om jag fattade honom rätt, var att söka hejda en fortgående prisstegring och därmed en ytterligare försämring av penningvärdet, så böra vi väl alla kunna ena oss om denna. Där emot kunna vi nog hysa olika stark tro beträffande de föreslagna åtgärdernas möjlighet att leda till önskat resultat.

Eftersom vi alltjämt ha att göra med ett överskott av köpkraft, kräver genomförandet av ett prisstopp omfattande kontroll och övervakning. I annat fall torde vi få en ökad känning av svarta-börsaffärer. Samtidigt tvingar oss varuknappheten i landet att på allt möjligt sätt se till att icke produktionen sackar av. I det preliminära program, som statsministern skisserade, angavs olika vägar, som borde beträdas för att i möjligaste mån hindra inkomststegringar, minska knappheten på arbetskraft samt eliminera överskott på köpkraft. Jag skulle för min del vilja kraftigt understryka nödvändigheten av att begränsa statens utgifter och minska budgetunderskotten. Vi ha ju under de senaste åren rört oss med ett avsevärt budgetunderskott. Det är icke lätt att undvika något sådant. Jag vill dock upprepa vad jag ett par gånger tidigare framhållit här i kammaren, nämligen att om det finns någon, som skall kunna verksamt begränsa detta, så bör det vara en stark samlingsregering.

Statsministern tänker sig tydligen att man skall söka kvarhålla lönerna för arbetare och anställda i nuvarande läge och, om en indexuppgörelse sker, hindra lönehöjningar kompensationsvägen genom att stoppa stegringen av levnadskostnaderna. Jag underskattar ingalunda nödvändigheten av att i gör-ligaste mån hindra att lönerna och därmed också produktionskostnaderna ytterligare stiga, men vad jag vill erinra om det är att en uppgörelse under nu rådande förhållanden även bör avse att icke ackordsuppgörelserna få gå sin

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.)
egen väg och ytterligare höjningar ske därigenom. Det bör också sägas ifrån att icke vissa yrkesgrupper böra få utnyttja situationen till att framtvunga ytterligare begränsad arbetstid. Alldeles särskilt tror jag att vissa kommuner och städer böra sköta sina förhandlingar så att deras uppgörelser icke direkt motverka vad statsmakten syftar till.

Frågan om anskaffande av nödig arbetskraft till viktiga produktionsområden debatterade statsministern och jag här i kammaren redan i våras. Jag och många med mig voro oroliga för att regeringen icke tillräckligt uppmärksammade detta spörsmål, och den 11 mars framställde jag med kammarens tillstånd en interpellation härom till statsministern. Åtskilligt av vad som kom fram vid interpellationsdebatten den gången är i dag ännu mera aktuellt och har delvis återfunnits i det resonemang, som fördes i går från statsministerns sida. Vad jag befarade då, nämligen att icke alldeles nödvändiga anläggnings- och byggnadsarbeten skulle komma att draga till sig allt för stor del av den tillgängliga arbetskraften, om det icke bromsades upp, har nog besannats. Det hade säkert varit önskvärt, att regeringen och arbetsmarknadskommissionen gått hårdare fram i prövningen av arbetsobjekten än de gjort. Nu synes socialministern bli nödsakad att tillgripa mycket besvärliga och dyrbara utvägar för att tillfredsställa bränslekommissionens krav på arbetskraft till skogarna.

Jag skulle nog ha ett och annat att säga beträffande den obeslutsamhet, som synes råda, när det gäller att klara av arbetsanskaffningen till skogen, men den frågan torde komma upp i samband med besvarandet av framställd interpellation.

Statsministerns maning att mobilisera arbetsmarknadens alla reserver är nog berättigad, svårigheten är dock, som han riktigt framhåller, att överflytta arbetskraft från ett område till ett annat. I detta sammanhang skulle jag vilja understryka vikten av att de militära myndigheterna icke tillåtas inkalla mera folk för ren vakttjänst och handräckningsarbeten än de äro absolut nödsakade till. Uttalanden, som gjorts ifrån skilda håll, synas tyda på att icke allt är väl ordnat i detta fall. Vad jag här har sagt får givetvis icke på något sätt tydas som att jag skulle vilja förorda en försvagning av vår militära beredskap. Jag tror vi också allttjämt ha möjlighet till vissa ekonomiska besparingar på det militära området.

Om jag uppfattade statsministern rätt, så yttrade han i början av sitt anförande, att regeringen icke bara önskade lämna riksdagen upplysningar, den ville också höra riksdagens mening, och jag skall begagna tillfället att med några få ord tillkännage min uppfattning angående regeringens sätt att sköta prisförhandlingarna med jordbrukarna. Jag tror, att regeringen icke förfarit på ett klokt och för det hela gagneligt sätt. Först låter regeringen livsmedelskommissionen tillsammans med till dennas förfogande stående representanter för olika grupper förhandla med jordbrukets organisationer angående prissättningen på jordbrukets produkter. Efter ingående förhandlingar enas alla parterna om ett förslag, som föres fram till Kungl. Maj:t, men där blir det liggande utan att något slutligt avgörande kommer till stånd. Detta har framkallat mycken irritation och icke verkat förbättrande på produktionen. Jordbrukets representanter godtogo viss sänkning av fjolårets priser. Nu har nog icke möjligheten till en sänkning förbättrats. Det visar sig, att produktionsmöjligheterna ytterligare försvårats. Mjolkproduktionen blir icke av den storlek man säkerligen räknat med. Jag tror säkert, att regeringen nödgas efter många betänkligheter stanna för en prisuppgörelse, som icke understiger vad uppgörelsen efter livsmedelskommissionens förslag skulle ha inneburit. Vad som då åstadkommits är ett osäkerhetstillstånd på jordbrukets område under höstmånaderna, som icke främjat en god planläggning av höstsädd och vinterut-

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.)
fodring. Om jag fattade rätt, var även herr Vougt inne på detta, och även han föreföll betänksam.

Jag är, herr talman, icke talesman för någon högröstad ytterlighetsgrupp, som förordar vare sig produktionsbegränsning eller liknande — sådant tal är i vårt folks allvarsamma försörjningsläge icke på något sätt försvarbart — men jag framhåller som min bestämda mening, att denna viktiga fråga kunnat handläggas på ett bättre sätt. Har det ansetts nödvändigt, att en hopkoppling sker med förhandlingar på andra områden, borde finansministern ha tagit upp dessa långt tidigare. Herr Vougt var ju också inne på talet om överkompensation för jordbrukets del. Jag är icke alldeles säker på att ett sådant uttalande utan vidare kan godtagas, men jag skall icke uppehålla mig vid det nu. Det är möjligt, att någon annan jordbrukarrepresentant, som deltagit i förhandlingarna såväl i livsmedelskommissionen som inför regeringen har möjlighet att besvara detta.

Med alldeles särskilt intresse lyssnade jag till folkhushållningsministerns redogörelse för uppskattningen av årets spannmålsskörd och det planerade utnyttjandet av denna. Det framgick av redogörelsen, att rätt så stora partier korn och havre skulle användas till framställandet av gryn och mjölprodukter. Siffrorna föreföllo mig dock icke vara av den storleksordningen att de borde föranleda så stor leveransplikt av vårsäd, som nu påbudits.

En så långt gående leveranspolitik av vårsäd, som den jordbrukarna nu fått sig förelagd, hade nog ingen väntat, och denna har framkallat stor misstämning. Många jordbrukare förefalla att i år få reda sig med ännu mindre fodersäd än i fjol, och foderstaterna ha fått minskas på ett sätt, som gör det omöjligt att uppnå även den begränsade mjölkproduktion, som tidigare beräknats. Det jordbrukarna fråga sig är: måste detta ske för att trygga tillgången på spannmålsprodukter och med risk för minskad mjölkproduktion — för att nu icke tala om fläsk, kött och ägg? Jag vet att det är kunniga och ansvarskännande personer som svara för livsmedelskommissionens ledning och att dessa säkerligen handla efter moget övervägande. Det vore dock ytterst värdefullt om folkhushållningsministern eller jordbruksministern kunde här i dag lämna kammaren en redogörelse över hur det hela beträffande vårsäden är tänkt. Jordbrukarna vilja ha godtagbara skäl varför leveranserna bestämts så stora och för vilka ändamål de skola användas. Kunna sådana skäl lämnas är jag övertygad om att jordbrukarna så långt det är dem möjligt komma att fullgöra sin leveransplikt, även om det för många kommer att medföra mycket stora svårigheter.

Den på grund av varuknappheten allt nödvändigare ransoneringen av varorna, en allt längre gående statlig prissättning och priskontroll å varumarknaden och därtill ett alltmer ökat statsdirigerande av näringsliv och särskilt transportväsende — arbetsmarknaden har man hitintills sökt lämna utanför, men jag skulle tro det måste komma även där — allt detta har medfört en snabbt tillväxande prisbyråkrati, som nog så småningom börjar att gå folk på nerverna. Vi äro inne i ett improduktivt blankettskrivande och ett redovisningsförfarande som hotar att taga en avsevärd del tid i anspråk för både konsumenter och producenter. Jag vill ingalunda bestrida att i stort sett har kris-hushållningen denna gång fungerat på ett långt bättre sätt än förra världskriget, men vi äro nog nu framme i ett läge då vi få taga oss i akt och inte sväva ut hur långt som helst.

I detta sammanhang skulle jag också vilja erinra att den statliga prissättning å produkter och nyttigheter som nu sker ytterligare utjämnar prisnivån mellan stad och land, varför det är synnerligen angeläget att finansministern griper sig an med bearbetningen av den utredning angående levnadskostna-

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.)

derna och deras inverkan på dyrortsgrupperingen som socialstyrelsen tidigare gjort. Det vore tacknämligt om vi i dag finge besked om hur regeringen ser på denna fråga och tänker sig dess vidare handläggning.

Regeringen möter riksdagen med ett — om än preliminärt — program för sin ekonomiska politik, och vi få väl vara tacksamma för detta. Vi ha all anledning att önska att det kan genomföras på ett sådant sätt att den fortgående prisstegringen hejdas. Det gäller att angripa problemen på ett sådant sätt, att man når de pådrivande faktorerna och icke bara uppehåller sig vid att söka förhindra verkningarna. Begränsningen av den på vissa områden ännu rätt så rikliga köpkraften och en förnuftig uppgörelse på arbetsmarknaden betraktar jag som centrala problem. Vidmakthållande och så vitt möjligt utökande av produktionen likaså. Vissa jämkningar i det läge som rådde, när den skärpta priskontrollen eller prisstoppen beordrades måste antagligen medgivas. Jag har på känn att det finns områden där det för produktionens skulle icke gärna gå att undvika justeringar även uppåt. Det förefaller även som om vissa avsnitt av varudistributionen höra hit. Jag tänker då närmast på en del mindre butiker som arbeta med en förminskad varumängd men samtidigt fått en ökad arbetsbörda genom ransoneringsbestämmelserna. Allt detta förmodar jag kommer att skötas på ett klokt och vettigt sätt.

Statsministerns slutord med vädjan om samverkan mellan alla goda krafter inom vårt folk har säkerligen i dagens läge större berättigande än någonsin. Den storslagna och gripande viljan att hjälpa och att göra uppoffringar som det första krigsåret och särskilt under vintern 1939—1940 besjälade vårt folk och då tog sig så strålande uttryck — vi behöva bara erinra oss vad vi gjorde beträffande Finland men också beträffande våra egna nödställda här hemma — har avsevärt förminskats. Jag tror det var den föregående talaren som nämnde ordet grinighet. Det är nog faktiskt så, att nerverna nu börja på att förefalla mera slitna på folk och grinigheten tittar fram här och var. Många människor ha det också besvärligt, och man bör förstå dem. Läget är dock i flera avseenden så pass allvarligt, att vi måste mobilisera all vår kraft för att bemästra svårigheterna, och det vore ansvarslöst att förminska vår möjlighet att hålla ut genom att framkalla motsättningar olika grupper emellan.

Herr andre vice talmannen **Österström**: Herr talman! Genom detta sammanträffande mellan regering och folkrepresentationen har, såsom herr Vougt i sitt anförande antydde, svenska språket blivit ett ord rikare och vårt parlamentariska liv fått en smula förnyelse. »Informationsriksdag» var någonting hitills ganska okänt i det demokratiska statslivet och har icke heller förekommit i Svenska akademiens ordbok. Men det måste erkännas, att tiden står i jäsningens tecken rent allmänt betraktad. Den är till följd av mycket och ojämnt tryck en smula formlös och under sådana förhållanden torde det vara riktigt att med mycken förståelse bemöta även ovanliga företeelser i statslivet, när de ha en så lojal syftning som denna riksdagsinkallelse otvivelaktigt karakteriseras av. Statsministern hade älskvärdheten att i går säga några artiga och lugnande ord med avseende å riksdagens medverkan under dessa dagar och jag kan, liksom de föregående ärade talarna, instämma i regeringschefens förhoppningar om ett gott resultat av detta försök.

Några av oss blevo däremot säkerligen en smula förvånade över regeringens plötsliga beslut om s. k. »allmänt prisstopp» några timmar innan riksdagens ledamöter hunno fram till huvudstaden. Det såg icke riktigt artigt ut, skulle man kanske kunna säga, att på detta sätt ställa riksdagen inför fullbordat faktum i vestibulen. Emellertid anser jag att tillräckligt starka skäl kunna förebäras i detta fall från regeringens sida som motiv för den brådska åtgärden, och jag har alltså ingen anledning att klandra. Att jag alls omnäm-

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.)
ner saken beror därpå att jag i stället gärna vill markera min positiva anslutning till prisstoppbeslutet. Om man försöker objektivt tänka sig in i vilka konsekvenser, som skulle kunnat inträffa med hänsyn till prisbildningen på de fria varorna i dessa dagar, då vi behandla den känsliga frågan om åtgärder mot prisskruvens förvandling till evighetsmaskin, har jag för min del ingen svårighet att förstå regeringens ståndpunkt och ingripande såsom en försiktighetsåtgärd och en garanti mot oro i prisbildningen, som eljest kunnat befaras, utan att man därför behöver anklaga någon för vilja till illojalitet. Detta understrykes i hög grad av det förhållandet att beslutets räckvidd och faktiska betydelse såsom det synes mig i hög grad överdrivits i den allmänna föreställningen. Över huvud taget är det oriktigt att tala om »prisstopp», ty någon sådan verksam bom i vägen för prisstegringskipagets fortsatta framfart har, såvitt jag förstår, icke lagts genom vad som förekommit. Man kanske bör klargöra detta för allmänheten, så att icke den samhälleliga prisövervakningen råkar fullständigt i misskredit, när det snart går upp för folket att allmänt prisstopp blev det icke, fast det sades så. Den statliga priskontrollen har ingalunda så stark ställning i allmänna medvetandet att den orkar bära några extra bördor. Belastningen är minsann tillräckligt stor ändå, det skall alla veta.

Får jag dessutom göra en vördsam framställning till regeringen att icke i onödan irritera den i alla fall tillräckligt irritabla opinionen och offentliga meningens genom onödigt användande av hemligstämpeln på kommissionsförslagen och liknande handlingar, så är jag färdig med mina allmänna inledande synpunkter. För min del tror jag förstås, att det oftast går så till, att papperen komma hemligstämplade regeringen till handa, och sedan får det röda påtrycket sitta kvar utan särskilt ingående prövning i varje särskilt fall. Men regeringen får bära hundhuvudet för detta, vilket också formellt är riktigt. Regeringen bör dock icke trösta sig med att den nog orkar bära detta klander, ty så enkel är icke saken. Ett omsorgsfullare övervägande än det som hittills praktiserats med avseende å hemligstämpelns användning vill jag enträget och allvarligen tillråda av många skäl. Det är sant som herr Skoglund sade, och även herr Vougt var inne på det kapitlet, att nerverna nötas och misstänksamheten har lätt att blomma i dessa dagar. Därtill kommer framför allt att den allmänna debatten bör släppas loss över ett så stort fält som möjligt på tidigt stadium för att berika det hela med så många synpunkter som möjligt. Det finns säkert anledning för regeringen att lägga detta i hög grad på hjärtat. Den debatt — om jag får lov att göra en liten parentes — som på sistone förts angående inkallelsen av 1942 resp. 1943 års klass värnpliktiga till skogsarbete, är ett skolexempel på detta. Jag tar detta exempel därför att jag personligen är alldeles övertygad om att socialministern kan ge absolut bärande skäl för att han kritiskt granskat arbetsmarknadskommissionens projekt.

Sedan jag sagt detta vill jag framhålla att vi här i riksdagen och alla medborgare därute i landet ha anledning att ägna den allra största uppmärksamhet åt de allvarsord, som regeringens representanter, framför allt statsministern, från denna plats i går riktade till oss i sin exposé av ansträngningarna och strävandena att stabilisera priserna och hindra den olycka som penningvärdets förstöring representerar.

Jag har nyss konstaterat den formlöshet, som detta riksdagsmöte är ett uttryck för i statslivet. Statsministern berörde en annan sådan företeelse, nämligen den utomordentligt stora roll, regeringen ansett sig tvungen att tilldela intresseorganisationerna i detta sammanhang. Statsministern använde visserligen ett mjukare uttryckssätt än »tvungen», men hans mening var otvivelaktigt i samklang med mitt ordval. Jag förmodar — nej, jag hoppas! — att man finner denna utveckling en smula problemfylld. Folkrepresentationen

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.)

kommer på ett egendomligt sätt att bli ställd i efterhand, när defactoavgörandena läggas i skötet på helt andra organ, organ utan statsmaktens ansvar men med oerhört mycket av statsmaktens reella bestämmanderätt. Att detta, om icke ytterlig varsamhet iakttages, så småningom kan leda till att en underlig klyfta spränges mellan folkrepresentationen och folket, den saken torde icke kunna bestridas. Man får alltså aktgiva på utvecklingen. Det är mycket möjligt att vad som sålunda sker icke blott bör betraktas såsom nödvändigt ont i dagens situation, utan desslikes bryter ny väg — det vet jag icke — men nog förtjänar saken ett par ord i riksdagens protokoll, när tillfället är så osökt som i dag.

Vad själva det stora sakkomplexet angår, som statsministern behandlade i sin översiktliga framställning, vill man från vår sida omedelbart ha sagt, att vi synnerligen väl förstå, hur svår regeringens och dess medarbetares uppgift är. Ingen vild fantasi behövs för att begripa hur vansklig denna kryssning mellan öppna och dolda grund och skär skall vara. Riksdagen följer med varmaste sympati ansträngningarna att finna en samlande linje i prispolitiken. Kunde regeringen reda sig med denna sympati och våra innerliga välgångsönskningar, vore saken lätt avhjälpt. Men jag fruktar att så enkelt och lättlost torde problemet näppeligen vara.

Då uppstår den frågan, vilken insats regeringen egentligen skulle vilja att riksdagen i detta läge presterade. Ja, det vet jag inte, och det har inte kunnat givas något fulltonigt uttryck åt detta hitintills. Men regeringen har i varje fall givit riksdagen ett tillfälle att före avgörandet åstadkomma en opinionsyttring. Detta är tacknämligt. Men det är självklart att opinionsyttringen icke kan komma så värt långt utöver de allmänna uttalandenas räckvidd, därför att ett tillräckligt konkretiserat bedömningsmaterial saknas. Emellertid föreställer även jag mig, att regeringen har rätt att begära en sak av oss, den nämligen, att resultatet av dagens debatt icke skall bli ett försvarande av den samhällsviktiga sammanjämningsuppgiften. Det olyckligaste av allt vore väl, om riksdagen genom att hetsigt mobilisera fram oförsonliga intressesynpunkter skulle vältra stenar i vägen för ansträngningarna att ena parterna och grupperna. Vad som hittills förekommit i dag är enbart förhoppningsfullt och glädjande, synes det mig. Jag kan å hela mitt partis vägnar understryka marningen till de olika intressegrupperna ute i landet att gå fram med varsamhet och ansvarskänsla i agitationen och argumenteringen för respektive ståndpunkter. För att detta i praktiken skall vara möjligt fordras en positiv vilja till objektivitet, som otvivelaktigt blir ett svårt prov för många, men likväl är det tvunget att en sådan vilja kan skapas och att den får präglade debatten fram till beslutets timme. Vi måste ovillkorligen se till — det hade de båda föregående talarna också rätt i — att vi komma ut ur denna svåra situation utan att skadorna bli för stora. När de stora intresseorganisationerna fått en så framträdande plats vid detta förhandlingsbord, må de vara medvetna om, att detta deras inflytande ovillkorligen förpliktar till en insats för objektivt upplysningsarbete ute i folket, och statsmakterna måste fordra att deras ansvariga talesmän i sitt uppträdande äro fullt medvetna om denna förpliktelse.

Jag vill i likhet med den föregående talaren — och även härutinnan var herr Vougt principiellt på samma linje, om jag fattade honom rätt, vilket jag säkert gjorde — inte dölja, att utgångsläget i förhandlingarna dock icke är så gott som det borde och måhända kunde ha varit med en annan taktik och teknik från regeringens sida. Jag tror att det exempelvis ligger mycket av berättigande i påståendet, att prissättningen på spannmålen fördröjdes alldeles för länge. Under väntetiden skapades — det har sagts från så många håll att det måste vara troligt — en icke önskvärd stämning av olust och osäkerhet i stora jordbrukare-

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.)
kretsar, som har mycket svårt att släppa sitt tag om sinnen. Så kom den provisoriska prissättningen, och nu argumenterar man angående denna precis som om den verkligen vore provisorisk. Även statsministern sade i går, att »det måste beaktas att jordbrukets samtliga prisfrågor skola tagas under förnyad omprövning i samband med slutförandet av de planerade åtgärderna på olika samhällslivets områden till mötande av en inflationistisk prisutveckling». Men kan detta vara i verkligheten någonting mera än ett rent teoretiskt resonemang? Jag tvivlar starkt på möjligheten att hädanefter bestämma ett lägre pris än det provisoriskt satta på brödsäd och få detta lägre inlösenpris verkningsfullt sedan en stor del av skörden redan blivit såld. Jag måste sålunda utgå ifrån att brödsädespriset svårligen kan justeras nedåt efter vad som skett.

Detta ger mig anledning att göra ett annat påpekande. Håller man sig då i fortsättningen till jordbruksprodukterna återstår, såvitt jag kan förstå, endast, eller åtminstone väsentligen, mjölken såsom representerande möjligheten att vinna sänkning av konsumenternas levnadsomkostnader. Som norrlänning måste jag då erkänna, att det är mig oerhört motbjudande att tänka den tanken ut, att en eventuell prisreduktion skall främst drabba mjölken, som den norra riksdelens producenter stödja sig på i så utpräglad grad. Dessa småbönder, som eljest ostridigt blivit sämst lottade, när jordbruksstödet utskiftats, skulle nu ytterligare klämmas åt. Men detta rättviseresonemang är icke bara tillämpligt på norrlandsbönderna, ty runtomkring i landet finns deras motsvarighet bland de hårt slitande småbrukarna. Det kan på mycket goda grunder ifrågasättas, om den taktiken är möjlig att tillämpa och om den ens i detta nödläge kan rekommenderas.

Jag vill ingalunda dölja att jag med mycken oro och ängslan ser fram mot en situation, då denna fråga om priserna på jordbruksprodukterna har renodlats till att gälla mjölkpriset. Oändligt många gånger har det under senare år från alla håll blivit erkänt och vitsordat att i småbrukarhemmen få människorna slita mera än någon annan samhällsgrupp behöver göra och med orimligt låga inkomster i utbyte. Att rikta prissänkningshugget mot dem i särskilt hög grad, vilket måhända skulle bli förhållandet — ja, jag bekänner att man tvekar. Här är av många skäl den allra största försiktighet att tillråda.

Det kan icke hjälpas att vi övriga medborgare måste hålla i minnet, att dessa jordbrukare under långliga tider varit näringslivets styvbarn tillsammans med skogs- och lantarbetare. Detta faktum har bränt djupt i deras medvetande. Med den disciplin och ansvarskänsla, som i så hög grad kännetecknar den svenska industriarbetarklassen i allmänhet, borde det vara möjligt att hos densamma skapa förståelse för synpunkten att man måste hålla modet uppe på dessa jordbrukare, så att produktionseffektiviteten tryggas på en så hög nivå som möjligt. Problemet är icke bara ett matematiskt sådant utan även ett psykologiskt. Vilket ju även erkännes från alla håll. Man får inte glömma bort att det finns människor bakom siffrorna.

Jordbrukarna å sin sida måste vara medvetna om att det tyvärr är ogörligt att i denna tid bestämma sådana priser, som skulle giva dem ett med hänsyn till utbytet näringspolitiskt lika berättigande med andra grupper. Ingen vill dock — åtminstone har jag inte sett någonting dylikt framskymta i diskussionen — sänka deras levnadsstandard. Och arbetarna ha också svårt, i många fall oerhört svårt att klara livets nödtorft. Irritationen ökar i dessa kretsar genom livsmedelsknappheten, som icke i motsvarande grad finnes hos jordbrukarna. För oss alla gäller det slutligen att tänka på framtiden och fredskrisen, som en gång kommer. *Inflation* nu betyder *deflation* i sinom tid. Vi ha varit med om detta en gång förr — och ingen vill gärna tänka sig en upprepning av eländet vi genomgingo i början av 1920-talet med massarbetslöshet, masskonkurser inom

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.)
affärlivet, social oro och förtvivlan såsom direkta följder av den vilda dansen kring prisstegringsguldkalven några år tidigare.

Det är, synes det mig, omöjligt att tala om dessa frågor utan att säga också ett ord om handeln, särskilt då livsmedelshandeln. Allmänt är erkänt att dess köpmän visat en utomordentlig lojalitet gent emot statsmakterna och deras intentioner. Men lika obestriddigt torde vara, att lojaliteten icke fått det svar den otvivelaktigt kunnat räkna på. Det är rättvist att erkänna, att livsmedelshandeln torde vara det område, där de största orättvisorna blivit begångna, så till vida att statsmakterna hittills vägrat kompensation för en faktisk, reell och absolut inkomstminskning. Naturligtvis är det mångdubbelt svårare att i det nu uppkomna läget genomföra en rättvis behandling av handeln. Saken borde för länge sedan ha tagits upp till avgörande från positiva utgångspunkter. Av för den utomstående obegripliga eller åtminstone okända skäl har detta icke skett. Nu måste man i alla fall dit — under ofantligt försvärade omständigheter. Återigen ett exempel på att tveksamhetens politik inte är rekommendabel.

I statsministerns exposé redogjordes för en rad spörsmål, som man brottas med i övervägandena om prisstabiliseringen. Ofantligt svåra ingripanden beträffande dispositionen och dirigeringen av arbetskraften tvingas man att taga ställning till. Penningpolitiska åtgärder av betydande räckvidd i syfte att kanalisera ett visst överflöd i fråga om inkomstkapital hos de enskilda medborgarna måste med konsekvens och målmedvetenhet vidtagas. Icke heller detta räcker dock, kunde vi höra, och härutöver få vi räkna med att riksdagen nödgas att taga ställning till förslag om ökade skatter i varje fall på lyxkonsumtion och nöjesliv. En konsekvent återhållsamhet beträffande nya uppgifter ingick likaledes i generalprogrammet. Om allt detta vill jag i korthet säga, att regeringen kan räkna på den största förståelse från vår sida och lojal medverkan i sina strävanden. För egen del hoppas jag dock livligt att det skall vara möjligt att genomföra ett sådant program beträffande statsutgifterna utan att man angriper sådana sociala åtgärder, vilka uppenbarligen ha en kvalitets- och effektivitetsstegrande betydelse i befolkningspolitiskt avseende. Folkkraften är i denna tid om möjligt av ännu större värde än någonsin.

Krigssamhället håller, herr talman, på att fullkomnas också hos oss. Jag antecknar med allra största tillfredsställelse att den socialdemokratiska gruppledaren energiskt och klart svor sitt parti fritt från önskan att få någonting i stil med detta såsom ett förblivande tillstånd. Detta är alltid en ljuspunkt — och förresten inte så obetydlig sådan — i ett eljest dystert läge. Äro vi nämligen ense om att krigssamhället skall raseras, så fort ske kan, då finns en utomordentlig förutsättning att när freden kommer starta på nytt med gemensamma ansträngningar och från gemensam grundval för att trygga vårt folks framtid.

Herr Svensson i Grönvik: Herr talman! Hans excellens herr statsministern omnämnde i går i sitt anförande, att riksdagen inte hade sammankallats enbart för att erhålla information, utan också för att den skulle ha möjlighet att lämna upplysning om, hurudant läget var ute i landet. Herr Vougt har i anledning av detta medgivande givit riksdagen en annan beteckning än som använts i pressen och kallat den opinionsriksdag i stället för informationsriksdag.

Det är uppenbart, att när vi samlas under nuvarande förhållanden, är det många olika och allvarliga problem, som tränga sig fram. Det är ju också så, att folk ute i bygderna resonerar om olika problem och att deras inställning givetvis i många avseenden blir beroende på den sysselsättning de själva ha. Herr Vougt fördömde mycket kraftigt en del uttalanden, som därvid gjorts i resolutioner och vid möten, men själv sparade han inte på starka ord. Om jag

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.)
fattade honom rätt, lämnade han det betyget åt den statliga institution, som heter livsmedelskommissionen, att han inte kunde sätta dess verksamhet vidare högt. Däremot satte han priskontrollnämnden på en betydligt högre nivå. Jag undrar emellertid, om vi inte ett ögonblick borde se tillbaka på utvecklingen, när det gäller jordbrukets prisfrågor — herr Vougt använde ju mer än halva tiden av sitt anförande för att klandra den rådande ordningen — och jag skulle därför i korthet vilja rekapitulera, hur det gått till härvidlag och hur Kungl. Maj:t själv förberett dessa frågor.

Först tillsatte ju Kungl. Maj:t en kommitté, bestående av representanter för olika intressen. Det var sålunda inte bara producenterna, som voro representerade i kommittén, utan även konsumenterna — ja, det bör kanske i detta sammanhang också erinras om att det fanns nationalekonomer med där — och kommittén hade således inte bara möjlighet utan även skyldighet att se på frågorna utifrån alla därpå inverkan omständigheter. Denna kommitté kom sedan — jag förmodar det med hänsyn till den sammansättning den hade — efter noggrant övervägande och ett utredningsarbete, därvid man inte lämnade någon utväg oförsökt utan prövade — jag vill ännu en gång understryka det — alla på saken inverkan omständigheter, fram till ett enigt beslut. Märk väl: det har från denna kommitté kommit ett *enigt förslag*. Detta förslag har sedan övervägts av det statliga organ, som närmast har ansvaret för livsmedelsförsörjningen här i landet, nämligen livsmedelskommissionen, och den har, efter att ha hört sitt råd, också ansett att kommitténs förslag borde accepteras.

När det gäller det arbete, som sålunda utförts av dessa organ, har man inte på något sätt sökt bevisa, att det lidit av några svagheter, utan man kommer nu bara helt enkelt och påstår, att prisläget blivit sådant, att det inte kan accepteras, utan att priserna måste sänkas. Och vad anför man som skäl här för? Jo, skördeutfallet. Som herr Skoglund här redan pekat på, har man emellertid rätt väsentligt överskattat skördeutfallet. Av den redogörelse, som statistiska centralbyrån lämnat i radio, har man ju fått klarlagt, att skörden ingalunda är så lysande, som tidigare från olika håll och särskilt från tidningsredaktionernas sida talats om, utan att den ligger väsentligt under medelmåttan, när det gäller flera olika skördeenheter, t. ex. vete, och även vad foderspannmålen beträffar, detta inte minst beroende på de förhållanden, varunder skörden bärgades. Under sådana förhållanden få vi väl ändå se på denna sak med andra ögon än om det bara gällde att säga: det får inte kosta mer än så och så.

Jag får för min personliga del säga, att om vi alla här äro besjälade av en önskan att inte framskapa irritation och försvåra läget, utan söka åtminstone förstå varandra, då skall man inte, även om man fördömer andras uttalanden och desperata åtgärder, på ett så överlägset sätt som herr Vougt här gjorde sätta sig till doms däröver. Även om jag inte kan gilla de metoder och det språk, som använts, måste jag säga, att om man söker förstå jordbrukarna och känner deras svagheter, kan man inte beteckna det hela på samma sätt som herr Vougt gjorde. Jag tror också att herr Vougt, om han verkligen hade försökt sätta sig in i saken och kände till, hurudant läget är, hade kommit till en annan uppfattning än den som kom till uttryck i den dom, som han här fällde över jordbrukarna, speciellt de fackliga organisationerna, som jag ju inte har någon skyldighet att ingå i försvar för.

Jordbrukarna ha — därom är jag absolut säker — gjort vad på dem ankommer för att fylla sin uppgift i samhället. De ha efter måttet av sina krafter och de resurser de haft att tillgå försökt upprätthålla den produktion av livsmedel, varav vi nu äro i mycket hög grad, för att inte säga absolut be-

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.)
roende. Det är under sådana förhållanden kanske skäl i att något dämpa ned tonen. Jag tror att det skulle vara till gagn för enigheten och vårt allmänna väl.

Om jag efter dessa ord i anledning av herr Vougts yttrande skulle något beröra den redogörelse, som i går lämnades av hans excellens herr statsministern, skulle jag för min del vilja säga, att jag tror att man i viss mån överskattat jordbruksprisernas betydelse ur penningvärdesynpunkt. Jag förstår att det kan ha en psykologisk effekt, om jordbrukspriserna skulle sänkas, men realiter ha inte jordbrukspriserna så stor inverkan på penningvärdet, och jag tror att man rent allmänekonomiskt har väsentligt överskattat betydelsen av en sänkning. Jag behöver väl inte här gå närmare in på vad som egentligen är anledningen till att penningvärdet i dag är väsentligt sämre än det var vid krigsutbrottet, ty det är ju något som alla här känna till. Jag skulle emellertid bara, när statsministern i sitt anförande i går talade om att det är för god tillgång på pengar, vilja framhålla att då är det från andra områden än jordbruket som detta penningöverflöd kommer. Jag tror därför — även om jag inte vill bestrida att man naturligtvis bör se till vad som inom varje enskilt område kan göras — att det är på andra områden än jordbruket som man bör ha möjlighet att genom prisstopp söka hejda den utveckling, som nu pågår. Jag måste emellertid i detta sammanhang säga, även om jag inte har någonting i och för sig att erinra mot ett prisstopp och inte vill vältra stenar i vägen för regeringens strävanden i detta avseende, att i det läge, vari vi nu befinna oss, och med den allmänna utvecklingen på olika områden är det nog lätt att tala om prisstopp men att genomföra det i detalj är svårare. Jag tror att det helt enkelt är omöjligt, men om vi alla hjälpas åt, kunde det väl i varje fall ha någon verkan och förhindra att utvecklingen går för hastigt i den nu påbörjade riktningen.

Man hör ofta sägas att jordbrukarna ha fått hel och full kompensation — herr Vougt använde uttrycket överkompensation — för de prisstegringar, som skett under nu rådande kris, medan löntagarna, arbetare och tjänstemän, endast ha erhållit halv kompensation. Denna jämförelse är emellertid enligt min uppfattning inte fullt riktig. Jordbrukarna ha erhållit kompensation för den stegring av produktionskostnaderna, som inträtt sedan krigsutbrottet, medan löntagarna i det fallet inte ha erhållit kompensation i fullt lika stor utsträckning. Men om vi se på förhållandena vid krigsutbrottet, var ju utgångsläget för jordbrukarna ett helt annat än för andra befolkningsgrupper. När man talar om överkompensation, har man alltså inte tagit med i beräkningen utgångsläget för jordbruket och dess utövare.

Herr Vougt ömmade för småbrukarna och lantarbetarna och tyckte att man borde tänka på dem. Ja, det är alldeles riktigt att man bör göra det, och prisstoppet avser väl inte att den nuvarande lönenivån skall bibehållas för alla, oberoende av huruvida det är rättvist att de behålla det löneläge som de nu ha. Men om vi ta exempelvis lantarbetarna, för vilka herr Vougt ville, om jag förstod honom riktigt, förbättra löneläget, så går det väl inte att göra detta och samtidigt sänka priserna på jordbrukets produkter. Man har sagt mig att en höjning av timpenningen för våra lantarbetare med ett enda öre skulle betyda sammanlagt 6 à 7 miljoner kronor. Men eftersom man nu gått in för att räkna i stort, måste man väl se till att alla inom jordbruket sysselsatta få bättre ersättning för sitt arbete, och då är det ju alldeles klart att vi komma upp i sådana belopp, att det inte blir möjligt att genomföra en sådan förbättring, därest man skulle företaga en ytterligare sänkning av de nu provisoriskt fastställda priserna.

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.)

Jag har tidigare nämnt, att det kunde ha psykologisk betydelse vid avtalsförhandlingarna angående lönerna, om man kunde peka på att priserna på livsmedel sänkts. Men låt mig därvidlag erinra om en sak. Det är ju så, att det skulle bli en besparing för statsverket, när det gäller förmalningsutgifterna, men det vet inte — jag vill säga tyvärr — allmänheten.

De fråga förgäves efter var denna prissänkning på brödspannmål har tagit vägen. Det har icke förekommit någon som helst tendens till sänkning av brödpiserna. Man kan följaktligen icke göra gällande, att denna åtgärd haft någon inverkan ur penningvärdets synpunkt. Detta är endast ett påpekande. Om vi skola fortsätta, vilket vi ju måste göra, under förståelsefull samverkan, då skola vi avväga priserna på våra livsmedel så att vi icke förhindra, att produktionen blir så stor som möjligt till förmån icke minst för den konsumerande allmänheten.

Såsom statsrådet Gjöres framhöll i sin redogörelse i går har det visat sig, att mjölkkonsumtionen under de senaste åren har stegrats. Det är ju endast en glädjande företeelse, ty det råder väl knappast någon tvekan om att mjölken under nuvarande förhållanden är ett näringsmedel som i förhållande till sin kostnad är det värdefullaste vi ha. Vi skola endast hoppas, att produktionen kan bli så stor, att den kan tillfredsställa det ökade konsumtionsbehov, som nu har gjort sig gällande. Om vi emellertid se på möjligheten härav, är det icke utan vidare sagt, att vi kunna garantera tillräckligt stor produktion. Vi ha visserligen fått bättre hötillgång, men, som statsrådet Gjöres framhöll, ha vi i år dock endast fått 83 procent av normalskörd, och dessutom hade vi under normala förhållanden möjlighet att importera betydande kvantiteter oljekraftfoder, äggvita, vilket vi nu icke kunna göra. Vi skola icke glömma bort, att detta kan få sin betydelse för mjölkproduktionen.

Jag har redan berört de möten, som här klandrades speciellt av herr Vougt. Jag har redan sagt, att jag icke tänker ingå på något försvar för dessa möten, men man måste å andra sidan förstå, hur jordbrukarna reflektera för att icke säga reagera, när myndigheterna genom inskränkningar i biltransporterna öka kostnaderna för jordbruket samtidigt som man talar om sänkning av priserna. Irritationen gäller för övrigt icke bara den ekonomiska sidan av mjölktransporterna utan även den ökade tid, som går åt för dessa. Jordbrukarna ha varanda minut upptagen, och varje utökning av deras arbete speciellt under skörd- och höstarbetet irriterar på ett alldeles särskilt sätt. Det är just ur denna synpunkt, som man skall se de opinionsyttringar, som ha kommit fram. Jag säger, att jag icke skall ingå på ett försvar av dem, men eftersom jag känner till förhållandena sådana de äro måste jag säga, att jag måste betrakta dessa opinionsmöten på ett helt annat sätt än som här i stort sett har skett.

Såsom ett personligt uttalande — och jag tror jag kan göra det för hela den grupp, som jag tillhör — skulle jag vilja säga, att vi på det bestämdaste måste motsätta oss en sänkning av mjölkpriset, därför att det kommer att göra vederbörande mjölkleverantörer olustiga och kommer att påverka produktionen, varav till sist konsumenterna själva komma att bli lidande. I det läge, i vilket mjölkproduktionen för nuvarande befinner sig, har jag ansett det vara min skyldighet att säga detta.

En annan sak beträffande mjölkproduktionen, som jag icke vill underlåta att påpeka, är att genom den ökade konsumtionsmjölkförsäljningen har möjligheten för leverantören att få tillbaka skummjolk väsentligt minskats. Här har uppkommit en svårighet, som speciellt gör sig gällande för småbrukarna. De äro vana vid att uppföda smådjur, grisar och kalvar med skummjolk. Denna möjlighet har försvunnit genom den ökade konsumtionsmjölkförsäljningen. De få så små kvantiteter tillbaka, och de ha därför fått mindre möjligheter att

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.)

genom eget arbete skaffa sig en inkomst. Det gäller här ett småbruksintresse — det tror jag man icke bör glömma bort — i all synnerhet i de trakter, där man får sin huvudsakliga inkomst på försäljning av mjölk och där man genom nuvarande ordning hindras att föda upp grisar och kalvar.

Härmed har jag kommit in på frågan om fläsket. Man skulle kanske icke tala om det i detta sammanhang, eftersom det håller på att gå med fläsket som med äggen, att det försvinner. Jag är rädd för att den avsikt, som ligger bakom den ökade tvångsuttagningen av spannmål, nämligen att stimulera fläskproduktionen, kommer att förfela sitt syfte. Jag utgår nämligen ifrån, att fläskproduktionen skötes bäst av jordbrukare, som själva ha producerat fodret. Jag kanske för att belysa detta kan få berätta en liten episod som jag var med om vid en järnvägsresa i september. Det satt några järnbruksarbetare i järnvägskupén och talade om livsmedelsläget. Då frågade den ene: Ja, du har ju en hushållsgris, och hur går det? Jo, svarade den andre, grisen trivs och mår bra. Den förste frågade då, om det gick ekonomiskt ihop. Nej, fick han till svar, det kan man icke säga, att det gör. Skulle jag sälja grisen i dag, skulle jag förlora på det, men jag har inte grisen för att tjäna pengar på den utan för att få fläsk till jul. Ja men, frågade den förste, om kommissionen skulle få för sig att göra med din hushållsgris som den gjort med älgarna, att du bara skulle få behålla en fjärdedel av grisen, hur skulle du då göra? Då skulle jag i fortsättningen icke ha någon gris, svarade han.

Detta samtal ger faktiskt en god bild av den situation, som för närvarande råder, när det gäller produktionen av fläsk. Vederbörande äro villiga att betala ett högre pris, om de kunna få fläsk, men de äro icke villiga att bidra till en produktion, som de förlora på. Det är just den saken, som klargjordes genom det av mig refererade samtalet.

Jag skulle sedan till sist vilja beröra en annan sak. Jag har redan sagt, att vi alla böra hjälpas åt, och jag måste för min del beklaga, att någon särskilt hög grad av förståelse knappast hittills har gjort sig gällande. I pressen har man bland annat beskyllt jordbrukarna för att den i höst minskade höstsädesarealen skulle bero på ren opposition. På grundval av den kännedom jag har om förhållandena måste jag för min del säga, att detta förhållande icke beror på någon opposition utan på att skörden till följd av väderleksförhållandena blev försenad. Skörden blev så sen, att den drog ut alltför länge på hösten, och den rikliga nederbörden i stora delar av landet försvårade för att icke säga omöjliggjorde sedan höstsådd. Detta är det väsentliga skälet till den minskade höstsädesarealen och icke någon obstruktion från jordbrukarnas sida. Jag har ansett mig böra särskilt understryka detta, därför att man tycks ha velat använda alla möjligheter att skapa irritation. Det vore väl tvärtom pressens skyldighet att försöka utjämna spänningen mellan de olika intressena och icke att, såsom i detta fall skett, göra motsatserna större.

Sedan skall jag säga ett ord till om tidningarna. Man har sett något, som skall föreställa roliga bilder i tidningarna, där man framställer jordbrukarna som personer, som må av välbehag. De sitta och ha väldigt mycket på sitt smörgåsbord, och de säga överlägset, att folk är så bekymrade över att det icke finns någon fisk, men vi ha ju ingen fisk och må bra ändå. Vart kommer sådant att leda? Jo, det medför förbittring hos den konsumerande allmänheten, som tror på sådana uttalanden, och jordbrukarna äro icke så enfaldiga, att de icke förstå, att de helt enkelt betraktas som ohederliga figurer. Jag måste protestera mot detta sätt att behandla Sveriges jordbrukare. De ha icke gjort skäl för en sådan behandling. Jag tror, och därom äro nog alla ense, att de ha fyllt och fylla en nödvändig funktion i det svenska samhället. De begära ingen tacksamhet men de begära att bli betraktade som hederliga medborgare. Jag

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.) tror det vore lyckligt, om vi även här i riksdagen göra detta klart för oss. Vi skola se läget sådant det är och icke se det med sådana glasögon, att det hela blir färgat. Vi behöva alla i närvarande tid hjälpas åt. Göra vi det, råder det ingen tvekan om att vi icke skola kunna genomleva dessa svåra tider, mycket bättre i varje fall än om vi sätta oss på våra höga hästar och icke ens försöka förstå varandra. Här i riksdagen ha vi i varje fall skyldighet att med lugnt omdöme och med känsla av förståelse för olika meningsriktningar söka hjälpas åt att genomleva de svårigheter, som vi nu gå till mötes. Göra vi det, då kunna vi ändå hoppas, att det skall ljusna i tider, som komma.

Herr **Vougt** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr Svensson i Grönvik tycks ha missförstått det mesta av vad jag yttrade i mitt anförande för en liten stund sedan. Jag har gjort den erfarenheten, att det icke är lyckligt för en debatt, som har utsikt att bli mycket lång, om ett missförstånd uppkommer redan i början, och jag skall därför be att i någon mån få tillrättalägga herr Svenssons i Grönvik tolkning av vad jag sade.

Jag vill först och främst säga, att jag icke gjorde några värdeomdömen beträffande livsmedelskommissionen och priskontrollnämnden och deras ställningstagande till frågan om prissättningen på jordbruksprodukter. Jag sade endast, att det icke var särskilt lyckligt, att dessa båda krisorgan kommit att företräda uppfattningar, vilka ställts emot varandra.

Herr Svensson i Grönvik underlät vidare att uppmärksamma den bestämda skillnad, som jag gjorde mellan den stora mängden av jordbrukare, vilkas ansvarskänsla jag varken vill betvivla eller bestrida, och de ytterlighetsmän, som väckt uppseende genom sina våldsamma uttalanden på möten och i annat sammanhang under senare tid. Jag gav för min del uttryck åt den förhoppningen, att jordbrukarnas särskilda talesmän här i kammaren skulle taga avstånd från dessa ytterlighetsmän, och jag beklagar, att bondeförbundets talesman icke har velat tillmötesgå denna, som jag tycker, mycket rimliga önskan. Herr Svensson i Grönvik yttrade, att han icke hade till uppgift att försvara de fackliga organisationerna och deras representanter. Jag måste alltså konstatera, att han icke ville sträcka sig så långt som till ett avståndstagande. När han återkom till saken litet senare, ingick han till och med på ganska långt gående förklaringsförsök till vad som hade sagts på RLF:s möten. Jag vill säga till herr Svensson i Grönvik, som jag sagt förut, att det är farligt att icke försvara den politik, som man själv för.

Vidare yttrade:

Herr **Liedberg**: Herr talman! Debatten borde väl egentligen föras över ett vidare fält än enbart jordbrukspriserna, men det förefaller, som om alltför många, när det gäller prisstoppsproblemet, hade satt livsmedelspriserna och därmed jordbrukspriserna så pass mycket i centrum, att det väl är ofrånkomligt att söka sakligt belysa frågornas innebörd. Det är därför, herr talman, som jag känt mig uppkallad att söka klarlägga jordbrukarnas inställning till det stora problemet om kampen mot inflationen och kampen mot en ständigt pågående prisstegring.

Det förefaller vara en mycket spridd uppfattning, att här föreligga mycket starka och djupgående motsättningar mellan å ena sidan jordbrukarna och å andra sidan övriga grupper. Det kan icke heller fördöljas, att uttalandena i en stor del av pressen varit ägnade att understödja en dylik uppfattning. Man har framställt saken så, som herr Vougt nyss gav uttryck åt. Jag säger icke detta i något som helst polemiskt syfte gentemot herr Vougt, men jag skrev ordagrant ned ett uttalande, som han gjorde om att övriga grupper icke kunde

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.)
förväntas gå statsmakternas önskemål till mötes utan att, som han sade, jordbrukets förmånsställning och kraftigt tilltagna överkompensation reglerades. Ja, detta är ju en uppfattning, som har gjort sig bred, jag kan väl säga åtminstone de sista sex veckorna. Å andra sidan har man läst icke blott direkta referat utan även kommentarer till diverse mötesuttalanden, som varit mer eller kanske i än högre grad mindre väl avvägda. Herr Vougt riktade nyss en fråga till jordbrukarna, om jordbruket allmänt ställde sig bakom den sortens yttringar av oro och missnöje. Jag kan bara för min del säga, att jag ställer mig absolut icke bakom oöverlagda och obalanserade uttalanden. Jordbrukets sakliga ställning är alldeles för stark för att vi skola behöva tillgripa dylika medel, som utan tvivel skapa ont i dag och kanske göra det i än högre grad i morgon, då man gärna kommer att vilja erinra sig jordbrukets meningsyttningar under en nödtid som den nuvarande.

Det förhåller sig nog så, att denna bild av de skarpa motsättningarna är en ganska konstlad bild. Det är en bild, framkallad av presskampanjen å ena sidan och en viss sorts mötesresolutionsmentalitet å den andra, och den motsvaras åtminstone efter min uppfattning icke av omdömet vare sig hos de stora grupperna och deras medlemmar enskilt eller hos jordbrukarna. Det är en felaktig bild.

Om jag från detta går in på själva sakfrågan, d. v. s. ett försök till bedömning av vad som är riktigt och icke riktigt i uppfattningarna om jordbrukets ekonomiska ställning, de lämpliga och riktiga priserna på livsfrönödenheterna etc., kan jag ju inledningsvis få säga, att om vi i år ha en bättre gröda, vilket är till gagn för hela folkhushållet och vilket väl är en av anledningarna till att vi icke böra se alltför mörkt på det närmast löpande året, så beror detta icke enbart på väderleken och yttre förhållanden. Det beror, mina damer och herrar, i icke oväsentlig mån även på vad som utträttats från jordbrukets egen sida. Det är — och jag kan därvidlag anknyta till vad den föregående ärade talaren sade — ett ärligt och gott arbete, som står i allra bästa överensstämmelse med bondebefolkningens bästa traditioner. När jordbrukets målsmän vid överläggningarna angående försörjningsproblemet konfronterades med regeringen — och jag kan tillägga, när det talas om jordbrukets målsmän, att det vid dessa förhandlingar rått en samstämmig uppfattning — avgavs från vår sida en deklaration om fullständig samstämmighet med övriga befolkningsgrupper om att gemensamt med dem sträva för att stabilisera priserna och penningvärdet. Våra försäkringar äro därvidlag värda lika mycken respekt som någon annans, och jag får säga — utan att på något sätt vilja förringa de offer man gjort på andra håll — att vi ha bringat offer och i handling visat, att vi velat gå den vägen. Ändå anse många, att alla dessa prisfrågor bero på att jordbrukarna få för mycket, och att jordbrukarna skola offra sin förmenta förmånsställning, innan någon annan vill åtaga sig att göra en insats.

Huru ligger det då till i verkligheten? Utgångsläget skall jag blott i förbigående beröra. Det anses vid dessa prisstoppsförhandlingar, att utgångsläget icke får spela in. Man får finna sig i läget före krigsutbrottet och söka finna ett status quo i förhållande till detta. Men utgångsläget var ju det, att efter mycket svåra och djupgående kriser jordbrukarna så småningom genom egen kraft, och även genom statligt stöd, arbetat sig fram till en rimlig balans mellan inkomster och utgifter. Jag kan icke underlåta att i förbigående säga, att det stöd statsmakterna då lämnade i dag väl kan bedömas såsom en utomordentligt god affär för folkhushållet. Jag kan erinra om vad t. ex. brödsädsregleringen på sin tid beräknades kosta. Jag vill minnas, att sluträkningen efter två eller tre års utgifter för statsverkets del stannade vid ett belopp av cirka

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.) 90 miljoner kronor, som avskrevs och betalades med skattemedel någon gång före kriget. Man kan sammanställa denna siffra med de priser, som konsumenterna under ett antal år betalade för smör, som på världsmarknaden kanske kostade 1 krona 50 öre per kilogram och här kostade 2 kronor 30 öre per kilogram. Man kan så jämföra detta med det stöd, som statsmakterna i dag lämna konsumenterna. Vi få komma ihåg, att antingen det gäller prisreglering eller subvention är det konsumentstöd alltsammans i dag. Det beräknades åtminstone för förra året till cirka 370 miljoner kronor, och det blir väl knappast billigare i år. För jordbrukets del kan man nu icke tala om något prisstöd. Det finns intet jordbrukspris som icke i år skulle varit högre, om icke statsmakterna hölle det nere och, märk väl, detta med jordbrukarnas aktiva medverkan. Om vi också omkring 1939 för jordbrukets del uppnått generellt sett en rimlig bärighet, kan det knappast bestridas, att jordbrukarna fortfarande voro och äro de svagast ställda i samhället. Jordbruket har en företagarnummerär på omkring 400,000 stycken, och stora flertalet av dem hänför sig till mindre jordbrukare. Som bekant har man, icke blott vid de ekonomiska beräkningarna utan även i övrigt, den närmaste jämförelsepunkten rörande flertalet jordbrukares inkomststandard i det nu rådande löneläget på jordbrukets område. Det är ingen hemlighet — och det torde väl icke av någon bestridas — att jordbruket vid krigets utbrott hade ett löneläge, som jämte skogsbrukets praktiskt taget var det lägsta här i landet. Om vi utgå från att detta löneläge var, låt oss säga 65 å 70 öre i timmen, så vet var och en, att även den lägst betalade industriarbetare låg åtminstone cirka 50 procent högre.

Från denna utgångspunkt har det i dag ställts krav på ett prisstopp. Det är emellertid att märka beträffande detta krav på prisstopp, som fördes fram genom regeringens tillkännagivande i går och genom radion redan i förrgår, att ett sådant prisstopp för jordbrukets del effektuerats redan från hösten 1939. Det är intet pris på jordbruksprodukter, som icke varit underkastat prisreglering sedan en kort tid efter krigsutbrottet, och i den mån priserna reglerats uppåt har det skett under livsmedelskommissionens kontroll. Det förefaller mig därför, som om vad jordbrukarna på åtskilliga områden underkastat sig och medverkat till är något som knappast skall klandras utan snarare skall betecknas såsom föredömligt.

Hur har man då beräknat dessa reglerade, låsta priser? Man har beräknat dem på det sättet, att man betraktat jordbrukarna såsom en ekonomisk enhet, och frånseende från de individuella variationer, som det mött stora tekniska svårigheter att taga hänsyn till, har man försökt beräkna inkomsterna å ena sidan och utgifterna å andra sidan för denna stora ekonomiska enhet. Utgångspunkten har därvid varit och är allt fortfarande den, att inkomster och utgifter skola balansera så, att därvid samma lönsamhet — men, märk väl icke någon större eller bättre lönsamhet — som den som var rådande före kriget skall uppnås. Man har under den gångna tiden haft två missväxtår, och det har tagit sig uttryck däri att samma förfarande visserligen har tillämpats men att jordbrukarna vid missväxt ansetts bära bära cirka 4 procent av totalomsättningen i riskmarginal, vilket rör sig om mellan 65 och 70 miljoner kronor om året. Nu invänder man, att den förlusten ha jordbrukarna icke behövt bära. Produktionen blev i själva verket större än den beräknade både åren 1940—1941 och, ehuru i mindre grad, 1941—1942. Då vill jag först och främst härtill knyta den anmärkningen, att om produktionen blivit bättre beror detta i ytterligt hög grad på jordbrukarnas egna ansträngningar. Man kan väl icke i detta fall bortse från den mänskliga insatsen. Vidare tror jag, att ingen har bättre uttryckt den reflexion, som är naturlig inför ett sådant förhållande, nämligen att produktionen blivit bättre än den beräknade, än livs-

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.) medelskommissionens ordförande, när han, i en replik till någon som förebrådde livsmedelskommissionen för att man där räknat fel, svarade ungefär följande: »Gudskelov för det!» Om vi i ett visst läge måste med hänsyn till befintliga produktionsfaktorer räkna med ett visst utfall och man verkligen med vissa ansträngningar kan få det bättre, skall man väl tacksamt anamma ett sådant förhållande. Om man nu lägger jordbrukarna till last, att viss förlust uteblev, få vi väl komma ihåg, att hela förfarandet baserar sig icke på förlust eller vinst såsom något normalt, utan hela detta prisregleringsförfarande baserar sig på bibehållen lönsamhet i jämförelse med tiden före kriget, och då har man väl med detta uppnått precis vad man strävat efter.

Hur har då proceduren varit i år? Säkerligen kunna kammarens ledamöter erinra sig den proposition om prisreglerande åtgärder på jordbrukets område och andra närliggande propositioner, som behandlades på ett ganska sent skede av riksdagen, innan vi skildes i juli. Där uttalade Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t ansåg, att det tidigare förfarandet med en sen prissättning på jordbrukets produkter och en prissättning, varvid cerealierna prissattes först och animalierna sedan, tjänande såsom regulator vid ett betydligt senare skede av produktionsåret, var ett förfarande som i längden icke var lämpligt. Tvärtom borde man sträva efter att bedöma jordbrukets gröda och dess ekonomi i stort på ett så tidigt stadium, att prissättningen kunde ske någon gång i augusti.

Sedan tillsattes den s. k. 27-mannakommittén, i vilken som bekant befinna sig representanter för de mest skilda områden och experter från olika håll, för att förbereda dessa frågor. Riksdagen uttalade för sin del, att den fann Kungl. Maj:ts förslag i det avseendet ytterligt välbetänkt, och underströk via jordbruksutskottet önskvärheten av att prissättningen skedde på sätt Kungl. Maj:t föreslagit. Så behandlades frågan av 27-mannakommittén, vilken som bekant icke hade att föreslå några priser utan hade till uppgift att göra vissa detaljundersökningar rörande den metodik, varmed prissättningen under de nästföregående åren behandlats. Man har undersökt metodiken och efter en mycket ingående prövning funnit, att man med vissa mindre justeringar måste godkänna den. Man har icke kunnat komma fram till en praktiskt användbar och bättre metodik än den hittills använda, som grundar sig på indexberäkningar beträffande jordbrukets inkomster och utgifter.

Vidare har 27-mannakommittén haft att bedöma volymen på jordbrukets växande gröda och beräkna den animaliska produktionen. Även därvidlag har 27-mannakommittén kommit fram till ett bedömande, vilket liksom rekommendationen av metodiken efter mångahanda överläggningar och jämkningar varit enhälligt. I det läget går frågan till livsmedelskommissionen, som nu har att till Kungl. Maj:t inkomma med förslag i ärendet. Det var i det skedet ännu icke klart, huruvida jordbrukarna i år som tidigare skulle äga rätt att tillgodoräkna sig 4-procentsregeln. Tidigare under missväxtår hade den drabbat jordbrukarna och skulle tillgodoräknas jordbrukarna i år, om reciprocitet skulle inträda, d. v. s. jordbrukarna skulle äga åtnjuta motsvarande förmån av 4 procents inkomststegring, innan priserna skuros ned. Märk väl, att propositionens uttalande på den punkten kan ge ett ganska starkt stöd för det kravet från jordbrukarnas sida, att de ett sådant år som i år skulle äga åtnjuta en inkomststegring enligt 4-procentsregeln, motsvarande en förlust under tidigare år. Jag nämner detta därför att under den konfrontation av olika meningar och den jämförelse mellan olika ståndpunkter, som förekommo inom livsmedelskommissionen eller egentligen inom dess mångsidigt sammansatta råd, frånträdde jordbrukarnas representanter varje som helst krav på en tillämpning av 4-procentsregeln i år. Jordbrukarnas målsmän gingo helt och fullt in för, på sätt som nyss angivits, att det tidigare knäsatte systemet för pris-

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.) beräkningen fortfarande fick helt och fullt gälla, och att jordbrukarna voro beredda att taga konsekvenserna av utfallet av dessa beräkningar. På den grund vidtog man också och medverkade till den sänkning av priserna, som nu är bekant, och man gick till och med så långt, att man påyrkade vissa sänkningar såsom nödvändiga för att utan att drabba mjölken nå balans mellan jordbrukets inkomster och utgifter. Jag kan därvidlag nämna potatispriset, som det även från jordbrukarnas sida ansågs vara önskvärt att hålla nere på en skäligare nivå än den som präglade särskilt senare delen av förra året. Vart kom man då? Jo, man kom till en inkomstbalans, motsvarande inkomstbalansen 1939 och med en riskmarginal på 26 miljoner kronor. Den siffran kan ju möjligen jämföras med den riskmarginal, som priskontrollnämnden ansett, att jordbrukarna borde ha. Till och med priskontrollnämnden ansåg, att jordbrukarna borde ha en riskmarginal men på icke mindre än 40 miljoner kronor med hänsyn därtill att inkomstbeloppen voro låsta för ett år framåt men utgiftsbeloppen icke voro det. Jag tror, att denna jämkning och den preliminära lösning, som åstadkommits inom livsmedelskommissionen, i själva verket varit ett mycket gott bevis på den samhällsanda, som är nödvändig icke blott på detta område utan även på alla andra. Den samhällsanda som därvidlag presterats från jordbrukarnas sida uppskattades tydligen av samtliga övriga representanter för andra intressen, näringar och grupper i denna församling.

Ovanpå detta remitterades ärendet som bekant till priskontrollnämnden. Jag skall icke fälla något omdöme om huruvida denna remiss var lämplig eller olämplig, men jag kan knappast undgå att yttra mig om priskontrollnämndens förslag. Priskontrollnämnden har därvidlag i mycket stor utsträckning underkänt livsmedelskommissionens beräkningar — jag vill understryka, att det icke är jordbrukarnas beräkningar utan 27-mannakommitténs och senare livsmedelskommissionens beräkningar, som man underkänt — och i stället fört fram en annan uppfattning. Man har ansett, att jordbrukarna även efter det prisregleringsförslag, som livsmedelskommissionen kommit fram med, haft en, såsom herr Vougt uttryckte det, oberättigat hög och kraftig överkompensation. Vi kunna se något på hur det i själva verket förhåller sig. Hur ställer sig alltså det av livsmedelskommissionen föreslagna prisläget i förhållande till den inkomstsumma, som jordbrukarna skulle haft i ett oförändrat prisläge, d. v. s. i samma prisläge som gällde förra året och till och med i somras? I detta prisläge skulle jordbrukarna, inklusive vissa fiktiva inkomster, d. v. s. i inkomstkalkylerna upptagna inkomster som icke äro verkliga utan hänföra sig till tidigare realisationer, ha 206 miljoner kronor mer än vad de efter livsmedelskommissionens förslag skola få. Med dessa 206 miljoner kronor ha alltså jordbrukspriserna gått ned, om man jämför a-priserna i fjol och de föreslagna a-priserna i år. Nu kommer priskontrollnämnden med en helt annan uppfattning, där överhuvud taget det mesta av vad utgifterna beträffar minskas och det mesta av vad inkomsterna beträffar höjes. Man kunde ju ha väntat sig en ingående saklig motivering härför. Någon sådan har mig veterligt icke presterats, utan man har utgått från antaganden, man har utgått från en viss tendens, som man tyckt sig skönja, från vissa tecken o. s. v. När man t. ex. hittills räknat med, att jordbrukets utgifter för arbetskraft undergår en sekulär minskning med en procent om året, har man nu utan vidare sagt, att hädanefter skola vi räkna med 1½ procent. Jordbrukets representanter hava godtagit en dylik sekulär minskning, icke därför att den troligen pågår fortfarande, utan därför att man under ett i ekonomiskt hänseende lugnt skede under 1930-talet kunnat statistiskt konstatera en rationaliseringsprocess, medförande en total minskning av arbetskraftbehovet med ungefär en procent om året. Men jordbrukets representanter ha klart för sig, att den utvecklingen

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.)
har brutits, antagligen omkring år 1940, det vill säga då oljebristen satte in. elektrifieringen försvårades etc. De äro på det klara med, att utvecklingen numera troligen går i motsatt riktning. Men de ha likaväl godkänt det gamla förfarings sättet. Och nu säger priskontrollnämnden utan vidare, att vi skola räkna med 1½ procent i stället för en procent! Vad blir resultatet av detta? Om man antar, att en procents minskning utgör 10 miljoner kronor om året, blir det under 5 år 50 miljoner kronor; räknar man med 1½ procent, blir minskningen under 5 år i stället 75 miljoner kronor. Vi ha gått med på, att man räknar med en minskning på samma sätt som förut. Vi ha sökt vara lojala och icke utnyttja förhållanden, som icke äro fullt bevisbara. Men priskontrollnämnden anser sig utan vidare kunna säga, att så och så skola vi ha det i stället.

Jag skall i övrigt icke ingå på några detaljer. Jag har endast nämnt detta såsom exempel på de beräkningssätt som tillämpats. Jag gör icke detta i avsikt att polemisera mot priskontrollnämnden, ty jag vet ju vilka intressen den har att bevaka. Men priskontrollnämnden får ju förlåta oss, om vi försvara oss på de punkter, där vi faktiskt ha en sakligt mycket stark ställning. Skillnaden i uppfattning framgår av vad jag förut sagt. Priskontrollnämnden vill, utöver de sänkningar som redan vidtagits, göra en direkt sänkning med 75 miljoner kronor.

Det finns, ärade kammarledamöter, en förbättring för jordbrukets del, som vi icke skola sticka under stol med utan som vi öppet vidgå, och det är den, att jordbrukets löneläge har förbättrats. Timplönen har förbättrats, och jag nämnde nyss, att jordbrukets företagare få beräknas ha en däremot svarande högre inkomst. I alla händelser beräknar man, att jordbrukets timplön har, utöver indexregleringen enligt ramavtalet, faktiskt stigit med omkring 10 öre. Man kan om man så vill räkna ut den förbättringen till 67 miljoner kronor. Klyftan mellan jordbrukarnas och ett flertal andra inkomsttagares personliga ersättning för utfört arbete har alltså minskats med 10 öre. Jag förmodar, att det icke är dessa 10 öre man vill åt. Jag har icke hört någon av dem, som påyrkat ytterligare nedsättningar för jordbrukets del, gå till angrepp mot dessa 10 öre. Man har påyrkat nedsättningar, men man har tyvärr underlåtit att tala om var de faktiskt kunna vidtagas.

Vi få komma ihåg, att utöver denna ökning av timplönen har för jordbrukets del icke vidtagits någon förbättring, försåvitt man nu icke totalt underkänner livsmedelskommissionens beräkningar. Ty näringens inkomster och utgifter i övrigt förhålla sig ju precis så, som för vilken näring som helst erfordras för att det hela skall gå ihop. Inkomsterna måste ju uppväga de oundvikliga utgifterna för att företaget som sådant överhuvud taget skall kunna drivas. Om man utgår från timplönerna och anser dem representativa för jordbrukarens genomsnittsinkomst även i det fall, då han är självständig företagare, kan man räkna med, att den nyssnämnda tioeringen och den komensation, som i övrigt skett i fråga om löneläget, givit en total förbättring av 31½ öre. Hur ser då motsvarande siffror ut för den stora industriarbetargruppen? Utgår man från medellöneläget, torde siffran bli ungefär 33 öre. Vi ha alltså å ena sidan en förbättring av 31½ öre för en grupp, för vilken utgångspunkten var låt oss säga 65—68 öre i timmen, och å andra sidan en förbättring — eller kalla det för komensation eller vad ni vill — av omkring 33 öre för ett löneläge, som jag icke exakt kan ange, men som genomsnittligt torde ha legat något över en krona.

Men detta är icke hela sanningen. Om man nu, såsom här sker och sedan länge skett, skall lägga fram jordbrukets ekonomiska fakta, är det ofrånkomligt att beakta även andra förhållanden. Jag ber herrar och damer represen-

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.)
tanter för den stora industriarbetargruppen att icke betrakta detta såsom vare sig ett angrepp eller någon polemik, men det är alldeles ofrånkomligt att taga hänsyn även till andra omständigheter; detta gäller icke bara jordbruket utan även andra näringsgrenar. Ser man på den faktiska löneutvecklingen på industriens område, finner man, att den icke kan beskrivas enbart genom en redogörelse för indexregleringen. Vi ha ju utom den automatiska indexregleringen den reglering som kan ske varje gång man träffar ett nytt avtal. Dessa båda regleringar ha i viss mån fått fungera såsom kommunicerande kärl. Vad man icke lyckats få på det ena hållet har man sökt få på det andra. Och det har också skett med en viss framgång. Jag skall icke framlägga någon subjektiv uppfattning om hur detta verkligen har gått till, utan jag skall hålla mig till socialstyrelsens lönestatistik. Det visar sig, att inom en så stor grupp som t. ex. malmbrytning och metallindustri har ökningen på 1939 års löneläge utöver indexregleringen uppgått till 9.4 procent. Detta innebär med andra ord, att kompensationen icke stannat vid 20.7 procent utan vid omkring 30 eller, noga räknat, 30.1 procent. Livsmedelsindustrien har utöver indexregleringen en ökning av 4.5 procent, textil- och beklädnadsindustrien 6 procent o. s. v. Genomsnittet ligger, enligt vad som upplysts mig, någonstades mellan 6 och 7 procent.

Detta är betydelsefulla fakta, som man icke kan och icke får underlåta att taga med i beräkningen. Vill man slå ut ett visst antal miljoner kronor på jordbrukets befolkning, får man ju även undersöka, hur det ställer sig, om motsvarande belopp slås ut på industriarbetargruppen. Och det kan naturligtvis finnas flera grupper än jordbrukarna och industriarbetarna, som böra göras till föremål för ingående undersökningar i detta hänseende, om man nu icke eljest kan komma överens. Jag hoppas ju för min del, att man utan alltför mycken strid och utan alltför stor tidsutdräkt skall komma till ett fruktbart resultat, det vill säga till ett beslut, som förverkligar vad regleringen syftar till. Men en absolut förutsättning för ett prisstopp är och förblir en skälig bärighet för de företag, som beröras av prisstoppet, det må nu gälla hantverk, handel, industri eller jordbruk. Och man kan icke komma ifrån, att om icke produktionen skall lamslösas, måste även på denna punkt beaktas det uttalande, som statsministern i går gjorde; han yttrade, om jag fattade honom rätt, att när det gäller den ekonomiska politikens inriktning, måste en åtskillnad göras mellan å ena sidan inkomststegringar, som följa av ökad produktiv insats, och å andra sidan inkomststegringar, som åstadkommits genom höjning av varupriser, löner o. s. v.

Var ligger nu den absoluta sanningen, när det gäller att bedöma det prisregleringsområde, som heter jordbruket? Det är naturligtvis omöjligt att säga, ty det hela grundar sig ju på en prognos, som — ehuru vi nu äro inne på tredje året och därför borde ha vunnit något i säkerhet — alltid måste bli osäker. Men vad jag vill understryka är, att det finns ingen bättre prognos och ingen mera sakligt motiverad beräkning än den som ligger till grund för livsmedelskommissionens förslag. Den har uppgjorts av folk, som ingalunda varit engagerade i jordbrukets intressen. Jag kan ju nämna namnen på ledamöterna i den fyramannadelegation, som i år liksom i fjol och förfjol närmast handhaft den tekniska utformningen av förslaget. Om jag nämner sådana namn som assessor Söderström, sekreterare Bonow i Kooperativa Förbundet, numera överdirektören i egnahemsstyrelsen Ytterborn samt direktör Stensgård i Lantbruksförbundet, bör det stå klart, att utredningen är verkställd på ett så objektivt sätt som det överhuvud taget är möjligt att prestera.

Man kan ju fråga sig — om nu priskontrollnämndens uppfattning, som tycks vara så allmänt spridd, vore riktig — var man skall taga prissänkningen. På

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.)

spannmål? För havrens del har ju redan en sänkning skett från om jag minns rätt 22 kronor 50 öre till 18 kronor 75 öre. En sänkning av 1 öre gör för all spannmål ungeför 11 miljoner kronor. Skall man taga 5 öre för att åstadkomma 55 miljoner kronor eller 7 öre för att åstadkomma de begärda 74 eller 75 miljonerna? Det finns, mina damer och herrar, i själva verket endast ett område, där man genom sänkningar kan åstadkomma några belopp, och det är i fråga om mjölken. Hur är det då med vår mjölkförsörjning? Var och en vet ju, vilka bekymmer vi här ha att brottas med. Inom livsmedelskommissionens råd finnas 5 eller 7 husmödrar, representerande de mest skilda grupper, och vi ha inom kommissionen själv en kvinnlig ledamot, som även har säte här i kammaren. Samtliga dessa husmödrar ha på det bestämdaste varnat för en sänkning av mjölkpriserna. Så pass mycket verklighetssinne har man där inför följderna av en dylik åtgärd.

Var skall man då göra sänkningen? När man i allmänna ordalag framställer ett relativt eller alldeles obevisat påstående, att jordbruket har det för bra, och dessutom kräver prisnedsättningar, bör man också ange var dessa prissättningar skola sätta in och även vara beredd att taga ansvaret för dem med hänsyn till folkhushållets allmänna intressen. Jag tror icke, herr talman, att konsumenterna resonera på samma sätt som de, som så snart tillfälle gives föra detta klander mot jordbruket. Konsumenterna äro icke besjälade av denna ettöresmentalitet. De äro med på en skäligen prisreglering, och de ha nog också i allmänhet den uppfattningen, att jordbruket ingalunda vill sabotera en sådan prisreglering. Men jag tror, att konsumenterna äro av den mening, att det första villkoret dock är, att produktionen hålles i gång, att vi verkligen få mjölken. Det viktigaste är icke frågan, om mjölken skall kosta 25 eller 26 öre, utan det viktigaste är, att vi få mjölk till oss själva och framför allt till våra barn.

I själva verket förhåller det sig så, att jordbruket här har en sakligt sett mycket stark ställning. Jag kan påpeka, att samtliga högerns och bondeförbundets representanter i regeringen under september månad ställde sig bakom de då föreslagna priserna. Detta hade givetvis icke skett, om icke förslaget haft ett mycket starkt sakligt underlag.

Är det någon grupp inom samhället, som tidigare underkastats en så minutiös prisreglering som jordbrukarna? Ja, kanske vissa delar av industrin. Men sedan industriens produkter nått ut till konsumenterna via alla dessa olika distributionsled, har ju så ingalunda varit fallet i regel. I övrigt vet jag ingen folkgrupp, som sedan hösten 1939 varit underkastad en så ingående reglering som jordbrukarna. Och, märk väl, jordbrukarna ha själva medverkat till denna reglering. Vi böra icke glömma, att jordbrukets stora ekonomiska organisationer aktivt medverkat och dagligen och stundligen medverka till regleringen. Vi böra icke heller glömma, att om denna medverkan icke varit för handen, skulle statsmakterna icke ha gått i land med uppgiften på sätt som skett. Man kan ju göra en jämförelse med förhållandena 1914—1918, då dessa ekonomiska organisationer icke funnos till och den hjälpen alltså icke stod till buds.

Det har talats om orosyttringar på landsbygden, och jag för min del har redan sagt ifrån, att jag ingalunda ställer mig bakom mindre väl avpassade eller obalanserade meningsyttringar av det ena eller andra slaget. Jag har tvärtom sagt — jag upprepar det, eftersom jag nu ser herr Vougt inne i kammaren — att jordbrukets ställning sakligt sett är så stark, att jordbruket icke har någon anledning att tillgripa den sortens propaganda utan tvärtom har olägenhet därav. Men jag skulle i största allmänhet vilja tillägga, att orosyttringar och obalanserade uttryck kunna förekomma på många håll; det är ingalunda jordbruket som är ensamt om den saken. *Vi för vår del hålla oss*

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.) när det gäller andra grupper, till de ansvariga företrädarna, och vi ha anspråk på att samma behandling vederfares oss. Skall jordbruket dömas i dag eller i framtiden, så döm det efter vad dess vederbörligt utsedda representanter biträdd och medverkat till och vad de bakom dem stående organisationerna garanterat. Och det är i själva verket ett låst prisläge på jordbrukets produkter, baserat på livsmedelskommissionens förslag, för ett helt år framåt, utan krav på efterreglering och utan möjlighet att behärska utgifts- och prisstegringar under samma tid. Detta är vad jordbruket presterat, och det är en prestation som jag tror skall stå sig vid en saklig prövning både i dag och i framtiden. Om sedan ett oförklarligt — i varje fall för mig oförklarligt — dröjsmål från regeringens sida har hotat eller kan hota att omintetgöra genomförandet av denna prisreglering, är det en sak som jordbruket måste svära sig fritt ifrån.

Det kan erinras om utvecklingen på potatismarknaden. Den 21 augusti eller inom rimlig tid för besluts fattande från den dagen var man beredd att acceptera och genomföra ett pris, som var t. o. m. något lägre än det som i dag gäller. Om det går vecka efter vecka och panik håller på att gripa konsumenterna, som rusa för att köpa potatis, medan å andra sidan producenterna inte ha några som helst direktiv från statsmakterna angående vad de skola ta betalt för potatis, då får man inte förundra sig över om marknaden företer en sådan utveckling som den gjort under september, en utveckling som bröts genom att det äntligen fattades beslut om pris på potatis i samband med prissättningen på spannmål. Jag menar, att den oro som här så starkt har klandrats, därvid man egentligen har klandrat de på sina håll olämpliga uttrycken för denna oro — jag menar, att den oron är i och för sig ganska förklarlig, därför att den grundar sig på det förhållandet att jordbruket helt enkelt anser sig lurat, och det på ganska goda skäl, när det gäller prissättningen på jordbrukets produkter.

Jag kan ännu en gång erinra om den procedur som i detta fall ägt rum, om Kungl. Maj:ts proposition i våras, om riksdagens uttalande, om arbetet inom 27-mannakommittén och inom livsmedelskommissionen, där man efterkom Kungl. Maj:ts och riksdagens order, och om hur man sedan, när man kommit i detta läge, sade: nu skall ingenting ske, nu skall frågan bedömas ur helt nya synpunkter. Naturligtvis kan det finnas skäl för att det kan vara riktigt och nödvändigt att bedöma denna fråga ur vidare synpunkter. Men det förvånar mig på det högsta, att regeringen icke haft den saken klar för sig förrän den 21 augusti eller kanske snarare efter den 20 september, då valen ägde rum. Ty om regeringen har beordrat och beställt ett prisleförslag för effektuering någon gång i slutet av augusti, så bör väl regeringen *redan ett par månader tidigare* ha tänkt sig in i att det kunde vara skäl i att denna fråga kombinerades med andra åtgärder, eftersom regeringen *nu* har den uppfattningen. Den kan väl icke gärna vara så hastigt påkommen, denna tanke på en kombinerad av olika prisområden, att den skulle ha dykt upp först någon gång i slutet av september eller början av oktober. Med andra ord, om man ville ha den kombination som här avses, så borde väl de förhandlingar, som berörts här vid flerfaldiga tillfällen och som togo sin början under senare hälften av september månad, rimligen ha tagit sin början i mitten på juli, om man skulle komma fram till ett sådant läge, att beslut kunde fattas i slutet av augusti.

Jordbruket måste för sin del absolut fritaga sig från klander för att det finns en oro och en berättigad oro inför prisleförandet, som gått rakt emot de av Kungl. Maj:t och riksdagen tidigare och så sent som i juni eller början av juli fattade besluten och som till den grad gick emot dem — om läget nu skall vara det, att cerealpriserna skola bli bestående — att man återigen

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.)

skall låta mjölken bli clearingobjektet i fråga om jordbrukets inkomster och utgifter. Jag delar fullständigt andre vice talmannens uppfattning om vådan av och orättvisan i att sänka mjölkpriserna, men jag har svårt att följa honom, när han säger något sådant som att det vore önskligt, att spannmålspriserna kunde sänkas. Han trodde inte, att det var möjligt — och därvidlag delar jag hans uppfattning — men han ansåg, att det i och för sig vore önskligt. Jag tror nu inte alls, att det vore önskligt om man inte vill, att jordbrukarna än en gång skola känna sig i hög grad lurade. Jag tror inte, att det vore lyckligt vare sig för den ena eller den andra och framför allt inte för den produktion, av vilken vi alla skola leva.

Man stirrar sig blind på livsmedelspriserna, och jag kan inte underlåta, herr talman, att — med risk att hålla på väl länge — litet beröra, hur stor del livsmedelspriserna ha i den totala levnadskostnadsökningen. Jag har en del siffror, som hänföra sig till tre data under 1941 och två data under 1942, nämligen den 1 april, den 1 juli och den 1 oktober 1941 samt den 1 januari och den 1 april 1942. Hur ser då kurvan för livsmedelspriserna ut under denna tidsperiod? Jo, i levnadskostnadsindex förete livsmedelspriserna vid nämnda tidpunkter en stegring på respektive 13.6, 12.2, 12.2, 14.7 och 16.4 enheter. Alltså har under denna tidsperiod *levnadskostnadsindex*, i vad gäller livsmedel, utvisat en ökning i enheter räknat från 13.6 till 16.4. Vad utgör då producentprisernas andel i livsmedelsindex vid ifrågavarande tidpunkter? Jo, den motsvaras av en serie av 20.8, 21.0, 29.5, 21.2 och 21.2 enheter i *livsmedelsindex*. Den procentuella andelen kan beskrivas med siffrorna 53, 60, 64, 50 och 45 %. Slutligen, hur stor del av uppgången i *levnadskostnadsindex* faller på producentpriserna, d. v. s. den del av livsmedelspriserna som producenterna erhålla? Jo, denna andel kan betecknas med siffrorna 7.2, 7.3, 7.8, 7.4 och 7.4 räknat i enheter eller procentuellt taget med respektive 23, 23, 24, 20 och 17 %. Procentuellt taget har alltså producentprisernas andel i levnadskostnadernas stegring minskats, och i fråga om enheterna ha dessa priser på tre kvarts år svängt mellan enhetstalen 7.2 och 7.8 för att sluta med 7.4, vilket alltså innebär en stegring på 0.2 enheter. Om man då ser, att levnadskostnaderna stigit med 43 enheter från början och att därav producentprisernas andel utgör 7.4 enheter, alltså cirka en femtedel, då förstår man ju, att det är andra och betydligt större områden som man skall angripa, om man vill få ett prisstopp och ett hävande av den pågående inflationen, i stället för att bara stirra sig blind på och vid varje tillfälle tala om att det är producentpriserna på livsmedel som böra stå i centrum av denna diskussion. Prisstoppet har i själva verket varit effektivt när det gällt livsmedel, i alla händelser när det gällt de livsmedelspriser, som komma producenterna till godo. Vad man begär av jordbruket det bör man också begära av sig själv.

När det gäller att uppskatta jordbrukets avkastning, får det ju ske generellt. Det är möjligt, att avkastningen för de enskilda både här och där kan vara bättre än den generella. Men det tror jag förekommer på vilket annat område av näringslivet som helst. Men då får beskattningen träda till och beskära vinsten, där den är för stor eller där den är större än den borde vara med hänsyn till det helas intresse. Det är ingen som missunnar någon de kompensationer, som begärts och erhållits på olika håll, men vi äro väl på det klara med att ett fortsättande på denna linje med ständiga kompensationer leder till raka motsatsen mot vad vi sträva efter.

Sedan vill jag bara framhålla, att det varuprisstopp, som nu åtminstone till en del är proklamerat, kan vara ett medel till att nå ett resultat, för såvitt detta varuprisstopp efterföljes av ett stopp på de andra prisbestämmande faktorerna. *Med andra ord, man kan börja med ett varuprisstopp och fortsätta med*

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.) ett lönestopp eller man kan börja med ett lönestopp och fortsätta med varuprisstopp. Men gör man det ena utan att göra det andra, då kommer man absolut inte till något som helst resultat! Vi ha i handling visat vår beredvillighet att underkasta oss, och må nu alla de, som vid skilda tillfällen inför regeringen och annorstädes i princip förklarat sin beredvillighet till detsamma, också i handling visa en liknande offervilja. Det gäller dock till sist ett handlingens och icke bara ett bekännelsens prisstopp. I tider av betryck eller nöd eller fara äro vi nog litet till mans beredda att underordna oss en stark ledning, men förutsättningen är, att den är rättvis. Om nu denna ledning inte skall göra ont värre, är det också en förutsättning, att den icke omöjliggör det produktiva arbetet eller förhindrar en önskvärd och nödvändig produktionsvolym, vare sig det gäller jordbrukets eller andra områden.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Senander: Herr talman! Herr statsministern uttalade i går i inledningen av sitt tal den förhoppningen, att den form för kontakt mellan regering och riksdag som detta höstsammanträde utgör skulle visa sig tillfredsställande. Jag tror, att riksdagens flertal efter att ha åhört informationerna från regeringen måste förutsätta, att resultatet blir skäligen magert. Säkertligen kommer också den överväldigande delen av det svenska folket att känna stor besvikelse över detta riksdagssammanträde. Riksdagen har icke fått veta så värst mycket utöver vad den visste förut. Statsministern presterade endast en motivering för det s. k. prisstoppet och antydde linjerna för den ekonomiska politiken. Intetdera är någonting särskilt nytt för riksdagen. Själva åtgärden med prisstopp hade regeringen förtänksamt nog genomfört några dagar innan riksdagen samlades. Den lagstiftande makten, riksdagen, får sålunda nöja sig med att endast diskutera ett av den verkställande makten redan fullbordat faktum.

Statsrådet Gjöres' information var lika oklar och otillfredsställande. Det mesta av vad han omtalade kände varje riksdagsman till genom pressen eller genom publikationen »Från departement och nämnder». För folket utanför riksdagens krets var det endast nedslående nyheter, som förekommo i statsrådet Gjöres' anförande, och vad som var värre, det fanns i detta anförande ingenting som ens antydde, att regeringen ämnade vidtaga verkligt effektiva åtgärder för att komma till rätta med alla de missförhållanden som blomstra i hägn av en allsmäktig krisbyråkrati. Både riksdagen och folket utanför densamma ha all anledning att känna otillfredsställelse med denna uppläggning. Riksdagens höstsammanträde tycks ha tillkommit mera för formens skull. För att upprätthålla skenet av kontakt mellan riksdag och regering ha riksdagsmännen inbjudits till Stockholm för att under några dagar åhöra tal av olika regeringsledamöter om saker och ting, som äro tämligen allbekanta. En sådan behandling av riksdagen är enligt min mening kränkande, och jag finner det verkligen vara hög tid på att riksdagen hävdar sin rätt som avgörande instans.

Den stora massan av folket hade också väntat sig något annat av de utlovade regeringsinformationerna. Massornas ställning är nämligen i dag sådan, att den måste betecknas som ett nödläge. Detta gäller självfallet främst i fråga om livsmedelsförsörjningen. Förhållandena äro därvidlag mycket värre, än vad som framgår av torra statistiska redogörelser. Endast den som lever i ständig kontakt med de små hemmen kan göra sig en föreställning om svårigheterna. Människorna i dessa hem brottas med bekymmer, som ofta driva

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.)
dem till förtvivlan. När exempelvis husmödrar i Göteborg och annorstädes ställa sig i kö flera timmar för att tillhandla sig ett kilo dålig vitling eller skarpsill, så visar detta faktiskt, att nöden hållit sitt intåg i de små hemmen ute i landet. Under sådana förhållanden hade man haft rätt att vänta signaler om ett kraftigare ingripande från regeringens sida än som kunnat utläsas av de genom statsrådet Gjöres lämnade informationerna.

Det kommer att väcka stor besvikelse exempelvis, att man inte gått in för en höjning av de oerhört knappa brödransonerna. Statsrådet Gjöres' motivering är icke tillfredsställande. Märkligt nog kunde han icke angiva en någorlunda tillförlitlig uppskattning av skörderesultatet. Inte mindre än tre ganska starkt skiljaktiga versioner anfördes i hans tal. Tidigare har man kunnat ange skörderesultatet mera bestämt. Det skulle vara intressant att veta den verkliga anledningen till den mycket svävande uppskattningen av årets skörd. Statsrådet utgick emellertid från den lägsta angivna siffran och kom till det resultatet, att bröd- och mjölransonerna inte kunde höjas. Därvid hade han beräknat ett reservlager på 75,000 ton. Motiveringen för uppläggnings av detta reservlager var, att årets höstsådd av brödsäd förutsets vara av mindre omfattning än tidigare. Det missförhållande som blottats genom detta uttalande är minst sagt uppseendeväckande. Man måste ställa sig frågan, hur det kan vara möjligt att i en situation, då brödransonerna äro i högsta grad otillräckliga, det överhuvud taget kan tillåtas, att jordbrukarna — och härvidlag torde det främst röra sig om godsägarna och storbönderna — kunna få minska produktionen av brödsäd.

Det har framhållits i pressen, att det är missnöje med årets pris på spannmål som är orsaken till minskningen i höstsådden av brödsäd. Detta bestreds av herr Svensson i Grönvik, men mot detta hans bestridande talar vad som står att läsa i tidningen Svenska landsbygden, där man efter att ha uppräknat en del av orsakerna till ifrågavarande missförhållande förklarar, att det är »sist men icke minst utsikten till minskat ekonomiskt utbyte genom sänkta grundpris och arealtilläggs bortfallande» som är orsaken till att man från jordbrukarnas sida minskat arealen för höstsådden. Det må emellertid vara hur som helst med den saken, det är i varje fall oförsvarligt, att regeringen icke förhindrat en dylik allvarlig utveckling. Regeringen borde ha medel i sina händer att tvinga fram en tillfredsställande brödsädsodling. Om så icke varit fallet, hade ingenting kunnat hindra regeringen att skaffa sig fullt tillfredsställande sådana. Är det möjligen av hänsyn till godsägare- och storbondeintressena som regeringen avhållit sig från att utöva den erforderliga kontrollen i denna viktiga angelägenhet eller att eventuellt tillgripa tvångsmedel? Under alla förhållanden kan icke det svenska folket godkänna, att dylika hänsyn tillåtas äventyra folkförsörjningen.

Statsrådet Gjöres hade ingenting att säga om den livsmedelsförstöring, som vi vid flera tillfällen fått bevittna här i landet. Enköpingsböndernas mjölkförstöring väckte, som vi alla känna till, en oerhörd förbittring. Tidigare har det gång på gång konstaterats, att värdefulla livsmedel förfarits genom ren nonchalans och vårdslöshet. Historien från Mölndal om de 32 fåren, som dogo på grund av vanvård, är ett exempel, och många andra liknande skulle kunna anföras. Det är helt enkelt upprörande, att sådant ostraffat kan få försiggå i nödtider. Här hade man väntat sig en förklaring av regeringen om en lagstiftning i denna fråga.

Fläsktillgången kommer att bli knappare än förut, förklarade statsrådet Gjöres. Redan nu är det som bekant synnerligen svårt att få ut de små ransonerna. Den goda skörden borde emellertid kunna möjliggöra en ökning av fläsktillgången på längre sikt. En uppmjukning av bestämmelserna beträf-

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.)
fande de så kallade hushållsgrisarna skulle säkerligen kunna medföra en förbättring, likaså av förbudet mot utfodring med potatis. Jag besökte häromdagen landsbygden i närheten av Falkenberg. Bönderna där ställde frågan, vad de skulle göra med den utsorterade småpotatisen, då den icke får användas till utfodring. Några köpare till denna potatis ansågo de icke kunna uppbringas. Om denna potatis ej skall ruttna bort, bör den frigivas för utfodring. Detta skulle säkerligen bidra till att öka fläskproduktionen.

Den mest brännande frågan för närvarande är emellertid fiskförsörjningen. Det centrala härvidlag är att öka tillgången på fisk. Härom hade folkhushållningsministern icke mycket att säga. Det är klart, att fisken numera spelar en väsentligare roll för folkförsörjningen än tidigare. Det hade därför varit på sin plats att man fått en liten redogörelse för vad regeringen planerar i denna viktiga fråga. Det finnes möjligheter att öka tillgången på fisk, om man bara utnyttjar desamma. Det är klart, att främst spelar bränslefrågan för fiskefartygen en roll. Där synes det oss hava varit möjligt att öka tilldelningen av bränsle åt fiskefartygen. Staten bör också kunna gripa in för att utrusta fiskarena, öka tillgången på fiskredskap och medgiva bättre tilldelning av sådana redskap. Frågan om en omflyttning av fiskare bör också prövas. Säkerligen är det möjligt att överflytta fiskare från exempelvis västkusten till mindre minfarliga vatten, t. ex. södra Östersjön. Lantbruksstyrelsen har ju också rekommenderat en sådan åtgärd. Vi få väl hoppas, att regeringen går på en dylik linje. Amatörfisket spelar också en ganska betydande roll i nuvarande situation. Vi anse, att detta fiske bör uppmuntras och att man bör avlägsna de hinder, som nu förefinnas för denna del av fisket. Hänsynen till strandrätt och dylikt bör icke få stå hindrande i vägen och icke heller andra mer eller mindre rigorösa bestämmelser. I Göteborgs skärgård exempelvis existera av militära skäl föreskrifter, som ofta förefalla löjliga. Ingen kan begiva sig på ens kort avstånd från kusten för att fiska utan att han inhämtat särskilt tillstånd. Dessa tillstånd äro ganska svåra att komma åt. Det tar onödigt lång tid att erhålla sådana, och ofta blir det avslag och detta — betecknande nog — i många fall av politiska skäl. Den, som misstänkes för att hysa radikala åsikter, har ingen möjlighet att erhålla dylikt tillstånd; han får avstå från fisket eller också får han fiska ändå med risk för att bli ålagd dryga böter. Så långt har det alltså gått, att tillstånd till amatörfiske tilldelas med hänsyn till politisk uppfattning. Detta förfarande är enbart löjeväckande och kan ej försvaras ur någon synpunkt.

Om alla möjligheter tillvaratagas, skulle säkerligen fisktillgången ökas högst väsentligt. Som det nu är måste tillståndet betecknas som olidligt. Fiskköerna bli allt längre och längre. Fördelningen av fisken såväl mellan de olika orterna som också inom desamma är under all kritik. Genom alla dessa missförhållanden på fiskmarknaden ha möjligheter öppnats för en prissättning av fisken, som närmar sig jobbarpriser. Icke sällan handlar man på ett sätt, som närmar sig bedrägeri. Jag kan anföra ett exempel: I går åt jag middag hos en Stockholmsfamilj, där man bjöd på något som kallades »engelsk flundra». Vid närmare undersökning befanns det vara rocka, en fisksort som eljest icke gärna kan säljas för direkt konsumtion. I Göteborg skulle det knappast gå för sig att sälja denna fisk under dess falska beteckning, men i Stockholm döper man om rockan till »engelsk flundra» och säljer den för 6 kronor kilot. Det är något som närmar sig bedrägeri och ingenting annat.

Innan jag slutar mitt anförande skulle jag vilja säga några ord också om skarpsillexporten. Statsrådet Gjores gjorde gällande, att skarpsillen måste exporteras därför att den icke kan förvaras. Det är svårt att förstå detta argument, åtminstone för en göteborgare, som väl känner till skarpsillen. Skarp-

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.)
 sillen är alldeles utmärkt för inläggningar av olika slag; bland annat får man den berömda svenska ansjovisen från denna råvara. Det är möjligt att konservfabrikerna vid något enstaka tillfälle ej kunnat taga emot all skarpsill som erbjudits dem. Men jag vågar påstå, att därest det finns överskott på denna fisk kommer åtminstone Göteborgs befolkning att kunna konsumera densamma, så mycket mer som det nu icke finnes nämnvärd tillgång på annan fisk. Skarpsillen är lika högt skattad i Göteborg som strömningen på andra orter i landet. Det hade icke alls varit svårt att finna avsättning för skarpsillen. Man hade också, därest man ansåg att det förelåg avsättningssvårigheter till fastställt pris, kunnat utdela sillen gratis till behövande. Säkert fanns det i varje fall åtskilliga sätt på vilka man skulle kunnat bevara de ansenliga skarpsillmängderna åt det svenska folkhushållet. Men i stället har man skickat stora partier i upprepade omgångar till Finland, och detta skedde vid en tidpunkt, då våra husmödrar fingo stå i kö för att få en liten bit fisk.

Herr talman! Vi inse de stora svårigheter, som existera i fråga om folkförsörjningen. Felslagna skördar och vårt avspärrade läge måste givetvis medföra en åtstramning på alla områden. Men just dessa omständigheter göra det så mycket mera angeläget att största sparsamhet iakttages med våra tillgångar och att en så rättvis fördelning som möjligt sker av desamma. Vi notera med tillfredsställelse, att livsmedelsexporten, såvitt man kan bedöma, avsevärt nedbringats under senare tid. Det väsentligaste i fråga om folkförsörjningen är emellertid, att alla möjligheter till ökad produktion av livsmedel tillvaratagas. Om icke tillgången ökas, så bli alla andra åtgärder mer eller mindre verkningslösa. Prisstopp och regleringar få mycket liten effekt, om tillgången är alltför knapp. Varorna förvinna självfallet då till den illegala handeln och säljas till dem, som ha råd att betala. Det är med tanke på detta som vi i en interpellation, som avgavs här i går, föreslagit åtgärder, framför allt åsyftande att stegra produktionen på vissa områden. Det förslag, som vi ställt, anse vi måste tagas upp till allvarlig prövning. Vi förvänta, att riksdagen icke åtskiljes utan att folkhushållningsministern bekantgjort sin och regeringens mening om våra förslag. Och ett sådant svar från regeringens sida i positiv riktning skulle vara ett svar, som väl förstodes av det svenska folket.

Herr **Sundström** i Skövde: Herr talman! I jämförelse med de stora problem, som upprullats framför allt i statsministerns inledningsanförande i går om vår ekonomiska politik, kunna de synpunkter, som jag har att anföra, te sig mycket blygsamma och små. Men denna riksdag har kanske en viss uppgift att fylla såsom en klagomur, där även till synes små och obetydliga frågor kunna få ventileras. Det är också så, att storleksordningen av en fråga kan ses från många synpunkter. Det som kan te sig smått och enfaldigt ur hela landets synpunkt kan ju för den enskilde ha en mycket stor betydelse. Det är just en sådan för den enskilde betydelsefull sak, som jag skulle vilja beröra med några ord. Det gäller formerna för distributionen och prissättningen av veden.

De åtgärder, som vidtagits i höst för att få reda i försäljningen av ved genom att i varje län utnämna auktoriserade veduppköpare och likaledes auktoriserade vedhandlare och även genom clearing av transporterna, finner jag vara anordningar, som äro i hög grad berömvärda. Jag tror, att den organisation, som sålunda uppbyggts, kommer att visa sig vara ändamålsenlig och för uppgiften lämplig. Däremot är jag ej av samma uppfattning beträffande den prislista, som bränslekommissionen presenterade den 1 juli i år. Den innehåller nämligen en del prisbestämmelser, som i praktiken te sig ganska egendomliga, och de ha dessutom den egenskapen, att de verka i hög grad ofördelaktigt för de konsumenter av ved, som nödgas köpa ved i små partier. Eftersom det nu är

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.)
licenssystem på veden, kan det hända, att den enskilde helt enkelt tvingas köpa små partier till mycket höga priser. Jag skall icke gå i detalj i prislistan, men jag skall anföra ett enda sifferexempel för att åskådliggöra, hur det verkligen förhåller sig här och vilka orimliga resultat man kan komma till. Jag tar ett sådant vanligt sortiment som prima barrved. Den kostar på vedgården i Skövde, om jag köper 4 meter ved av detta sortiment, 76 kronor, men om jag köper 5 meter av samma vara, kostar den 78 kronor 75 öre. Alltså kosta 5 meter 2 kronor 75 öre mera än 4 meter. Vad är anledningen till detta? Jo, helt enkelt det, att bränslekommissionen har fastställt, att när det köpes 4 meter skall det betalas med 4 kronor mera per meter än om det köpes 10 meter. Tanken bakom detta är, att man skall söka få folk att köpa större partier: de skola köpa 5 meter ved på det sättet, att de slå sig tillsammans två och två och därigenom kunna åstadkomma ett helt billass och sålunda frakta veden direkt från skogen till konsumenternas upplagsplatser utan att anlita vedgården. Det låter mycket vackert och är vackert tänkt, men i realiteten har det visat sig, att detta är ogenomförbart av det enkla skälet, att med de transportmedel som nu finnas en sådan anordning för hemforsling av veden är praktiskt taget omöjlig att genomföra. I varje fall komma ej några chaufförer att gå med på att frakta veden till samma priser, om de på detta sätt skola uppdelat partierna och fördela dem på de olika gårdar, där konsumenterna bo. Det har därför blivit så, att dessa poster på 5 meter måste också få tagas från vedgårdarna. Den, som råkar ha en vedgård, är skyldig att försälja 5 meter ved till det pris som bränslekommissionen fastställt. Då inträffar det egendomliga förhållandet, att om han nödgas taga veden från vedgården förlorar han 25 öre på varje kubikmeter ved, som han på detta sätt säljer, därför att han har 1 krona 50 öre i avans men 1 krona 75 öre i kostnad för att frakta veden från vedgården dit där konsumenten bor.

Denna prislista har varit föremål för anmärkning från flera kristidsnämnders sida. Bränslekommissionen har helt enkelt förklarat, att priset satts med tanke på att endast poster på 4 meter skulle hämtas direkt från vedgården, medan de övriga skulle hämtas från skogen, samt att sociala synpunkter vore något som bränslekommissionen icke hade att befatta sig med utan endast ekonomiska faktorer. Ett argument sådant som detta är uppseendeväckande från en statens kommission, ty enligt mitt förmenande ha de flesta kommissioner tillsatts av sociala skäl, för att åstadkomma sådana anordningar som i dessa svåra tider äro nödvändiga. Jag finner sålunda detta skäl icke alls bärande. Bränslekommissionen har också lovat igångsätta en undersökning i syfte att åstadkomma en utjämning av vissa av dessa priser, så att icke den, som ej har råd att köpa mer än 4 meter eller ej har utrymme för mer än 4 meter eller kanske icke ens har fått licens på mer än 4 meter, skall nödgas betala 4 kronor mer än den, som har råd och möjlighet att köpa 10 meter ved. En sådan anordning måste ovillkorligen leda till mycket stor oro för att icke säga förbittring bland den köpande allmänheten. Det bör åstadkommas rättelse. Nu har tiden gått, men bränslekommissionen dröjer alltfört med sin revidering av dessa priser.

Jag har velat föra detta på tal på det att det möjligen skall kunna ske en rättelse inom så rimlig tid, att icke hela bränslesäsongen hinner förflyta, innan någon åtgärd vidtages.

Jag har också i egenskap av mycket nära vittne till en av de temperamentsfullaste yttringarna av missnöje på jordbrukets område tänkt att yttra några ord om det meromtalande Skövdemötet, där mycket skarpa uttalanden gjordes och där säkerligen överord fälldes, som näppeligen kunna vara försvarbara. Jag kan emellertid efter herr Liedbergs karakteristik av dessa yttranden nöja mig med

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.)

att instämma i hans uttalande. Jag skall också förbehållslöst uttala min stora glädje över att en så eminent representant för jordbruket har tagit klart avstånd från dessa överord, även om han måhända i slutet av sitt anförande kom att enligt mitt sätt att se gå fram något litet med hartassen, vilket jag icke ansåg vara alldeles nödvändigt. Jag måste dock säga, att hans klara uttalande kontrasterade på ett mycket välgörande sätt mot herr Svenssons i Grönvik. Jag skulle ha varit mycket glad, om också denne i lika förbehållslösa ordalag hade tagit avstånd från dessa opinionsyttringar. Ett uttalande från hans sida skulle ha varit i hög grad ägnat att dämpa den oro, för att icke säga förargelse, som dessa överord faktiskt väckt. Det må talas om missförstånd i det sammanhanget, men man kan icke komma ifrån, att dylika yttranden måste bidraga till en skärpning av motsättningarna mellan jordbrukare och konsumenter till nackdel för båda parter, och ett otvetydigt avståndstagande här skulle ha varit ägnat att gjuta olja på vågorna och att pacificera detta område. Det skulle ha varit till fromma för både konsumenter och producenter och hjälpt oss att komma tillbaka till normalare och lugnare förhållanden i umgänget mellan stad och land. I dessa yttranden finner man en återklang av vad som förekom vid tiden omkring åren 1928—1930, då, som vi veta, stridens vågor gingo höga, då många missförstånd och många överord framkommo, och då mycken bitterhet uppstod, en bitterhet som dessbättre sedan övervunnits. Det vore i hög grad att beklaga, om vi skulle återgå till tongångarna från den tiden.

Sedan jag sagt detta, skulle jag vilja påpeka en detalj rörande jordbrukspriserna, som icke blivit beaktad tidigare men som jag tror har en viss betydelse. Man må säga vad man vill om de jordbrukspriser, som äro fastställda, man må anse dem skäligen eller icke — därom skall jag icke alls uttala mig — men en effekt av jordbruksstödet och jordbrukspriserna har blivit en påtaglig stegring av jordbruksvärdena. Det går icke att komma ifrån, att fortsätter det som hittills, kommer ungefär samma situation att inträda som efter förra världskriget, när man evalverade de höga, tillfälliga jordbrukspriserna i höga jordbruksvärden. När deflationen sedan kom — och den kommer säkerligen nu som vid tidigare tillfällen — var den, som drabbades hårdast, och den, som var mest beklagansvärd, just den som köpt gårdar till högt uppdrivna priser och sedan skulle försöka få dem förräntade. Det kan tänkas, att samma situation inträder nu, om det icke blir en åtstramning på detta område. Jag är mycket väl medveten om att jordbrukspolitiken efter kriget icke kommer att kunna föras efter samma linjer som 1920. Man kan vara förvissad om att — alla våra tvistigheter till trots — det kommer att föras en sådan jordbrukspolitik, att jordbruket får sina berättigade intressen tillgodosedda. Det skulle emellertid i en sådan situation vara till nackdel för både jordbrukare och konsumenter — och för samhället i dess helhet — om det stöd, som då skall ges, måste inkludera en kraftig förräntning av jordvärden, som under krigstiden blivit utan all rimlig anledning uppskruvade. Jag förmenar därför, att det skulle vara önskvärt, att ett prisstopp kunde omfatta även jordbruks-egendomar.

Nu vet jag, att den invändningen kan göras, att eftersom jordbruksprodukterna äro underkastade prisstopp, även jordvärdena komma att automatiskt följa efter. Jag tror dock, att erfarenheten visar, att det icke kommer att gå så och att det säkerligen finns en ganska kraftig spekulationsmarginal på grund av olika jordbruks olika läge, olika traktors möjlighet att bedriva jordbruk o. s. v.

Hur en reglering i detta avseende skall kunna göras och hur det skall vara möjligt att genomföra den vågar jag naturligtvis icke hysa någon uppfattning om för närvarande, men jag tror, att problemet är av en sådan storleksordning och har en så stor betydelse för jordbrukets hela framtida utveckling, att det

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.)
kräver uppmärksamhet i lika hög grad som många andra jordbruksproblem, som nu diskuteras.

Slutligen vill jag bara påpeka en liten sak i statsministerns uttalande. Han nämnde, att i den arsenal av medel, som man skall tillgripa för penningvärdets bevarande, skall också ingå ett nedbringande av statsutgifterna, naturligtvis på områden utanför den militära budgeten. Jag är ingalunda blind för statsutgifternas oerhörda betydelse när det gäller att motverka inflation, men jag vill passa på och säga redan nu, att det säkerligen kräves mycket stor försiktighet, när man söker åstadkomma besparingar, i synnerhet i fråga om sådana anordningar, som vi bruka kalla sociala välfärdsanordningar och kulturella anslag. En standardsänkning på dessa båda områden tror jag skulle vara mycket farlig i nuvarande situation, och jag nödgas redan nu för min del förklara, att jag med stort bekymmer skulle se en sådan utveckling. Om jag skulle tillåta mig nämna några exempel, skulle jag vilja passa på att efterlysa en sak, som varit beslutad länge men som icke ännu kommit ut i tillämpning. Det gäller det anslag till våra samlingslokaler, som beviljades av årets riksdag. Mig veterligen har icke ännu möjlighet beretts för någon att söka dylika medel. Jag fruktar, att detta anslag kommer att falla under den nedskärning, som nu till äventyrs planeras. Skulle så vara förhållandet, måste jag bestämt säga, att det skulle väcka synnerligen stor förstämning i landet. Redan nu har det varit efterfrågan på dessa pengar från många håll, och varje åtgärd, som skulle försvåra eller omöjliggöra anslaget utnyttjande, skulle mötas med mycket stort ogillande. Det vore en besparing, som säkerligen icke vore till gagn för hela det svenska folket.

En annan sak, som varit på tal, är bostadsproduktionen. Man har tänkt sig, att det därvidlag skulle kunna bli en standardsänkning. Även på den punkten vill jag anmäla min reservation. Och jag vill icke inskränka mig till bostadsstandard. Jag skulle också djupt beklaga, om man på något sätt minskade den produktionsvolym i fråga om bostäder, som vi nu hålla på att kämpa oss upp till. Jag anser, att bostadsproduktionen är det sista område man bör låta geddesyxan gå fram över.

Herr talman! Detta var några bidrag till den anhopning av bekymmer vid klagomuren, som denna debatt varit och måhända även i fortsättningen blir. Jag vill sluta med den förhoppningen, att det skall bli oss möjligt att utan skada för betydelsefulla uppgifter samla oss kring det stora program, som statsministern i sin ekonomiska översikt framlade.

Herr Carlström: Herr talman! Den föregående ärade talaren var inne på en del saker, som redan förut av vissa talare berörts. Bl. a. nämnde han att vad som kan försvåra en överenskommelse i det nuvarande läget är den diskussion, som förts från vissa grupper sida under höstens lopp. Jag kan instämma med dem som anse, att det varit olyckligt med de överord, som förekommit, överord som av en talare i första kammaren karakteriserades som desperata. Man får å andra sidan räkna med att det varit val i höst, och i en valstrid äro människor som bekant icke så synnerligen nogräknade med hur de uttrycka sig, om de bara tro, att respektive parti kan tjäna något på saken. För min del har jag konsekvent under valstriden just talat om dessa saker varom diskussionen här rör sig. Det heter ju, att man skall ge upplysningar åt folket i landet över läget, men då bör man icke komma med dem efter valet utan före. Jag har talat om det statsfinansiella läget. Jag har sagt, att en överenskommelse för att skydda valutan och undvika penningvärdets fall blir svårare att hålla ihop om, än att hålla ihop när det gäller vår neutralitet

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.)
och våra försvarsåtgärder. Det är beklagligt, att man gått förbi denna sak alldeles under valstriden. Jag har emellertid som sagt sökt gå in på dessa ting, och jag har fått på huden för att jag kommit med sådana saker, som man egentligen icke skall tala om i en valstrid, då man ju helst vill höra något angenämare i stället. Jag har t. o. m. blivit beskylld för att vilja gå med på en sänkning av priserna på livsmedel och jordbruksprodukter. Här tala vi från olika sidor under dessa dagar om hur besvärligt vi ha det var och en på sin kant och om att vi gärna vilja ha prisstopp och lönestopp, men om vi icke på någon sida söka komma överens om några eftergifter, blir det hela bara en tom demonstration, och valutan fortsätter att gå nedåt.

Statsministern var i sitt anförande inne på — och herr Sundström underströk det här nyss — att det måste bli ett nedbringande av statens utgifter. Det är verkligen intressant att höra efter allt som tidigare förekommit här, då det varit fråga om besparingar. Jag väntade, att herr Sundström skulle exemplifiera några områden, där han ansåg att man kunde göra besparingar. Det gick han sorgfälligt förbi. I stället exemplifierade han områden, där han *icke* ville vara med om besparingar. Det är en utmärkt metod att säga, att på det eller det området vill man icke vara med om att spara men att det sedan kan sparas på *andra* områden, som man icke talat om. Jag vet icke, om herr Sundström var inne på försvaret — jag hörde icke så noga. Jag har dessa år efter krigsutbrottet framhållit, att man även där måste söka begränsa sig något, och jag blev mycket glad, när jag i dag hörde herr Skoglund tala om att man kunde spara på de militära utgifterna utan att fördenskull komma försvarsanordningarna till livs. Jag rekommenderar därför herr försvarsministern att i det avseendet göra allt vad göras kan. Och jag skulle gärna vilja här i dag höra någon, som liksom herr Sundström vill vara med om att nedbringa statsutgifterna, exemplifiera något ytterligare område, där man verkligen är hågad att sätta in sparsamheten. Det vore synnerligen angenämt att få en sådan deklaration.

När det gäller frågan om hur man skall kunna komma överens i fråga om skyddet av valutan och begränsningen av priset för höjningen och löneutvecklingen, är det uppenbart, att jordbruket skjutes i förgrunden. Man har nämligen på visst håll den uppfattningen, att det är livsmedelspriserna, som framför allt medverkat till att vi kommit i detta besvärliga läge, då människor med små inkomster ha svårt att få det att räcka till. När det icke kan bli så mycket att leva på, att de kunna äta sig ordentligt mätta, förstår man, att irritationen stegras. Då jag under valstriden talade om att vi på jordbrukarhåll också finge gå med på eftergifter och när man kom fram med det förslag om sänkning av jordbrukspriserna på vissa områden — främst spannmålspriserna — som regeringen sedan framlade, tänkte jag mig, att detta skulle få vara detta. Jag trodde knappast, att man skulle vilja gå längre. Vad beträffar kött- och fläskpriserna, så äro dessa, särskilt priserna på fläsket, sådana, att man sannerligen icke kan säga, att man förtjänar något på denna produktion. När det sedan från livsmedelskommissionens sida förklaras, att man icke får ge småpotatisen åt grisarna, och sedan det ålagts oss att leverera dubbla kvantiteten fodersäd i förhållande till föregående år, frågar man sig verkligen, vad vi skola producera fläsk med. Det är ganska svårt att förstå. I varje fall undrar man, hur en sådan produktion med nuvarande priser kan bli lönande. Vad mjölken beträffar måste jag säga, — det har för övrigt flera talare redan varit inne på — att det skulle vara ganska olyckligt, om vi skulle genomföra en sänkning av mjölkpriset. Jag är tämligen övertygad om att vi få mindre mjölk i alla fall i vinter än man räknat med. Och skulle en sänkning komma till stånd, är det uppenbart, att detta också i någon mån medverkade till att tillgången bleve

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.)
ännu mindre. Jag tror, att det är farligt att giva sig på det området, om man nu vill gå längre i nedbringandet av jordbruksprodukternas priser.

Sedan skulle jag vilja framställa en fråga till regeringen. Regeringsbanken är tämligen tom, ser jag; det var ju så, att vi skulle få resonera med regeringen, och att det icke var bara regeringen, som skulle tala. Jag skulle alltså vilja fråga, vad tänker man använda hela den kvantitet fodersäd till, som man nu ämnar taga ut från jordbrukarna detta år? Har man lagringsmöjligheter för denna kvantitet, om den skall uttagas i hela sin utsträckning? Eller ligger möjligen den tanken bakom, att jordbrukarna skulle köpa cellulosa, som vi nu tydligen ha fått för mycket av, och i stället leverera fodersäd? På tal om cellulosan, så sade jag här i somras i slutet av riksdagen, att man redan då kunde bedöma skörderesultatet så pass mycket, att man bort inse, att det var oförnuftigt med en produktion av 500,000 ton. Det är uppenbart, att åtminstone i mina bygder, där stråfodret i varje fall är tämligen rikligt, ingen köper cellulosa för att i stället söka använda halm- eller höfoder på annat sätt. Jag skulle gärna vilja veta, vad man tänker använda denna stora kvantitet foderspannmål till. Ty den kan inte förklaras med att vi skulle få en större kvantitet havregryn detta konsumtionsår eller att ransonen därav skulle så att säga läggas utanför brödkupongerna. Det kan ju inte gå åt så väldiga massor havre till denna grynframställning, att man på grund därutav skulle behöva ta ut så mycket fodersäd.

Man har emellertid nu fått veta att en del av den fodersäd staten nu skall ta hand om skulle delas ut till dem, som vilja producera fläsk, för att på det sättet öka fläskproduktionen i landet. Ja, kan det vara förnuftigt att först ta ut denna fodersäd — även ganska långt ned bland småbruket, vilket i sin tur omöjliggör att vederbörande småbrukare kan producera fläsk nu i höst som han kanske tänkt sig — för att efteråt dela ut denna säd både till denne småbrukare och andra, som sedan skola använda den för exempelvis fläskproduktion? Jag tror visst att livsmedelskommissionen, som ju flera ha omvittnat här, har en svår uppgift; det är naturligtvis inte lätt att sörja för en familj på sex miljoner personer. Men jag tror att i vissa lägen ingriper man ändå på ett sätt, som inte alls kan sägas motiverat av den verkliga situationen, och jag tror att, då det gäller denna uttagning av fodersäd, man alldeles skjutit över målet.

Medan jag är inne på detta kapitel om småbrukarna vill jag nämna, att jag fäste mig särskilt vid ett uttalande, som herr Vougt gjorde i sitt anförande här i dag. Han sade, att ett lönestopp för de sämst ställda grupperna skulle vara mindre lyckligt. Jag tror också, att ett lönestopp i form av ytterligare sänkta jordbruksproduktpriser skulle bli besvärligt för de mindre och sämst ställda jordbrukarna, och antalet av sådana sämst ställda kan nog jämföras med antalet av dem som ha det svårt även inom andra grupper på konsumentsidan. Vi få ha detta i minne, då vi nu resonera om ytterligare beskärning av jordbruksproduktpriserna.

En annan sak, som man kanske inte alls tänker på i detta sammanhang, är att många av dessa mindre jordbrukare, och för all del åtskilliga större också, på grund av de två på varandra följande missväxtåren ha fått så dålig ekonomi, att de anse det inte vara mer än rätt att de även under detta något bättre skördeår finge behålla de priser som gällde under de besvärliga åren. Det går ju inte att individuellt hjälpa vissa hårdast drabbade på detta sätt, men det är säkerligen många jordbrukare, som på grund av de två föregående årens kläna skördar kommit i en situation som skulle göra det berättigat, att de finge ett något bättre utbyte av sin näring under detta år.

Då det gäller möjligheterna att ännu mera sänka jordbrukspriserna kan det inte vara så stora skäl, ens ur konsumentsynpunkt, att nu försöka pressa

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.)
ytterligare. Vad gäller mjölken kommer nämligen en sådan åtgärd att minska tillgången, en tillgång som för övrigt denna vinter kommer att bli betydligt mindre än man räknat med. Ty om man enbart har hö och halm att fodra med och även om man får behålla en del havre till gröpe åt korna, blir i alla fall resultatet mycket sämre än om man kan få ett tillskott av oljekakor och dylikt kraftfoder, och de utsikterna äro för den kommande vintern ganska minimala, som vi veta.

Sedan skulle jag vilja säga ett par ord om skogsavverkningsskyldigheten för jordbrukarna, och då vänder jag mig åter till försvarsministern. Jag kan som exempel ta en jordbrukare, som är ensam på en gård. Han är inkallad för tre månader framåt och är ålagd att leverera 360 kubikmeter ved, varav 170 kubikmeter skola vara avverkade före den 1 januari. Hans utsikter att kunna leja en människa att hugga veden äro desamma som inga. Är det någon som kan säga, hur denne jordbrukare skall bete sig? Jag kan i varje fall inte förklara det. Det är nog tyvärr så i många fall, att skyldigheten att hugga och framskaffa ved ha vederbörande ingen möjlighet att fullgöra, dels på grund av att de inkallas under den tid då detta arbete möjligtvis skulle kunna utföras och dels därför att de inte ha möjlighet att leja folk att utföra arbetet.

Jag skulle i detta sammanhang även vilja peka på svårigheterna för jordbrukarna att få det hela att bära sig på ett litet jordbruk om 25—30 tunnland, där man inte kan reda sig med den egna arbetskraften utan måste anställa lejt folk. Och dessa svårigheter ha blivit betydligt skärpta genom statens åtgärder. Veden måste fram och det måste betalas för huggningen, torv måste anskaffas och arbetarna måste betalas så att torven blir upptagen. Om en sådan lantbrukare alltså måste skaffa sig en dräng — om han kan göra det — får han betala ett pris som inte rimmar med jordbrukspriserna. Jag kan tala om att min egen son, som arrenderar gården där hemma, betalar 160 kronor i månaden för en dräng. Nu är han inkallad för tre månader framåt, annars hade han kunnat undvara drängen i höst och vinter. Men nu måste han ju ha honom kvar, och skall drängen stanna vill han ha samma betalning också för vintermånaderna och det gör att lönekostnaderna på denna lilla gård bli så orimliga emot tidigare, att det är ganska besvärligt att kunna klara upp saken, om det inte finnes några biförtjänster att tillgå.

Jag vill emellertid framhålla, att jag inte har pekat på dessa förhållanden för att ansluta mig till den där »grinigheten», som man säger finns på vissa håll, över att vi nu litet var måste ge avkall på våra anspråk. Jag är för min del beredd, hellre än att alltsamman skall brista, att göra även något ytterligare offer. Men är man också på andra sidan beredd att göra det? I fråga om det s. k. lönestoppet har man inte så stora förhoppningar, då man vet hur besvärligt det har varit för regeringen att kunna på ett visst område — jag tänker på byggnadsarbetarna — komma fram till ett resultat, som vi anse borde ha blivit förverkligat. Får man på skilda håll i fortsättningen bara tänka på sina egna intressen, på att man själv skall ha kompensation, är det klart att vi inte komma någon vart. Jag anser emellertid frågan om att komma fram till ett resultat så viktig, att jag vädjar till regeringen att tillgripa de medel som behövas för att man verkligen skall kunna uppnå de syftemål det här gäller.

Herr Sundström i Skövde sade, att det var olyckligt för jordbruket med dessa höga priser, som bl. a. föranlett att jordvärdena stigit. Ja, herr Sundström, jordvärdesteigringen beror nog till stor del på skräcken för en förstörd valuta. Folk som ha en del pengar men inte äro jordbrukare finna med sin fördel förenligt att köpa en jordbruksfastighet, ty då ha de alltid något kvar när penningvärdet går så ned att pengarna nästan ingenting betyda

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.)
längre. Därför har konkurrensen om jordbruket blivit skärpt, och svårigheterna för en jordbrukare, en man som nu vill börja med ett jordbruk, ha blivit så stora att jag tror det är nästan uteslutet att han skulle kunna träda till — på grund av de stegrade värdena på både fastigheterna och, det kan jag säga också, på inventarierna. Det är på tiden att här blir stopp även i fråga om dessa företeelser, men då fordras det naturligtvis att alla parter, var på sitt håll, äro med därom. Och inte minst fordras det att vi här i riksdagen göra sanning av sagan om minskade statsutgifter eller åtminstone hålla igen då det gäller nya anslag. Göra vi inte det är jag rädd för att alla andra åtgärder visa sig otillräckliga.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman! Vad jag har att säga har egentligen inte, åtminstone inte i någon nämnvärd grad, adress till regeringen och knappast heller till några av de krismyndigheter, som i en sådan här debatt ju alltid komma mer eller mindre i gluggen.

Jag tänkte besvära kammarens ledamöter med en smula uppmärksamhet rörande några allmänna reflexioner. Jag tänker tala så att säga över huvudena på damerna och herrarna i kammaren och till den allmänhet, den högt värderade allmänhet som skickat hit oss. Det är nämligen enligt mitt sätt att se ganska angeläget att man — det åligger ju bl. a. riksdagsmännen — försöker klargöra för allmänheten det individuella ansvaret för den valutavärd, som vi måste ägna oss åt i mycket högre grad än hittills. Jag anser inte att ett sådant inlägg i debatten, även om det kanske skiljer ut sig från anförandena i övrigt, är ett alldeles obehörigt inlägg.

Jag såg för några dagar sedan i en tidskrift en rundfråga till ett antal personer, kvinnor mest, som tillfrågades vilken vara de helst ville ha prisreglerad. Och var och en uttryckte sina bekymmer. Den ene ville ha prisstopp på fisk så där i största allmänhet, medan en annan ansåg att det kunde räcka med prisstopp på bär och svamp och på tvättmedel. En tredje ville ha prisstopp på kaffesurrogat, medan en fjärde var bekymrad för priserna på lax, hummer och sardiner, och för dessa varor ville han ha prisstopp. En femte ville ha prisstopp på möblerade rum. En sjätte tyckte att det var ganska oförskämt att man måste betala 60 kronor för att få ett par skor som voro *användbara* — billigare skor ansåg han inte vara användbara. En av de tillfrågade ville ha prisstopp på fisk av alla slag men inte alls på jordbruksprodukter. En annan ville inte ha något prisstopp alls, eftersom varorna vid prisreglering försvinna ur marknaden. Men innan samme tillfrågade hunnit sluta sin oration, hade han kommit underfund med att det var nödvändigt att myndigheterna höllo efter, som han uttryckte sig, restauranger och affärer. Han slutade därför med att säga att han ville ha allmänt prisstopp, sedan han börjat med att förklara att han inte ville ha det alls.

Det gemensamma för alla som tillfrågats tycktes vara, att nog hade de pengar att betala med; det syntes ju bl. a. av utlåtandet från den där herrn som skulle ha skor för minst 60 kronor. Nog hade de pengar att betala med, bara det fanns varor. Någon förmåga hos vederbörande som tillfrågats att se ut över gränserna för de små privata intressena fanns tydligen inte. De syntes allesamman föreställa sig, att det inte rådde någon varubrist — nog fanns det varor, bara man betalade. Att man bland fattigt folk kan se på saken helt annorlunda ingick tydligen inte i de tillfrågades föreställningsvärld. Men ganska olustiga voro de i alla fall allesamman, olustiga över de höga priserna. Som ledning för myndigheterna — och det var väl journalistens avsikt med rundfrågan — voro emellertid dessa stickprov totalt värdelösa, men illustrativa för en allmän mentalitet voro de nog.

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.)

Olusten över livsbesvären är ju ganska allmän, den finns i alla samhällsklasser. Och den är naturlig. Den kan inte skingras så länge kriget varar och så länge varubristen är ofrånkomlig. Men den kan naturligtvis lindras i den mån myndigheterna förmå åstadkomma något så när kloka föranstaltningar och i den mån det finns utsikter att göra medvetandet om det individuella ansvaret för det hela, känslan alltså för solidaritetens förpliktelser, till en tämligen allmän moralisk tillgång hos vårt folk. Men det är väl skäl i att inte göra sig några stora förhoppningar därvidlag. Man kan ju inte förutsätta, att de förvaltande myndigheterna med sin i vissa fall med naturnödvändighet hoprafsade personal skola suveränt behärska hela försörjningsproblemet. Det är omöjligt och det kan man inte kräva. Kritiken, ofta en ganska sur och, som man här flera gånger har sagt, grinig kritik får man nog alltjämt räkna med som ett nödvändigt ont.

Ett område där de ansvariga i förvaltningen alltid, såvitt jag förstår, komma att ha ryggen bak, som man säger, är bränsleförsörjningens. Det kan aldrig uppnås en allmän tillfredsställelse på detta område, eftersom problemet är på sätt och vis olösligt. Det är ganska mänskligt att skogsarbetarna äro missbelätna, underligt vore det annars. Systemet med riksarbetare är ingalunda idealiskt. Det har lett till, som alla veta, att den ovane som arbetar i skogen får större inkomst än den yrkeskunnige kamraten. Denna kategori, det veta vi också allesamman, har hittills varit ganska missgynnad i förhållande till de flesta andra yrkesgrupper. Det ligger i sakens natur, att detta förhållande måste framkalla misstämning. Inkallandet av värnpliktiga blir ju också en för folkhushållet dyrbar affär med, som man nog tyvärr kan befara, ganska klen resultat till slut. Skogsarbetarnas egna anvisningar finner jag emellertid inte övertygande, i varje fall inte än så länge. Man säger: Betala mer, så blir det flera kunniga arbetare i skogen. Och sker detta, komma prestationerna att höjas avsevärt och avverkningsprogrammet blir fullgjort utan att man behöver vidta några särskilda dispositioner genom att inkalla okunnigt folk.

Om man skall ha ett avsevärt högre ackord — delvis har man kanske fått det och därom är ingenting att säga — för att, som man säger, kunna fullgöra programmet, måste kostnaderna härför läggas på vedpriset, och då blir den omedelbara effekten den, att vi få ett mycket högre bränslepris än vi ha nu. Det blir dyrare för hushållen, och det blir dyrare för industrien. Men det skulle ju, därom äro vi överens allesamman, undvikas, eftersom vi anse att prisstegringen överhuvud taget skall stoppas. Då har man anvisat den utvägen, att man slår ut de högre huggningskostnaderna på hela folkhushållet och använder de pengar, som man därigenom får och som motsvara statens merkostnad för riksarbetaren eller den värnpliktige, till en lönefyllnad åt skogsarbetaren. Men därmed har man icke löst frågan. Då återstår en fråga att besvara, och det är den avgörande frågan. Är den yrkeskunniga skogsarbetarkåren här i landet så stor att den räcker för den uppgift, som den skall fylla, och kan arbetsintensiteten på grund av väsentligt högre ackord stegras så till den grad att avverkningsbehovet helt och hållet kan täckas? Frågan är ännu obesvarad. Jag tillåter mig efterlysa svaret. Vilka som skola svara, är icke svårt att räkna ut.

Kraftransoneringen är nu ett faktum. Det regnar ute och man säger, att det blir fullt i sjöarna och floderna och att kraftverken måhända kunna sätta i gång för fullt. Den kraftransonering, som man planerat, är emellertid beräknad med hänsyn till tidigare förhållanden. Den får man rätta sig efter till vidare. Den är i alla fall ett faktum. Den beror, det veta vi allesammans, utslutande på naturförhållandena. Vi kunna inte få in så mycket kol och koks, som vi behöva, inom rimlig tid. Frågan är hur stor kraftransoneringen kommer

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.) att bli i fortsättningen. Den leder eller kan leda till avsevärda inskränkningar i produktionen även i fråga om den mycket nyttiga och den nästan outhärliga produktionen. Här skulle jag önska en mycket mera omsorgsfull information än som bränslekommissionen varit i stånd att lämna. Kanhända det blir svårt, men informationerna böra kunna göras bättre i alla fall än hittills varit förhållandet. Här har det hänt till exempel att en elverksdirektör blivit i vederbörande kommission, i detta fall bränslekommissionen, undervisad om ransoneringens nödvändighet och om dess omfattning. Sedan han gått igenom denna kurs, — det är väl flera elverksdirektörer, föreställer jag mig, åtminstone bland dem, som höra till kraftverken i de större städerna, som fått gå igenom sådana kurser — och blivit undervisad om hur nödvändig ransoneringen är och hur stor den skall vara, reser han tillbaka till sin hemstad och bereder sig att informera dem, som skola drabbas av inskränkningen. Han kallar tillsammans industriens företrädare och talar om att förbrukningen måste pressas ned med 15 procent. Och så har han ett förslag: Slå igen fabriker en dag i veckan, så är problemet löst. En plan lägges upp. Man slår sig ned och bereder sig att trots alla besvärligheter fullgöra programmet, eftersom det av kommissionen ansetts nödvändigt med dessa inskränkningar. Det går ett par dagar. Därefter får man genom pressen veta, att det icke varit meningen att genomföra en så stor inskränkning. En sådan har icke varit på tal. Siffran 15 procent kan emellertid icke bero på missuppfattning. Det måste ha brustit i upplysningstjänsten i bränslekommissionen. Jag hemställer, att man ser sig för bättre en annan gång.

Det kan emellertid gå därhän, att man måste inskränka sig så mycket, som man förutsett. Det kan hända att vattenkraften icke räcker till ens för den reducerade kraft, man nu får, utan att man måste gå ännu längre ned på skalan. Man kanske överhuvud taget måste inskränka driften vid alla våra industrier med 15 procent och slå igen en dag i veckan, kanske till och med flera. Man har ju på sina ställen i södra Sverige redan sedan lång tid tillbaka fått göra sådana inskränkningar. Kanhända måste, som sagt, inskränkningarna bli mera allmänt förekommande. Industriens arbetare förlora då ungefär en sjättedel av sin inkomst. Det betyder för industriarbetarna, åtminstone för de flesta, ganska mycket. Det betyder en betydande reduktion av deras existensmöjligheter som, såvitt jag kan förstå, icke kompenseras genom någon prissänkning. Då är frågan den: Kan man eller vill man kompensera dem på något annat sätt? Skola de få mera betalt för de fem dagarna under vilka de arbeta, eller skola de eventuellt få någonting för den sjätte dagen, då de inte kunna arbeta.

Man säger, att det är orimligt att tala om sådant där. Man kan inte göra anspråk på en sådan ersättning, varför då syssla med sådant nonsens? Mina damer och herrar! Är det så orimligt, som det kan förefalla? Genom vissa naturhinder eller i vissa fall kanske genom en givmild natur blev det normala skörderesultatet under ett antal år här i landet rubbat. Ett par år fick man så mycket över det normala, att lagen om tillgång och efterfrågan hotade att pressa ned priserna på lantbruksprodukterna. Det ansågs därför då nödvändigt, att staten trädde stödande in för att jordbrukarna icke skulle förlora sina inkomster och komma i ett, som jag kunde förstå, bekymmersamt läge. Sedan blev det tvärtom. Skörden blev under medelmåttan, ja, långt under den normala, i vissa fall gränsande till missväxt. Då måste samhället också träda in med garantier. Det var, om man så vill, ett slags arbetslöshetsunderstöd, som var nödvändigt.

Låt oss tänka oss det där fallet med arbetarna, som jag nyss nämnde. Där ha vi också svårigheter fullkomligt analoga med de svårigheter, som jordbru-

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.)
karna råkat ut för under de senare åren. Om man nu skulle göra det tankeexperimentet, att arbetarna skulle bli i någon mån kompenserade för den sjätte arbetsdagen, som de skulle förlora på grund av naturhinder — att de skulle bli kompenserade för denna förlorade arbetsdag av arbetsgivarna är ju otroligt, och att staten skulle kompensera dem är ej heller mera troligt — skola de sedan få behålla denna kompensation, då arbetstiden börjar bli normal igen? Jag nöjer mig med att framställa frågan. De ärade kamraterna i kammaren, i synnerhet de kamrater, som representera mentaliteten just nu hos R L F, kunna ju en stund grubbla över det spørsmålet.

Man säger, att statens understöd närmast tar sikte på konsumenterna, på de fattiga konsumenterna. Man förbiser då att til syvende og sidst blir hjälpen till dem också en hjälp åt jordbrukarna, en hjälp till att uppehålla en nödvändig köpkraft hos dem, som måste köpa jordbrukets produkter. Hjälpen till konsumenterna kommer sålunda till slut också jordbrukarna till godo.

Ibland är man frestad att fråga sig, om en stor del av svenska folket egentligen riktigt kommit underfund med att det pågår ett världskrig sedan några år, och att det icke finnes någon möjlighet att uppehålla en normal levnadsstandard. Det tycks i alla fall vara omöjligt att få stora lager av svenska folket att förstå, att de icke bli hjälpta med mera pengar. Om riksbanken låter trycka sedlar dag och natt för att distribueras bland allmänheten, kan man icke därmed hålla vår standard uppe. Många leva ännu i den föreställningen, att får man bara mera pengar, så äro alla svårigheter ur världen. Ja, kanske för vissa element, om en samhällsklass kan roffa åt sig alla de nya pengarna och hålla dem borta från andra grupper i samhället, men det ju icke möjligt. Tänker man på saken, inser man kanske, att det förhåller sig så, men varje grupp sliter åt sitt håll. På en del håll sliter man mycket intensivt och hetsigt, i synnerhet i vissa landskap i Sverige, och man sliter ganska tanketomt förresten. Andra slita för att till nöds försvara sig. Man sliter åt var sitt håll, och detta i en tid, då man allmänt predikar om att vi skola hålla samman och »bära varandras bördor», som det heter.

Ja, det tycks vara märkvärdigt svårt att samla svenska folket till ett klart medvetande om nödvändigheten i den uppgift, som består i att ekonomiskt rusta sig för framtiden. Det är icke bara så att sparsamheten är en angelägenhet av betydelse för dagen. Det är inte bara fråga om att hålla utgifterna nere för staten eller att hjälpa staten med stora lån för de svindlande utgifter, som på grund av beredskapen bli nödvändiga. Det är icke bara fråga om att spara köpkraften under den näralliggande tiden, utan väsentligen gäller det att organisera ett försvar mot den inflationistiska utveckling, som man fruktar. Svenska folket måste läras att göra det, och det är vår uppgift som riksdagsmän att lära svenska folket det. Det måste lära sig inse att återhållsamheten måste sträcka sig ett stycke längre än till dagens sparsamhetsbehov och att en vidare uppgift finnes, nämligen att skapa en rustning för framtiden. Därom kan det icke talas för ofta och för enträget i alla kretsar. Det är bara detta, som jag har velat framhålla, eftersom det är ett område, som på grund av skäl, som riksdagsledamöterna väl veta, måste ligga mig särskilt nära om hjärtat.

Av det anförda följer, som var och en förstår, att jag personligen i det stora hela ingenting har att invända mot det med nödvändighet hårda program för vår ekonomiska politik, som statsministern här presenterat.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**:
Herr talman! Det har under överläggningen framställts vissa frågor, bland annat rörande avståendet av foderspannmål. Jag skall därför söka redogöra litet för den tanke, som ligger bakom livsmedelskommissionens förslag här-

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.) utinnan. Då skörderesultatet per den 30 augusti blivit känt för livsmedelskommissionen, beräknade kommissionen, att den kvantitet foderspannmål, däri inräknat det korn, som skulle avstås till det allmänna, skulle utgöra 558,000 ton. Med hänsyn till förändringar i det beräknade skörderesultatet inom vissa områden ha vissa justeringar i leveransplikten företagits. Det har tyvärr inom vissa områden visat sig att exempelvis havren på grund av den frost, som rådde under viss tid, innan havren var skördad, skadats i väsentlig utsträckning, så att den kvantitet, som man räknat med, blivit väsentligt lägre. Det är självfallet, att den reduktion i leveransplikten, som på grund härav kom i fråga, i främsta rummet kom jordbrukarna i dessa områden till godo.

Livsmedelskommissionen har vid den efterprovning, som skett vid beräkningarna av kvantiteterna, kommit till en kvantitet av cirka 510,000 ton, vilket således innebär en reduktion av den först beräknade kvantiteten med 48,000 ton. Av dessa 510,000 ton, om vi nu kunna beräkna att de skola kunna levereras, ingår korn med 120,000 ton. Av denna mängd ha 50,000 ton beräknats skola användas såsom inblandning i brödsåden. 20,000 ton avses för framställning av gryn, och högst 25,000 ton beräknas komma till användning i bryggerinäringen. Om dessa siffror, som man räknar med, skola kunna hållas — resultatet av kornskörden har ju icke visat någon större försämring åtminstone — skulle återstå ett överskott av 25,000 ton. Av detta överskott beräknas 8,000 ton erforderliga för utsäde, men man måste kanhända räkna med ytterligare kvantiteter för utsäde av såväl vårvete som korn för att få tillräcklig brödsådesodling till våren. Särskilt beträffande södra Sverige har tyvärr väderleken i många fall lagt hinder i vägen för att verkställa den sådd, som ur alla synpunkter skulle varit önskvärd och som säkerligen ingått i jordbrukarnas planläggning av åkerarealens användning. Av erfarenhet från mitt eget jordbruk vet jag, att det, med anledning av det ständiga regnandet vecka efter vecka, icke varit möjligt att beså den areal, som skulle besåts. Av dessa 25,000 ton korn äro, som sagt, minst 8,000 ton avsedda för utsäde. De 17,000 ton korn, som bli över, skulle kunna överföras till nästa år, då vi icke veta hur vi ha det, eller, om läget ger möjlighet därtill, användas till framställning av gryn i större utsträckning än man räknat med.

Av havre och blandsäd skulle, med den reducerade kvantitet man kommit till, återstå 390,000 ton. Det är således den minskade tillgången på havre och blandsäd som föranlett denna reduktion på 48,000 ton. Då återstå 390,000 ton. Denna kvantitet har man tänkt disponera så att 75,000 ton användas till havregryn. Det är ungefär 50 procent mera till havregryn än under normala förhållanden. Men då vi veta den knapphet, som råder på en hel del viktiga förnödenheter, är det önskvärdt att, om man lyckas genomföra det, få använda ett så stort parti havre till havregryn, vilket skulle innebära ett mycket önskvärdt tillskott till folkhushållet under dessa knapphetstider. Härutöver reserveras 50,000 ton till utsäde och för Norrland, såsom fodersäd, 25,000 ton. För armén reserveras 30,000 ton. Det är väsentligt mindre än armén med nuvarande hästbestånd skulle behöva, om man skulle tillämpa den foderstat, som man varit van vid att tillämpa. Men efter överläggning med livsmedelskommissionen har armén till väsentlig del lagt in fodercellulosa i foderstaten, för att vi skola slippa avstå mera foderspannmål. Detta kan naturligtvis armén göra, därför att man ju kan köpa hö som tillskott för att därmed tillföra den kvantitet äggvita, som behövs för att få foderstaten lämpligt sammansatt. Till åkarhästar äro reserverade 15,000 ton. Detta är en mycket liten tilldelning per häst, men härvidlag gäller samma sak: på grund av den ringa tilldelningen nödgas man i relativt stor utsträckning använda fodercellulosa och hö för foderstaten. Till pålsdjur och diverse användning äro räknade 10,000 ton, och

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.)
till det mindre jordbruket och därmed för att betjäna svin- och hönsproduktionen återstå då 185,000 ton. En hastig beräkning ger vid handen, att man av dessa 185,000 ton skulle kunna få fram ungefär 32,000 ton fläsk. Det är självklart, att livsmedelskommissionen tagit till dessa kvantiteter för att kunna ställa erforderlig spannmål till förfogande för dem, som driva fläskproduktion men sakna foder. Det är sörjt för att de jordbrukare, som skola avstå foderspannmål, skola få göra avräkning i den mån de uppföda gödsvin. Jordbrukare i allmänhet ha ju tilldelats viss kvantitet foderspannmål, svarande emot deras innehav av svin. Förra året kunde man icke lämna mer foderspannmål än som behövdes för uppfödande av svin i den utsträckning, som motsvarade 50 % av 1938 års fläskproduktion. I år har icke vidtagits någon begränsning av kvantiteten. Den som vill öka sin svinproduktion får lov att göra det och kan för ändamålet använda spannmål av sitt innehavda förråd. En person, som vid konsumtionsårets början den 1 september har 10 grisar, tilldelas efter rent matematiska grunder 55 deciton till dessa grisar, men denna kvantitet har delats upp på olika perioder. Han tilldelas 20 deciton från den 1 september till årets slut, 10 deciton för tiden från den 1 januari till den 1 mars, 10 deciton för tiden från den 1 mars till den 1 maj samt 15 deciton för tiden från den 1 maj till konsumtionsårets slut. Denna uppdelning har vidtagits för att spannmålen verkligen skall komma fläskproduktionen till godo. Den enskilde producenten skall icke kunna, sedan han uppfött exempelvis 10 svin, upphöra med svinproduktionen och använda resten av foderspannmålen till annan utfodring. Det är visserligen klart, att även om så skedde, komme spannmålen att användas i produktionen, men den bleve icke använd på det sätt, som ur folkförsörjningssynpunkt är riktigast. Om en person, som tilldelats foderspannmål för uppfödning av 10 grisar, den 1 november har ytterligare 10 grisar och således har fördubblat sin svinstock, så kan han från den 1 november till årets slut påräkna att för dessa grisar få behålla 10 deciton, som räknas såsom fullgjord leverans av spannmål. Från den 1 november löper perioden vidare precis på samma sätt som jag sade nyss med det antal svin, som de erhållit tilldelning för förut. I fråga om grissuggor är systemet upplagt efter enahanda grunder för vilka redogjorts. Den t. ex. som vid produktionsårets början inte har någon grissugga men senare får en eller flera erhåller tilldelning eller får tillgodoräkna sig fodersäd efter förut nämnda grunder, som belöper på tiden från den 1 september till den dag han får utökning av djurbeståndet. Dessutom lämnas, förutom de 650 kg, som likaledes i fyra olika repriser tilldelas för innehav av modersuggor, tilldelning för varje grisning första gången 130 kg kli och andra gången 50 kg kli och 80 kg foderspannmål. Då den frågan har berörts, har jag ansett mig böra lämna dessa meddelanden.

Någon sade, att herr Carlström skulle yttrat, att livsmedelskommissionen med det stora fodersädesuttaget skulle avsett att pressa in fodercellulosa i foderstaterna. Det är alldeles självklart, att om man av spannmål kan producera sådana nyttigheter, som man icke kan producera av fodercellulosa, är det ur folkförsörjningssynpunkt tillfredsställande, om man kan byta ut fodercellulosa mot spannmål.

Jag skall inte ge mig in på prisfrågan eller möjligheterna att få fram den kvantitet fläsk, som är önskvärd. Det förmodar jag, att livsmedelskommissionen har under övervägande och beräknar. Jag är ense med dem som sagt, att även om man kan få ett större antal kalorier av spannmålen, då den användes direkt, så är det ur folkförsörjnings- och även ur smaksynpunkt ganska viktigt, att man kan tillgodose folkhushållet med såväl animaliska som vegetabiliska produkter. Jag lutar nog själv åt den uppfattningen, att en viss justering

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.) av fläskpriset kan med hänsyn till nuvarande omständigheter vara ur folkförsörjningssynpunkt riktig, men räknar därmed att livsmedelskommissionen, som har att pröva sådana saker i första hand, undersöker detta.

Jag vill emellertid i anledning av vad som också sagts i debatten framhålla, att bristen på smågrisar och det ringa antal svin, som vi för närvarande ha, är ju till stor del beroende på att vi med föregående års klena skörderesultat inte haft möjlighet att tilldela de kvantiteter foderspannmål för ändamålet som ur produktionssynpunkt skulle varit önskvärt. Detta gäller såväl svin- som äggproduktionen. Då nu tillgången på foderspannmål emellertid är av en annan storleksordning och vi ha kunnat utöver de kvantiteter, som äro tilldelade de djurägare, som själva ha tillräckligt med fodersäd, få en så stor kvantitet som 185,000 ton för tillgodoseende av det mindre jordbrukets behov, då, menar jag, är läget naturligtvis ur den synpunkten helt annorlunda än läget var under föregående år.

Jag skall sedan i anledning av vad herr Vougt i sitt anförande yttrade säga, att jag är fullständigt ense med dem som mena, att långt gående krav ifrån olika håll och en polemik framför allt emellan varandra olika intressegrupper, äro vi säkerligen inte betjänta av i närvarande stund. Men jag vill i det fallet säga, att ytterlighetskraven och ytterlighetssynpunkterna få vi inte anse komma bara ifrån ett håll — de komma ifrån de olika riktningarna — och sådant tror jag inte främjar möjligheterna att hålla balansen under en tid så svår som den närvarande. Jag tillhör dem som mena, att vi skola göra allt vad vi kunna för att hindra inflation, men vi skola inte säga, att den uteslutande är beroende av utvecklingen på ett område. Den är beroende av så mycket annat, och den kan lika bra vara beroende av disproportionen, som gör sig gällande i inkomsthänseende mellan företagare och arbetare på olika områden. Jag rekommenderar kammarens ledamöter att läsa igenom socialstyrelsens statistik över inkomstmöjligheterna för grupper, som äro sysselsatta inom jordbruket och inom andra näringsområden. Jag roade mig härom dagen med att läsa igenom penninginkomsterna för olika grupper och fann en häpnadsväckande skillnad. Jag såg även igenom, vad som förtjänats under åren 1940 och 1941. Härvid är industrien inte lokaliserad uteslutande till städerna och de större samhällena utan beräknad som genomsnitt, och då ligger genomsnittsinkomsten för de grupper, som äro sysselsatta där, ungefär dubbelt över inkomsten för dem, som äro sysselsatta inom jordbruket. Det är ju möjligt, att detta skulle gå att balansera ännu, om vi haft det överskott eller den goda tillgång på arbetskraft, som vi haft under normala förhållanden, men vi måste komma ihåg, att jordbruket är en viktig produktionsgren under alla förhållanden och den är inte minst viktig i närvarande stund. Vad som i allra högsta grad rubbar balansen är enligt mitt sätt att se de anläggnings- och kompletteringsarbeten inom vissa områden, som ge möjlighet till, jag skulle vilja säga, svindlande inkomster vid kortare eller längre tids sysselsättning. Det är alldeles självklart, att den arbetskraft, som har den minsta betalningen, lätt dras ifrån det område, som har de minsta förtjänstmöjligheterna, för att skaffa sig en mycket god inkomst inom sådana områden, där det råder överbetalning jämfört även med den stora grupp lönearbetare, som faller under de vanliga avtalen, vilka fastställas efter uppgörelser varje år. Jag kan inte underlåta att återge ett uttalande av en taxeringsman härom dagen vid ett sammanträde i Stockholm. Han hade funnit, att beträffande vissa kompletteringsarbeten inom industrien och även vid statliga anläggningsarbeten, så såg man inte så noga till vad det kostade, därför att merkostnaden fick lov att skrivas av. Det är självfallet, att där betalar man priser, som inte stå i överensstämmelse med

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.)
sådant ekonomiskt handlande, som bäst överensstämmer med att placera arbetskraften på de ställen, där den bäst behövs.

Herr **Carlström** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Då herr statsrådet nu sökt förklara och försvara den planläggning, som man sökt åstadkomma för fodersädsuttaget, och att cellulosa skulle ersätta något annat foderslag, som man kunde producera animaliska produkter av, t. ex. fläsk, vill jag bara erinra om att cellulosa ersätter ju hö och halm, och jag har aldrig hört talas om att det går att fodra grisar med hö och halm. Jag menar, att när man har tillräcklig kvantitet stråfoder för sitt behov åt nötkreaturen, så köper man inte gärna cellulosa.

Vad beträffar de 185,000 ton fodersäd, som, om jag inte uppfattade fel, äro avsedda för fläskproduktionen av den leveransskyldiga säden nu, så tror jag det varit bättre att inte syssla med detta omflyttande, att först ta ut en del och sedan ge vederbörande möjlighet, om man utökar svinproduktionen, att få tillbaka eller få avdrag på leveransen. Det hade säkerligen gått mycket bättre, om jordbrukarna utan kommissionens förmedling hade fått använda havren för fläskproduktion eller som foder till mjölkarna, och det hade säkerligen ändå blivit 75,000 ton över i öppna marknaden till grynshavre. Vad som förundrar människorna är, att detta år, då vi överhuvud taget fått en rätt hygglig skörd, skall staten ta ut dubbelt så mycket fodersäd som under de år, då skörden på sina håll var knappt hälften så stor.

Härpå yttrade:

Herr **Mosesson**: Herr talman! Jag skall med herr talmannens tillåtelse först be att få nämna en erfarenhet, som jag för några år sedan gjorde i min hemstads stadsfullmäktige, där vi gång på gång hade frågor uppe om utskänkings- och utminuteringsrättigheter för pilsnerdricka. En av vår stads mest lysande män sade efter flera års erfarenhet till mig: »Det är då för ledsamt, Mosesson, att du skall vara så bigott att du inte unnar oss att få en flaska pilsner till lunchen. Du är ju eljest en rätt klok karl!» Så var det ända till dess att vi på officiell väg fingo reda på att vid uppförandet av en byggnad, som inte kostade mer än ungefär en kvarts miljon, man hade sålt trettiotusen pilsner dit. Vad som vi under många år inte alls hade kunnat vänta i vår stad, det skedde, när vi fingo denna underrättelse. Min hemstads kloka kamrater, oavsett deras uppfattning i nykterhetsfrågan, vaknade upp som ur en dröm, och vår stad fattade de mest drakoniska beslut som enligt min mening fattats någonsin i detta rike, när det är fråga om ölutskänkning, och de gälla ännu. Jag berättar detta därför att till äventyrs en del av mina kamrater här tycka, att jag i denna allvarliga debatt för upp bara en liten detalj, den om öl.

Jordbruksministern sade nyss, vad vi i går av folkhushållningsministern fingo höra, att 25 miljoner kilogram korn äro reserverade för bryggerinäringen. Jag lyssnade uppmärksamt till statsrådet Gjöres i går för att få höra, huruvida dessa voro så att säga tilldelade eller blott reserverade. Under de hårda tider, som vi nu ha, har bryggerinäringen fått ungefär $\frac{2}{3}$ av den myckenhet korn, som den förbrukade under åren före kriget. Det är ju inte möjligt för oss att kunna få veta, i hur stor utsträckning den använt sådan malt och korn, som var lagrat förut, men i vart fall ha ungefär 15 % av den svenska kornskörden använts för framställning av pilsner under de senaste åren. Trots att vi således haft bekymmersamt att skaffa till folk och kreatur vad vi ha behövt, har en så stor mängd spannmål använts till framställning av pilsner, och efter vad jag kan förstå ämnar regeringen fortsätta på detta sätt, sedan nu de

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.)
förråd äro tömda, som bryggerierna samlat, och man måste ta detta ifrån de lager, där vi hoppas att få vad folk med nödvändighet behöver. Är detta rätt? Är detta nödvändigt? Efter min uppfattning är så icke fallet.

Vi upprördes för några veckor sedan av en annan historia, och det var när bönderna på en del håll hällde ut sin mjölk därför att de inte kunde få bensin till de bilar, som fraktade den fram till konsumtionsorterna. Men, mina damer och herrar, i dessa tider, när alla möjliga nödvändiga transporter inte få ske, så sker det i varje fall att bryggerierna få hålla på och köra utan att trafikkommissionen gör några svårare inskränkningar. En av mina kamrater, som hör på mig här nu, berättade att i hans län fara bryggarbilarna ända till fem mil från den plats, där ölet brygges, köra förbi andra bryggerier och distribuera sin vara.

Jag väntar givetvis inte att nu kunna få något svar ifrån regeringsbanken, huruvida man anser, att detta skall fortsätta, men jag vill åtminstone giva uttryck för den meningen, som många med mig ha, att här äro vi inne på ett område, där verkligen det nödläge, i vilket vi befinna oss, kräver ändring i förhållandena.

Herr **Pettersson** i Hällbacken: Herr talman! Dagens debatt har, såsom vi ha funnit, uteslutande rört sig om vår folkförsörjning. Man kan av det som här ha framförts finna, att det utrikespolitiska läget icke tycks tillvinna sig samma intresse som vårt folkförsörjningsläge. Visserligen är det sant, att folkförsörjningsfrågan, såsom den lagts upp av statsrådet, bör komma i förgrunden. och vi få antaga, att under morgondagen efter utrikesministerns redogörelse möjligen också något kommer att sägas angående det utrikespolitiska läget.

Nu är det nog så i alla fall, att de frågor, som diskuteras i dag, äro synnerligen allvarliga. Hade vi inte lyckats få den mycket goda skörd detta år, som vi fått, så skulle vi säkerligen i dag ha sett mot den närmaste framtiden med mycket större bekymmer än man nu gör då det gäller vår folkförsörjning. Läget för vårt land är ju, såsom vi veta, att vi måste lita till de egna produktionsmöjligheter vi ha för att komma till rätta med våra folkförsörjningsfrågor, och då är det också av betydelse att man försöker var och en på sitt håll att göra sitt bästa för att man härutinnan skall komma till ett gott resultat.

I den diskussion, som har förts i dag, har man sysslat med de rent produktiva åtgärderna. Det har från jordbrukarhåll framförts, hur man anser att folkförsörjningen bör ordnas, och man har från andra håll i någon mån pekat på, att det här icke gäller ett ensidigt intresse utan att frågan är av den betydelse, att den berör samtliga folklager i vårt land. Att endast begränsa sig till vad som nu förekommer eller vad som här sagts beträffande de möjligheter vi ha att bidra till folkförsörjningen, synes mig vara att inte gå in på frågan i dess helhet. Det är mycket betydelsefullt att den skörd, som man fått detta år, användes på det sätt, att den kommer till sin fulla nytta. Den föregående talaren pekade på en omständighet, där man kan ifrågasätta, huruvida det inte varit möjligt att begränsa användningen av ett visst sädesslag till en viss vara för att mera använda den direkt till folkförsörjningen. Han drog i tvivelsmål. Huruvida pilsner kan räknas till för folkförsörjningen nödvändiga varor, och jag tror att kammarledamöterna härutinnan kunna instämma med herr Mosesson.

Det är också av betydelse, när man diskuterar denna fråga, att man försöker komma till rätta med, i vad mån den skörd, som för närvarande finns, kan nyttiggöras på det sätt att man i det stora hela får ut mesta möjliga. De statliga åtgärder, som vidtagits, äro säkerligen absolut behövliga. Om vi gå tillbaka till förra världskriget och erinra oss, vad som då förekom, så skola vi finna, att man kommit till rätta med svårigheterna betydligt bättre denna gång än man

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.)
gjorde då, beroende på ett förutseende, som man då inte hade. Kanske beror det i någon mån på den erfarenhet, som man gjorde under förra världskriget, och kanske också därpå, att det nu finns större enighet bland svenska folket att komma till rätta med svårigheterna än det gjorde 1914—1918. Dock är det nog så, att även nu uppträda vissa intressen och vissa kretsar, som på ett illojalt sätt vilja sabotera en hel del saker, som äro nödvändiga för att komma till rätta med svårigheterna. Man kan inte komma ifrån att det finns vissa strävanden, som ha någon släktskap med förra världskrigets gulascher, för att inte använda ett ändå kraftigare uttryck. Det är sant, att svårigheterna här äro mycket svåra att bemästra, men det är också lika sant att svårigheterna på visst håll framhållas vara större än de i verkligheten äro. När man läser vissa uttalanden, som göras organisatoriskt ifrån en del håll, kan man inte komma ifrån att det ledes av vissa oansvariga krafter. Jag skulle tro, att man i många fall spekulerar i de svårigheter, som nu förekomma på folkförsörjningens område, och tänker att nu skola vi passa tillfället att ta igen så mycket, att vi sedermera i någon mån också skola kunna pruta på det. Jag har med beklämning läst, att man i några fall uppmanar producenter till produktionsstrejk för att ernå visst pris på vissa nödvändighetsvaror. I det land vi leva kan man framställa sådana förslag offentligt utan att vederbörande ställs till ansvar därför. Skulle det hända i något av våra grannländer, som äro ockuperade, eller i något av de krigförande länderna, skulle säkerligen processen göras kort med vederbörande. Jag vet, att i många fall de framställningar, som göras från jordbrukarhåll, äro fullt berättigade. Jordbrukarna ha haft det svårt, jordbrukarna ha det alltjämt svårt, och svårigheterna äro av den art, att man många gånger med oro ser mot framtiden. Konsumenterna å sin sida kunna icke finna försvarligt att livsmedelspriserna tillåtits stiga till den höjd de nu ha. Men när man å andra sidan från det hållet säger, att, därest icke höjda priser på jordbruksprodukter effektueras omedelbart, så skall man använda sådana medel, som vi tidigare icke velat vara med om att använda, då bör varken svenska folket eller den svenska riksdagen vara med längre. Vi måste, så långt det är möjligt, låta dessa människor, som på detta sätt försöka hindra produktionen, förstå att sådana illojala åtgärder som sabotage eller produktionsstrejk måste slås ned, ty de komma även att skada jordbruksnäringen som sådan. Det kommer också en dag efter den kristid, som vi nu uppleva. Det kommer då att bli lika svårt som nu för jordbruket att hålla upp räntabiliteten. Då kanske de, som anse, att jordbrukarna mer än rätt och billigt varit tillgodosett sina egna intressen under kristiden, komma att säga: så gjorde ni då, nu får ni finna eder i att godtaga världsmarknadens priser. Detta bör man nu betänka. En annan sak är kanske ändå viktigare och det är, att när det gäller vårt lands folkförsörjning, så böra vi samtliga söka att bidra till att ernå det allra bästa resultat. Jag har vid ett annat tillfälle i denna kammare, när det gällde hävden av vår jord, yttrat, att den, som icke sköter sin jord på ett sådant sätt, att den giver en rimlig avkastning, bör icke äga och bruka jord. Jag skulle nu vilja tillägga, att den, som i denna allvarliga tid äger en så viktig produktionsfaktor som jord och icke utnyttjar jorden, så att den i största möjliga utsträckning bidrager till folkförsörjningen, han uppfyller icke de fordringar, som man i denna tid har rätt att ställa på en lojal medborgare. I debattens början har erinrats om betydelsen av att, när det gäller vår folkförsörjning, samtliga partier sträva efter att komma till ett sådant resultat, att vi kunna utvinna det mesta möjliga för vårt land och dess invånare. En annan fråga, som också livligt diskuterats, är frågan, hur det, sedan priserna stigit, skall bli möjligt för de ekonomiskt svagare att köpa livs-

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.) medel och andra nödvändighetsvaror. Vi måste, när vi resonera om denna fråga, se den såsom den bör ses. Vi ha producenter och vi ha konsumenter. Producenterna önska att få det mesta möjliga för sina varor, konsumenterna äro i många fall hårt pressade och önska köpa varor till rimliga priser. Stegras index, kräva de mer betalt för sitt arbete på grund av dyrtiden. När livsmedelspriserna höjas, höjas lönerna, när lönerna höjas, stiga livsmedelspriserna. Det är denna eviga kretsgång, som leder till den inflation, vilken det bör vara regering och riksdag angeläget att stoppa. Det prisstopp, som infördes för några dagar sedan, kom måhända något för sent. Det är icke möjligt att avgöra, huruvida det varit möjligt att genomföra ett prisstopp tidigare. Jag skulle dock tro, att hade man på ett tidigare stadium kunnat genomföra prisstopp, så skulle man lättare kunnat hejda den inflation, som det nu torde bliva mycket svårt att hejda. I vårt land finns en massa människor, som på grund av den prishöjning, vilken ägt rum beträffande alla livsförnödenheter, ha mycket svårt att köpa vad som är nödvändigt för deras uppehälle. Den stora massan av Sveriges folk är icke livsmedelsproducenter utan konsumenter. De äro nödsakade att köpa varor till det pris, som fastställts. Som väl är, ha vi fått en prisreglering, som gjort, att krisen blivit lättare att uthärda för den stora massan av befolkningen än som var fallet under förra världskriget, men det finns en hel del varor, som icke äro prisreglerade, och som endast kunna köpas av personer, vilka äro väl försedda med pengar. De prisreglerade varorna äro i många fall också svåröverkomliga. Därom vittnar köbildningen utanför vissa affärer. Svårighet att anskaffa tillräckligt med livsmedel i vårt land är ett stort problem. Stiga priserna medför detta inflation samtidigt som den stora massan konsumenters levnadsstandard sänkes.

En sak har tilldragit sig ett rätt stort intresse under denna debatt, och jag ber därför att få säga några ord även om den saken. Redan nu har det gjorts framställningar ifrån vissa delar av landet om att priset på mjölken borde något höjas. Å andra sidan anser man och kanske med full rätt, att prissänkningen om möjligt bör omfatta även ett så viktigt livsmedel som mjölken likaväl som spannmålen. Herr andre vice talmannen har, liksom flera andra talare, med skärpa understrukit, att man om möjligt icke bör röra vid mjölkpriset. Härvidlag vill jag, herr talman, till fullo instämma med herr andre vice talmannen. I någon mån är också prisbildningen beroende på tillgången. Jag skulle med oro se, om man nu satte ned mjölkpriset. Jag tror, att följden därav skulle bliva minskning av tillgången på mjölk. Redan nu föreligger en viss mjölkbrist i landet. En sänkning av mjölkpriset skulle sannolikt minska mjölk-tillgången och därigenom medföra olägenheter för konsumenterna. Av våra livsmedel är mjölken kanske det allra viktigaste. Produktionskostnaderna för mjölk torde för närvarande vara ganska höga. Redan nu råder, som sagt, en viss mjölkbrist. På vissa platser i landet, framför allt i städerna och särskilt i storstäderna, har man måst införa frivillig mjölkransonering för att i någon mån tillgodose behovet av mjölk. Jag tror, att det är mycket viktigt att förekomma, att utvecklingen leder till att en statlig mjölkreglering måste införas. En statlig mjölkreglering tror jag skulle visa sig mycket svarhanterlig, och jag tror, att det skulle visa sig mycket svårt att genomföra den på ett rättvist sätt och med tillgodoseende av deras behov, som man är mest angelägen om att hjälpa. Jag ber därför, herr talman, att här få uttala mig mot en sänkning av mjölkpriset. Jag skall nu beröra en fråga, som i går behandlades av statsrådet Domö och som diskuterats här även i dag. Eftersom statsrådet Sköld är närvarande, skall jag passa på att säga också några ord, som gälla hans departement. Jag syftar på vedförsörjningen. Jag vågar påstå, att hade man varit tillräckligt förutseende ett år tidigare, så skulle vi nu i höst icke haft

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.)

att behandla detta bränsleproblem. Det har brustit i vissa avseenden, då det gällt att ordna med huggningar. Vi äro i vårt land i den lyckliga belägenheten, att våra skogar tillåta att vi kunna tillgodose bränsleförsörjningen utan svårigheter. De nuvarande svårigheterna bero på, att vi icke fått tillräckliga kvantiteter huggna. De bestämmelser, som införts och som lett till att vi nu ha riksarbetare, vilka jämsides med skogsarbetarna arbeta med huggning i skogarna, ha varit mindre välbetänkta. Saken har icke varit utan sina politiska verkningar. Ett visst politiskt parti har profiterat av de begångna missagen och i sin valaffisch gjort affär av saken. Skulle man icke i nuvarande svåra läge kunna ordna med uppskov med beredskapstjänstgöringen för skogsarbetare? Så har man gjort, då det gällt exportindustriens arbetare. Jag vill fråga herr Sköld: skulle inte skogsarbetarna likaväl som exportindustriens arbetare kunna få dispens från beredskapstjänstgöring? Det har gjorts gällande fall, då industriarbetare, som hittills varit frikallade från beredskapstjänst, med anledning av det svåra läget på bränsleförsörjningsområdet blivit uttagna som riksarbetare för att hugga i skogarna. Jag lämnar därhän, vem man bör lasta för de missgrepp, som begåtts. Riksarbetarna kunna i allmänhet icke presterat ett lika effektivt arbete som vana skogsarbetare. Många riksarbetare anse själva, att det är något på tok med hela denna sak. Vad som brister måste rättas, och jag vädjar till regeringen att söka ordna så, att vad som skett i år icke upprepas ett annat år. Jag vädjar också till dem det vederbör att tillse, att det på ett praktiskt och förståndigt sätt ordnas så att vi få ved huggen i våra skogar, så att icke industrien och de enskilda hushållen inför en kommande vinter skola behöva lida brist på de nödvändiga bränslebehoven. Jag tror nog, att våra kristidsorgan lyckats bra med fullgörandet av sina uppgifter, men några bestämmelser på detta område torde kunna tåla någon kritik. För någon tid sedan kom det sålunda ut en bestämmelse om en undersökning av vägarna i landet, särskilt då av de enskilda vägar, som användas för skogskörslor. Jag känner något till förhållandena i mitt hemlän, och jag skall därför icke lasta de av kristidsstyrelserna utsedda herrarna, ty de ha givetvis sina direktiv att gå efter. Men så mycket är säkert, att stora kvantiteter ved komma att bli liggande kvar i skogarna därför att trafiken på sådana här vägar helt apropå avlysts. Jag skulle tro, att en del av dessa vägar äro byggda med statsbidrag just för att möjliggöra utforslingen av skogens produkter. Svårigheter av olika slag möta också, när det gäller att sätta dessa vägar i det skick, som på mångt håll ansetts önskligt. Om förhållandena i andra delar av landet gestalta sig på samma sätt som i Kopparbergs län, kommer resultatet att bli att betydande kvantiteter brännved komma att bli liggande kvar i skogarna. Jag tror att man måste använda sitt sunda förstånd en smula, när det gäller att ordna hithörande förhållanden. Jag är väl medveten om att bristen på gummi i landet kräver goda vägar, men jag vet också att chaufförerna själva anse sig mycket väl utan olägenhet kunna köra på de vägar, som nu avlysts från trafik. Jag kan tillägga att under normala förhållanden skulle det aldrig kunna ifrågakomma att man framställde samma invändningar mot vägnarnas beskaffenhet som man nu kommer med. Innan vägarna avlysts borde man givit vederbörande viss tidsfrist att sätta dem i stånd. Ett avlysande utan vidare i länskungörelserna gör i de flesta fall förhållandena spändare och mera tilltrasslade. Jag tror alltså, herr talman, att man med större smidighet och större omtanke och större förståelse kunnat råda bot på en hel del av de svårigheter, som nu finnas. Jag hoppas också och tror att man till följd av de nuvarande svårigheterna skall söka nå ett bättre sakernas tillstånd. Mycket viktigt är också att var och en på sitt område, i pressen och på annat sätt, söker få människorna att förstå, att det är mycket viktigt för vårt land och folk att

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.)
var och en gör det bästa han kan i denna svåra tid för att nå bästa möjliga resultat.

Herr Kilbom: Herr talman! Att döma av den talarlista som anslagits, har så länge jag varit med i riksdagen ingen ordinarie riksdag varit så nödvändig som den nu inledda sessionen. Över ett 30-tal talare äro antecknade, vilket väl om något måtte bevisa att det brister i något avseende. Ty självfallet talar denna åttondel av kammarens ledamöter icke bara för talandets egen skull, även om, såsom någon nyss sade, det verkar litet misstänkt att man är inne bara när någon av ens egna talar.

För min del skall jag be att med tillfredsställelse få hälsa den omständigheten att riksdagsmännen fått samlas och åhöra samt ordentligt och ingående dryfta dessa klarläggande redogörelser. Så vitt jag kan finna har detta varit nödvändigt med hänsyn till två ting, nämligen dels vad som förekom under valrörelsen, vilket enligt mitt sätt att se icke var så värst rekommenderande för vissa partiets ordhållighet och vilja att stå för vad de tidigare varit med om, och dels därför att det synes mig som om situationen ute i landet behöver få den utlösning, som kan ske här i den mån riksdagsmännen genom sina inlägg ge uttryck åt sina valmäns uppfattning. Härtill kommer att den hittills förda debatten, efter vad det synes mig, fört de olika representanterna närmare varandra i ett par saker men också framvisat motsättningar. Måhända bör man icke tillmäta dessa motsättningar så stor betydelse, men det skall bli intressant att i fortsättningen se, om de kunna överbryggas.

Jordbrukarnas svårigheter ha belysts sakkunnigt och naturligtvis sifferspäckt alldeles särskilt av högerrepresentanten herr Liedberg. Det var någon som nyss sade — men det var väl bara ett elakt skämt — att när man hör herr Liedberg tala om jordbruket och dess bekymmersamma ställning, väntar man varje ögonblick att inför sin inre syn få se ett ruinerat bondestånd i vårt land. Ja, det sagda är ju ett gott betyg åt herr Liedbergs talekonst, men om det är ett bevis för att denna talekonst är så politiskt viktig — jag menar begreppet vikt — kan jag icke yttra mig om.

Jag skall icke bestrida herr Liedbergs utgångspunkter. Herr Liedberg ville väl säga, att om man tar hänsyn till levnadskostnadernas stegring, så ha livsmedelspriserna, i den mån dessa röra produkter från vårt eget land, mycket litet bidragit till denna levnadskostnadsstegring. Herr Liedberg säger att hans siffror äro resultat av beräkningar, som officiellt tillsatta utredningsmän åstadkommit. Nå, låt oss nu ett ögonblick utgå från detta. Herr Liedberg drog slutsatsen — och jag vet icke heller om han ens menade något sådant — att jordbrukarna i vissa fall borde få bättre betalt eller att de i vart fall icke kunde gå med på några ytterligare nedskärningar. Nåväl, om herr Liedbergs uppfattning är riktig, måste vi ju försöka komma till klarhet om vad som då är orsaken till dessa väldiga stegringar i levnadskostnaderna, stegringar som konsumenterna icke kunna prata bort, ty de ha ju blott att betala. Det bör dock observeras att de priser, som konsumenterna få betala, också konstateras i på officiell väg tillkommen statistik, om nu detta behöver påpekas, ty det är ju, som man vet, mycket lättare att konstatera vad som betalas för en vara, då konsumenten köper den i butiken, än då producenten får betalt för samma vara. Jag tror att om det finns någon grupp, som skulle ha anledning att hemställa om riksdagens öra litet mera än som skett i denna debatt, så skulle det vara konsumenterna. Jag menar då självfallet de i ekonomiskt hänseende sämst ställda konsumenterna. Jag skall lämna några exempel på hur det kan vara i det avseendet och hur det är, mitt herrskap, för tiotusenden i denna stad varje dag, varje vecka året runt. Innan jag ger mig in på detta skall jag emeller-

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamölers meddelanden. (Forts.)
tid be att få ge tillkänna min förståelse för att till följd av priserna en viss irritation är för handen bland producenterna. Vi känna alla till äggregleringen. Vi veta alla, och den saken lär icke kunna bortresoneras, att sedan äggregleringen kom till stånd ha äggen fullkomligt försvunnit ur marknaden. Jag menar nu icke svarta börsen, utan jag tänker på den öppna marknaden. Jag har rest omkring mycket och roat mig med att höra efter hur det förhåller sig i det avseendet, och jag vågar påstå att det är lika i alla större samhällen. Jag har privat och under hand frågat vederbörande om anledningen, och jag har fått till svar att det beror på nedslaktningarna, att man icke fått tillräckligt med foder till hönsen o. s. v. Det har sagts att det icke heller var lustigt att producera ägg på sommaren. Då äggregleringen genomfördes tillskansade sig ägghandlarna en större vinstmarginal än de hade före äggregleringens genomförande. Jag kan icke fatta varför så skulle vara fallet, men fullkomligt riktigt, så vitt jag kan förstå, resonerade producenterna så här: Förr måste en ägghandlare hålla lager och ta vissa risker, nu efter regleringens genomförande ha riskerna försvunnit. Om det förr fanns något motiv för stor mellanhandsmarginal, borde väl denna marginal nu vara mindre.

Jag satt en kväll i somras tillsammans med tre jordbrukare, två bröder och en syster, alla tre tillhörande bondeförbundet förresten, uppe i norra Uppland, och talade om diverse ting. Jag frågade dem på skämt, om de kunde se till att jag och de två barn, som jag hade med mig, kunde få en liten fläskbit till jul. Det var som att tulla på blånor. De svarade: Ja, fläsket ja. vad är det för beslut ni fatta? Vi få, när vi sälja fläsket, en krona och 70 öre per kilogram. Jag genmälde, att min hustru sagt, att vi konsumenter fingo betala 3 kronor 20 öre per kilogram. I Stockholmstrakten betalas nu producenten med 2 kronor 9 öre å 2 kronor 19 öre, medan konsumenten får betala 3 kronor 50 öre. De tre frågade, om det verkligen var nödvändigt i dessa tider med en sådan marginal för mellanhänderna, och framhöllo, att jag väl måste förstå deras missnöje, alldenstund de icke kunde producera fläsk för en krona 70 öre per kilogram. Jag kunde ju icke säga att dessa människor ljögo eller säga till dem: Ni få producera fläsk ändå, för fläsk skall jag ha. Under dessa förhållanden återstå, så vitt jag kan se, endast två alternativ: antingen att konsumenterna icke få något fläsk om det fastställdt priset skall gälla eller också att de få fläsk men till ett något förhöjt pris. Sedan återstår att avgöra om höjningen skall tagas från konsumenterna eller från mellanhänderna, men nog tycker jag att, när man icke behöver hålla några lager, knappast har att räkna med något svinn, och då därtill kommer att man säljer till och med de renkokta benpiporna, det vore skäl i att överväga, om icke mellanhandsvinsten skulle kunna vara *något mindre*.

Jag skall anföra ett exempel till. Jag hade härom dagen besök av en kamrat, som varit och uppvaktat livsmedelskommissionen angående priset på smådjur, i det här fallet kaniner. Han var rasande då han kom, och när jag frågade efter anledningen, svarade han: De begripa ingenting och vilja heller ingenting begripa. De bara tillgodose mellanhändernas och handlarnas intressen. Jag undrar om det är alldeles nödvändigt med en mellanhandsvinst av en krona per kilogram för kaninkött, då något lager icke behöver hållas och praktiskt taget ingenting går bort. Alla kaninuppfödare bestrida det, de finna det hela orimligt och mena, att förrän man kommer tillrätta med mellanhandsvinsterna blir det ingen rättvisa för vare sig konsumenter eller producenter. Här skall jag nu beröra en tidigare påtalad motsägelse inom högerpartiet. Herr Liedberg förkunnar: producenternas priser äro icke orsaken till levnadskostnadernas stegring, snarare måste de ha mer betalt, medan herr

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.)
Skoglund ger på hand, att mellanhänderna måste — han sade visst »i en del mindre butiker» — ha större ersättning för sitt arbete. Då måste det bli konsumenterna, som få betala kalaset. Jag kan, herr Henriksson, inte yttra mig om huruvida alla de krav på subvention eller ersättning som framföras äro rimliga. De förefalla nog vara det i vissa fall, men all historisk erfarenhet av sådana här kriser är den, att om det överhuvud taget är några, som göra större förtjänster, så är det också handelskapitalet.

Men låt oss nu se på konsumenternas läge. Jag skall taga ett exempel. Det gäller en familj på fem personer — tre barn och två vuxna — i en av Stockholms trädgårdsförstäder med en inkomst på något över 4,000 kronor per år. De ha icke fått någon strömning eller billig fisk sedan början av oktober. De kunna däremot — dock icke varje dag — få köpa fisk för intill tolv kronor per kilogram. Husmodern brukar köpa ett halvt kilo. Det blir sex kronor, därtill komma kostnaderna för tillagning och allt övrigt. Jag undrar just, om icke herrarna från skilda håll skulle kunna medge, att om det är några, som ha anledning att begära förståelse för sina svårigheter, så är det i första hand sådana här medborgare. Ägg har det varit omöjligt för familjen att erhålla sedan månader tillbaka. Det har icke hjälpt, att de ha barn. Kött få de föreskriven mängd på korten. Mjölk får familjen sedan något över två veckor tillbaka en halv liter per person och dag, ofta mindre. Det är två och en halv liter om dagen, men för att erhålla denna mjölk får husmodern vänta mellan en kvart och två timmar i och utanför butiken. Det var icke så länge sedan hon fick stå där med två av barnen i *två timmar* utanför mjölkbutiken för att få sina två och en halv liter mjölk. Hon noterade förhållandet av det skälet, att ena barnet blev förkylt och sedan icke varit friskt förrän nu. Nu kan man naturligtvis anföra en rad omständigheter mot att hon skulle taga barnen med sig, men då skulle man kanske i all sin visdom vara vänlig att tala om var hon skulle göra av dem. Det finns nämligen beklagligtvis icke barnkrubba i den stadsdelen. Jag har anfört dessa exempel, därför att det i går kväll blev möjligt för mig att fråga ut husmodern, hur de hade det, och därvid fick dessa uppgifter. Det finns emellertid många tusental i vårt land, som ha det sämre än de, ty mellan fyra och fem tusen kronor är också med ramavtalets bestämmelser en relativt hög inkomst. Hur klara sig de som ha mindre, och hur det går till, där hustrun kanske skall bära tidningar på morgonen, sedan skynda sig hem och utrusta ett par barn i skolan, har andra, som ännu icke börjat där, och så därefter stå i kö vid vissa butiksbesök?

Dessa människors bekymmer ha icke framförts fullt så högljutt här i dag som svårigheterna för vissa andra. Men herrar Liedberg och Hansson i Rubbestad och alla ni, som representera jordbruket, glöm inte bort den stora skillnaden mellan konsumenter och producenter i detta land! Konsumenter, löntagare och lönarbetare, sakna mat, när det icke finns i *butiken*. I det predikamentet befinner sig *icke* producenten och inga diskussioner i världen kunna täcka över det förhållandet, att det är så. Ni kunna kanske då förstå, om många konsumenter säga, när de se affärerna på svarta börsen och diverse annat otyg, som växer fram ur den nuvarande jordmånen: »Riksdagen är kvick att stifta lagar och lämna fullmakter, stifta då också en lag, som ordentligt klämmer efter dem, som genom sabotage i fråga om livsmedelsmarknaden draga varor ur barnens mun!»

Statsrådet Domö förklarade för oss, att framskaffandet av bränsle har gått rätt hyggligt trots växande arbetskraftsbekymmer, och han glädde oss med meddelandet, att skogsägarna i stort sett ha fullgjort sin avverkningsskyldighet. Men nog fingo vi en rätt underlig uppfattning, då vi för icke så många dagar sedan läste ett meddelande från Tornedalens skogsägare, enligt vilket

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.)

de helt enkelt förklarade, att de icke komme att hugga någon ved. Det var ju ett väldigt rabalder om socialministerns handläggning av frågan om att 1942 års årsklass av värnpliktiga skulle användas till skogsarbete, detta trots att statssekreterare Erlanders förklaring i Arbetet i denna fråga var fullkomligt klagörande. Rabaldrer stod icke i någon som helst proportion till rabaldrer i saken om skogsägarna däruppe i Tornedalen. Det är icke så märkvärdigt, att folk tycker, att det på borgerligt håll mätes med två mått.

Men det var icke detta, jag skulle säga nu. Då här talas om transportproblemet i samband med bränslefrågan, kan jag icke underlåta att beröra en fråga, som icke varit uppe i debatten. Det är ont om flytande bränsle, men när det är så ont om det, undrar jag, om det är alldeles omotiverat med den kritik, som t. ex. från droskägarna och andra riktas mot den privata nöjesbilkörningen, men framför allt, då det gäller tilldelande av rätt för privatpersoner att köra bil och att ha bil. Jag skall för det första be att få ställa den frågan, trots att jag vet, att trafikkommissionen har avgivit en sorts förklaring på den punkten: Är det verkligen så nödvändigt att tilldela utgivaren av exempelvis en månatlig halvnazistisk snusktidning rätt att ha privatbil? Skall det vara ett statligt intresse, att den mannen får fara omkring och köra bil på våra gator? Mig förfaller, att det *icke* är så, och jag vet, att de synpunkter, jag härvidlag gör mig till tolk för, ha framförts också på annat håll. Nu kan man naturligtvis svara mig, att det är dock bara ett fall. Jag tillåter mig sätta frågetecken där. Jag undrar, om det verkligen hänt i blott ett fall, att privatpersoner, som icke kunna anses behöva det, fått rätt att köra bil. I detta sammanhang skall jag be att få ge min fulla anslutning till den tanke, som kanske i olämplig språkdräkt framförts av Enköpingsbönderna, då de ondgjorde sig över att bilarna, när det var så stor oljebrist och så litet gummi, användas till nöjeskörning i den omfattning som sker. Jag skulle också vilja ifrågasätta, om det verkligen är nödvändigt, att en privatfirma här i staden skall kunna sälja bilar med garanti för ett års oljeleverans, eller om vi icke skulle kunna använda den oljan väsentligt mycket nyttigare ur samhällets synpunkt. Att döma av en trafikexpert, som i går hade ordet i en av våra tidningar, är det här icke blott fråga om småsaker. Han säger så här: »Jag känner till nöjeskörningar av ganska betydande mått. Det finns bilägare som dag ut och dag in kört mellan Stockholm och sommarnöjet, trots att det funnits busslinjer, och jag vet åtminstone ett fall, där resan utsträcktes ända till Båstad. Vi ha på droskägarehåll ej velat säga något om saken — det är ju en skön själs bekännelse —' så länge man ej antastade oss, men nu finns det ingen anledning att tåga. När det göres gällande, att privatbilarna konsumera knappast en tiondel av den olja som går åt, så är detta naturligtvis riktigt enligt den officiella statistiken. Jag tillåter mig emellertid betvivla, att privatbilarna kunna drivas på den tilldelade oljeransonen, och det är ju en offentlig hemlighet, att det nog går att skaffa olja utanför ransoneringen.»

Må vederbörande i regeringen icke tro, att jag anser, att man nu plötsligt skall stoppa alla ansökningar av privatpersoner om oljetilldelning. Jag skulle tro, att det finns människor, som behöva en privatbil, men jag är allvarligt övertygad om — liksom många andra, som tittat på detta — att det för närvarande råder oeffterättliga förhållanden då privatpersoner som icke behöva bil få olja.

Innan jag så slutar, herr talman, så skall jag be att få säga, att jag fann ett par, tre satsar av statsministerns anförande i går ur mina utgångspunkter värda att särskilt stryka under. Han proklamerade: »... lönestopp mot att man får *motsvarande stopp på prisstegring*». Han sade vidare: »Möjligheterna att åstadkomma *nedläggningar* i priserna böra i högre grad än hittills beaktas.»

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.) Om jag fattade statsministern rätt, sade han dessutom, att det bör övervägas, om man icke skall sätta i kraft maximeringen av utdelning på aktier. Jag undrar, om icke till och med våra vänner kommunisterna skulle kunna kosta på sig att erkänna, att det är utmärkta saker, som också de böra sätta in sin kraft på att få genomförda.

Alla de synpunkter vi här ha framfört äro ju mycket bra. Avsikten är att försöka få rättvisare förhållanden och att därigenom lägga grunden för en bättre folkstämning. Så långt äro vi överens, och till det äro vi väl alla redo att medverka. Men är det bara levnadskostnader och producentpriser som påverka folkstämningen? Finns det icke också andra omständigheter som måhända kunna ha betydelse? Mig synes det så.

Jag tror, att många av vårt folk äro upprörda på grund av den ensidighet, som alltjämt råder ifråga om behandlingen av olika politiska ytterlighetsriktningar. Bara för några dagar sedan — i slutet av förra veckan — läste jag i en tidning meddelandet, att i fredagens konselj konfiskerades utan rättgång Arbetare Kuriren, Arbetar Posten, Arbetar Tidningen, Arbetaren samt Norrlandsfolket. Samma dag meddelades i samma tidning, att lördagsnumret av Den svenske folksocialisten belagts med provisorisk kvarstad. I ena fallet en *hel rad tidningar*, som enligt regeringens mening förgått sig, i andra fallet *en enda*. Man skall icke försöka att bortförklara saken med att säga, att det var en ren tillfällighet. Jag skulle nu vilja efterlysa, huruvida det icke är möjligt för regeringen att utan fördröjande av riksdagsmannens hemresa lämna en ordentlig översikt av den indragningsspolitik, som regeringen har fört. Jag tror, att det skulle vara nyttigt, för den händelse man skulle kunna visa upp, att den icke har varit så enbent, som ofta förekommande notiser tyckas ge vid handen.

Den andra frågan, som enligt min mening har ett stort inflytande på folkstämningen, berör ett helt annat departement. Det var icke så länge sedan som vi gladdo oss över att man ordentligt klämde efter personer, som uppträtt på ett sätt, som var till skada för landet. De voro statstjänare. Man förflyttade dem helt enkelt. I dessa dagar har, som vi ha sett av pressen, också en statstjänare — förlåt, en kyrkans tjänare — fått uppträda på ett sätt, som är fullkomligt upprörande. Finns det inga möjligheter att ingripa också i dylika fall? Är det över huvud taget alldeles omöjligt att ingripa ordentligt mot personer i *högre* ställning, som uppträda till skada för landet? Och vidare: Skulle det verkligen icke kunna visas också i den utnämningsspolitik, som kommer till synes nu senast av statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, att man har lärt någonting av händelserna i andra länder, så att man icke befordrar — Gud vet på vilkens råd — personer, som kvittera fullmakten med att ögonblickligen deklarerera fientlighet mot vårt statssystem?

Jag tror, herr talman, att man icke skall alldeles förtiga dessa ting, ty det är gott och väl, om vi sträva efter rättvisa i fråga om fördelning av och priser på befintliga livsmedel, men om folkmeningen utmanas genom en enligt mångas förmenande oriktig politik på andra områden, ha vi ändå ett gott stycke ogjort. Jag hemställer till regeringen att taga hänsyn till dessa faktorer.

Under detta anförande hade herr andre vice talmannen övertagit ledningen av förhandlingarna.

Herr Henriksson: Herr talman! När det nu pågående storkriget hade brutit ut på hösten 1939, ställdes vi inför nödvändigheten att i mycket betydande grad öka våra statsutgifter; dels var det nödvändigt att förstärka för-

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.)

svaret, dels måste vi upprätthålla en gränsvakt, dels fingo vi vidtaga andra anstalter för att möta krisen. Regeringen framlade förslag i dessa hänseenden till 1939 års urtima riksdag. Vid remissen av propositionerna framhöll finansminister Wigforss, att vi alla måste vara beredda på att bära vår del av bördan. Han framhöll också, att vi måste vara beredda på en sänkning av levnadsstandarden för att kunna täcka statens ökade krav. De principerna måste anses sunda och riktiga, och det är väl också den enda väg, som över huvud taget kan tänkas för att rida spärr för en inflation. Det förhåller sig ju så — vilket tidigare talare här i dag ha påpekat — att den varumängd, som vi ha att tillgripa, är begränsad; behöver staten taga mera i anspråk, måste vi övriga avstå för att få till stånd en balans.

Men redan på våren 1940 var finansministern tyvärr färdig att gå ifrån dessa principer. Det hade från landsorganisationens sida framförts krav på lönekompensation för levnadskostnadsstegringen. Frågan var uppe till debatt här i riksdagen i samband med bankoutsrottens utlåtande rörande sedeltäckningen. Finansminister Wigforss framhöll vid det tillfället, att han visserligen ville erkänna det teoretiskt riktiga i att inkomstnivån i görligaste mån hölles oförändrad, men då priserna stego på grund av varuknapphet, var det omöjligt att hindra, att vissa yrkesgrupper med misstänksamhet sågo på prisutvecklingen och trodde sig tillbakasatta. Han ansåg därför »ej oförnuftigt», som han uttryckte sig, att dessa yrkesgrupper begärde och erhöilo kompensation för levnadskostnadsstegringen. På en så enkel motivering tillät sålunda penningvärdets högste vårdare här i landet löneinflationen att sätta in.

De indexreglerade lönerna påverkade direkt produktionskostnaderna. Producenterna begärde och erhöilo kompensation för kostnadsstegringen, och skruven var i gång uppåt. Då de obehagliga konsekvenserna alltmer började framträda, började man också med en viss förskräckelse att titta på indexutvecklingen. För att hålla tillbaka den satte man en hårdare spärr för detaljhandelspriserna. Det var ju dessa, som konsumenterna kommo i beröring med, och det var dessa, som påverkade index. Produktionen fick emellertid fortfarande kompensation för kostnadsstegringar, och distributionen kom härigenom i mycket hård kläm mellan konsumentgruppen och produktionen, i synnerhet som samtidigt distributionens egna kostnader ökade.

Samtidigt med den utvecklingen ha statsmakterna funnit lämpligt att tilldela handeln en hel del funktioner, som krävt ökat arbete och ökade kostnader, utan att det har varit tal om ersättning. Ja, handeln har ju hittills till och med fått till staten betala portokostnad, då handeln har till statskassan inlevererat uppburen omsättningsskatt eller redovisat ransoneringskuponger. Handeln utöfvar ha verkligen gjort allvarliga ansträngningar för att ställa sig alla direktiv till efter rättelse, hur stora svårigheterna än många gånger ha varit. De ha också haft glädjen att få erkännande härför från högsta ort. Men det är icke möjligt att i längden vara tillfreds enbart med en sådan där vänlig klapp på axeln. Handeln måste också ha täckning för sina kostnader, om den skall kunna fortsätta att fungera.

Jag vill här med ett par ord beröra vad den föregående talaren, herr Kilbom, sade. Han var med sin vanliga tvärsäkerhet och sitt bombastiska framförande inne på ekonomiska problem, och han löste dem på samma enkla sätt, som han tidigare löst ekonomiska problem i denna kammare. Han var inne på frågan om mellanhandskostnader och lämnade vissa exempel.

Men jag tror inte att herr Kilbom på något sätt har försökt att skaffa sig kunskap om de element, som man här har att taga hänsyn till. Jag skulle vilja fråga herr Kilbom, om han anser att en detaljhandelsmarginal på en stor stapelartikel som socker av 2,7 procent, vilket detaljhandeln här i Stock-

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.)
holm för närvarande har, är någon sådan där stor mellanhandsmarginal, som han tydligen ville utmåla vara något generellt förekommande? I somras tilläto de priskontrollerande myndigheterna sockerbolaget att öka priset med 4 öre per kilogram socker, men handeln har icke fått någon ökning av sin marginal, trots att dess kostnader blivit större.

Jag skulle också gärna vilja se herr Kilbom i dagens läge sköta en livsmedelsbutik och ha att brottas med alla de svårigheter, som därvid möta i form av små marginaler, stora omkostnader, en mängd uppgiftslämnande etc. Det kanske vore litet svårare än att sitta som mäktig direktör för de svenska folkparkerna.

Men för att återgå till detaljhandels problem gjorde dess organisationer på hösten 1941 upprepade framställningar till statens priskontrollnämnd i syfte att få till stånd en revidering av de dittills tillämpade principerna för detaljhandelsmarginalens beräkning. Framför allt strök man under det svåra läge, som livsmedelshandeln befann sig i. Dessa överläggningar ledde till det resultatet, att priskontrollnämnden gav »Affärsökonomiska Forskningsinstitutet» i uppdrag att göra en utredning rörande specerihandels ekonomiska läge år 1941 jämfört med år 1938. Denna utredning förelåg färdig i april 1942, och av densamma framgick, att en ökning av specerihandels marginaler var nödvändig, något som också sedermera vitsordades av de myndigheter, som yttrade sig i frågan. Handeln begärde vid denna tidpunkt genom sina organisationer att få täckning för sina kostnader. Man stannade alltså vid denna tämligen blygsamma begäran, och någon indexkompensation var det inte fråga om.

Något resultat hördes emellertid inte av. Först i juli anmälde priskontrollnämnden ärendet för Kungl. Maj:t, men inte heller regeringen behagade vidtaga några åtgärder — jo, den skickade visst än en gång ut ärendet på remiss till samma myndigheter, som kort förut yttrat sig i saken. Löntagarna har man givit kompensation för levnadskostnadsökningen, produktionen — och även grosshandeln — har man givit kompensation för kostnadsstegringarna, men detaljhandeln har man varken givit det ena eller det andra.

Regeringen låg så på ärendet hela sommaren och kastade sedan in det i den stora »pott», som man lagade till nu i höst med förhandlingar om jordbrukspriser och löner. Det var enligt mitt förmenande i högsta grad olyckligt att gången blev denna. Genom denna sammankoppling konstruerade man bl. a. fram vissa motsättningar mellan handel och jordbruk, motsättningar som i varje fall inte handeln och jag tror inte heller jordbruket önskat och som ur alla synpunkter varken voro behövliga eller önskvärda. För handels del gällde det närmast 1941 års förhållanden, medan jordbrukets problem i detta sammanhang avsågo prisåret 1942/43. Handels marginalfråga borde ha lösts på våren eller senast på försommaren. Det fanns möjligheter till detta på basis av då föreliggande material, och den förhållningspolitik, som såväl från priskontrollnämndens som regeringens sida i detta fall har förts, är synnerligen anmärkningsvärd.

Medan ännu handels marginalfråga är olöst, kommer så regeringen med sin gårdagssensation om allmänt prisstopp. Det kan väl dock inte vara rimligt att låsa fast ett utgångsläge, innan man åstadkommit en rättvis avvägning mellan olika samhällsgrupper. Jag känner mig dock mycket orolig inför vissa yttranden, som statsministern fällde i sitt anförande i går. Han yttrade bl. a., att man nu inte längre kunde tillåta prishöjningar på grund av ökade kostnader. Kostnadsökningarna måste bäras inom ramen av nu förefintliga marginaler, förklarade han. Detta yttrande förefaller att vara ganska oklart och fordra en närmare förklaring. Menar hans excellens herr statsmi-

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.)
nistern, att det är *hädanefter* inträdda kostnadsökningar, som inte kunna kompenseras? Om så är fallet, måste det med det snaraste ske en reglering beträffande detaljhandelns hittills okompenserade kostnader. Har statsministern däremot menat, att inga rubbningar i nuvarande marginalläge överhuvudtaget få ske, då begår regeringen en skriande orättvisa mot en befolkningsgrupp, som lojalt och plikttroget utfört sin svåra funktion i samhällets tjänst under denna kris. Då är tydligen felet det, att denna befolkningsgrupp inte kunnat uppträda som klassparti med tillräckligt antal väljare. Men ett handlingssätt från statsmakternas sida i den riktning, som jag nyss berört, skulle visa en mindre vacker baksida på den demokrati, som man eljest säger sig vilja slå vakt om och hålla högt.

Det är ett faktum, att man för närvarande inom detaljhandeln på många håll inte får debet och kredit att gå ihop. Man får alltså tära på kapitalet, där det finns något kapital. Men hur går det då för dem, som inte ha något kapital? Kan det verkligen vara i överensstämmelse med statsministerns och finansministerns åskådningar och principer, att endast den kapitalstarke skall tillåtas överleva denna kris, att yrkeskvalifikationer och personliga insatser i folkhushållets tjänst skulle ha noll och intet värde, om det inte finns något kapital att taga av? En sådan urvalsprincip kan åtminstone inte jag anse vara vare sig nationalekonomisk, utvecklingsfrämjande eller demokratisk.

Jag vill också i detta sammanhang ställa en fråga till priskontrollnämndens ordförande, herr Bergvall. Såsom ledamot av denna kammare framställde han i våras en interpellation rörande detaljhandelns marginalfråga, en interpellation som hans partis press — jag vet inte om det var med hänsyn till det förestående kommunalvalet — gjorde ett mycket stort nummer av och lade stor vikt vid. Har herr Bergvall såsom priskontrollnämndens ordförande ändrat uppfattning rörande detaljhandelns marginaler eller vad är annars orsaken till att någon insats från hans sida inte hörts av i detta sammanhang? Inom handelns led ställer man sig spörjande på den punkten.

Jag vill hoppas, att det trots det läge, som nu uppstått, ändock skall vara möjligt att skapa rättvisa för handelns del. Självfallet blir det mycket svårare att åstadkomma en justering, när det lämpliga tillfället har försuttits, men ha de maktägande gjort sig skyldiga till en uraktlåtenhet, böra de också visa sig kapabla att rätta till densamma.

Jag skall även, herr talman, tillåta mig att beröra en annan punkt i statsministerns gårdagsdeklaration. Statsministern var inne på frågan om köpkraftsöverflödets ytterligare begränsning genom beskattning och framhöll, att man i främsta rummet borde skattevägen beskära det köpkraftsöverflöd, som var inriktat på lyx och nöjen. Ja, det är utan tvivel principiellt riktigt och bra, om så sker, men i fråga om den eftersträfvade effekten beror det på, var och på vad sätt man applicerar en sådan beskattning. Jag skall här taga ett exempel, som kanske något belyser den saken. Jag förmenar nämligen, att vill man åstadkomma en beskärning av köpkraftsöverskottet, får man också noga se till att det verkligen blir resultat av den beskattning, som man konstruerar fram, och att inte det hela rinner ut i sanden.

Vi ha för närvarande en s. k. lyxskatt eller, såsom det heter, en skärpt omsättningsskatt. Denna beskattning har emellertid, såvitt jag kan se, inte på alla punkter blivit så särskilt lyckad i praktiken. Den har på sina håll ställt till oreda för handel och produktion och fört med sig att varudistributionen letts ut på smygvägar för att man skall kunna komma undan att betala skatt. Intäkterna av skatten ha inte heller blivit vad man beräknat. Jag tillät mig i våras interpellera finansministern rörande såväl omsättningsskatten som den s. k. lyxskatten och ifrågasatte, om inte tidpunkten var kommen att med led-

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.)
ning av de gjorda erfarenheterna taga upp detta problemkomplex till omprövning och se till, om man inte kunde göra det hela både effektivare och smidigare. Finansministern svarade mig — litet onödigt nävt, efter vad jag tyckte — att han inte såg någon anledning att biträda en dylik ståndpunkt. Samtidigt tillkallade han emellertid sakkunniga för att utreda frågan om åtgärder för förbättring av kontrollen över redovisningen av den skärpta omsättningsskatten. De sakkunniga ha i första hand fått inrikta sig på pälsvvarubranschen, där förhållandena varit särskilt bedrövliga. Körsnärer och pälsvvaruhandlare, som ordentligt redovisat sin försäljning till staten, ha fått bevittna, hurusom handeln gått dem förbi och tagit sig andra vägar. Konsumenterna ha letat ut att om de köpt skinnen oberedda hos pälsdjuruppfödarna, kunna de komma undan med att endast betala omsättningsskatt på arbetslönen för beredning och montering. Eller också ha konsumenterna utan att betala skatt köpt sina pälsvvaror av mer eller mindre anonyma försäljare i våningar och på hotellrum.

Nu ha de sakkunniga avlämnat sin första promemoria, vilken berör pälsvvarubranschen. Det roade mig verkligen att läsa vissa avsnitt av denna promemoria. Såsom grundval för en skärpt kontroll föreslås de sakkunniga anmälningsskyldighet för var och en, som yrkesmässigt sysslar med försäljning av pälsvvaror, och i detta sammanhang framhålla de sakkunniga bl. a. att genom sådan anmälningsskyldighet skulle registrering vinnas i fråga om sådana företagare som resehandlare, marknadsförsäljare och andra, som för närvarande kanske saknas i länsstyrelsernas register. Anordningen skulle jämväl kunna underlätta tillämpningen av återförsäljarbegreppet, om man bleve skyldig att anmäla vilket slags försäljning det var fråga om.

För mig är det glädjande att erfar, hur man på departementet närstående håll äntligen kommit in på dessa tankebanor, även om det endast rör ett specialfält. Då omsättningsskatten behandlades vid 1941 års urtima riksdag, gjorde jag för min del allt för att vinna förståelse för nödvändigheten av att genom anmälningsskyldighet fånga in dessa hotellförsäljare och dylika, som drevo handel utan att man hade någon kontroll på dem. Jag fick dock inte gehör för mina synpunkter. Jag har sedan gjort om försöket med samma kläna resultat. Jag har också vid olika tillfällen motionerat om att man på länsstyrelserna skulle lägga upp återförsäljarregister för att därigenom få klarhet, när det gäller det ganska besvärliga begreppet återförsäljare. Resultatet har emellertid varit lika klenk därvidlag. Om man nu emellertid kommit underfund med att anmälningsskyldighet och registrering kan vara ett bra hjälpmedel, när det gäller ett avsnitt av handeln, kanske man också så småningom kommer underfund med att det är bra med en sådan anordning över hela linjen för att beskattningen skall bli så effektiv som möjligt och drabba alla rättvist.

Nu är jag emellertid ganska övertygad om att inte heller de förslag, som de sakkunniga framlagt i olika avseenden, lösa problemet när det gäller lyxskatt på pälsvverk, därför att spänningen mellan varupriserna inklusive lyxskatt i den reguljära detaljhandeln och priserna på de varor, som kunna fås på andra vägar, är för stor. Och om en effektiv kontroll skall upprätthållas, blir den så dyrbar, att man kommer att tänka på bränslekommissionens trätuggningsmaskiner under förra krigskrisen, vilka åto upp allt vad de tuggade.

Enligt nu tillgängliga uppgifter har den skärpta omsättningsskatten i år inbringat 5.2 miljoner kronor. Men i detta belopp ingår också vad staten själv betalat i skatt vid sina inköp, och enligt vad som har uppgivits från pälsvvarubranschens sida, kan den lyxskatt, som staten sålunda betalat vid arméförvaltningens inköp av pälsvverk, beräknas uppgå till inemot 2 miljoner kronor. Det skulle alltså återstå ett belopp av 3.2 miljoner kronor. Det skulle vara av rätt stort intresse att veta vad den nuvarande kontrollen av denna beskattning

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.)

kostar, dels för skattemyndigheterna och dels för handeln, som ju fått lov att särskilt inrätta sig för detta. De sakkunniga föreslå emellertid nu, att man för att åstadkomma en ytterligare skärpning av kontrollen skulle inrätta 48 nya befattningar vid länsstyrelserna, vilket skulle enbart när det gäller lönerna draga en kostnad på 360,000 kronor. Därtill komma resekostnader, traktamentsersättningar och andra omkostnader, och jag föreställer mig att de sammanlagda utgifterna för den skärpta kontrollen komma att gå upp till en halv miljon eller så. Under sådana förhållanden vill jag ifrågasätta, om det blir någonting kvar av det köpkraftsöverskott, som man skulle draga in. Jag förmenar att när man skall applicera en sådan lyxskatt, skall man göra det där man verkligen kan kontrollera att beskattningen blir effektiv, och där kan man också göra skatten hård. I annat fall föreställer jag mig, att man vinner större nettoresultat genom att sänka skattesatsen och därigenom minska den spänning mellan priserna, som drar varorna ut i andra marknader. För övrigt torde det vara svårt att begripa för den norrländske skogsarbetaren, varför den pälsmössa, som han behöver skaffa sig, skall vara en lyxartikel. Även detta är ett skäl, som gör att man kanske skulle behöva taga frågan om denna beskattning under omprövning.

Herr talman! Till slut skulle jag vilja beröra en fråga, som hör samman med vår folkförsörjning. Av den översikt, som folkhushållsministern lämnade i går, framgick att vårt försörjningsläge är ansträngt. Särskilt ha vi, som bo inom ett stort och renodlat konsumtionsområde som Stockholm, anledning att känna en viss oro. Under normala tider uppstår det ju inom produktionsområdena produktionsöverskott, som skickas till Stockholm och andra liknande stora konsumtionscentra för konsumtion, och dit kunde man skicka snart sagt vad som helst och få avsättning för. Nu är ju läget ett helt annat genom att de flesta varor äro ransonerade, och vad beträffar de varor, som fortfarande få säljas fritt — jag tänker då närmast på fisk, vilt och vissa andra sådana varor — blir det inte längre något överskott, som från produktionsområdena kan tillföras de stora konsumtionscentra. Antingen gå varorna åt inom produktionsområdena eller också suges överskottet upp inom näraliggande konsumtionsområden, och det blir inte något över för transport till längre bort liggande konsumtionsområden. Detta är ett problem, som jag tror att det finns anledning för myndigheterna att ägna speciell uppmärksamhet åt nu inför vintern, ty annars kan det uppstå mycket stora svårigheter. Det har här redan berörts, hur svårt det är för husmödrarna inom de stora konsumtionsområdena att erhålla t. ex. en sådan vara som fisk. Det finns helt enkelt inte fisk att köpa. På grund av det besvärliga läge, som därigenom uppkommit, har Stockholms livsmedels-handlareförbund avlåtit en skrivelse till livsmedelskommissionen med begäran att något skulle göras för att hjälpa upp situationen. Man har därvid bl. a. erinrat om att det på kommissionens initiativ lagrats rätt betydande kvantiteter fiskkonserver. Dessa ha visserligen beräknats komma till användning under vintern, men man har framhållit att i det svåra läge, som rått i Stockholm, borde livsmedelskommissionen ha släppt ut en del av dessa fiskkonserver till de stockholmska konsumenterna för att de åtminstone skulle få någon ersättning för den fisk, som inte kommer hit. Det finns säkerligen många liknande anordningar, som med litet god vilja från myndigheternas sida skulle kunna vidtagas för att underlätta ett bekymmersamt läge.

Ett annat besvärligt problem här i Stockholm har varit mjölkdistributionen. Därvidlag har man både från kristidsnämndens och från handelsns sida ansett, att en ransonering borde införas för att det skulle kunna ske en rättvis fördelning av de tillgängliga kvantiteterna. Det har ifrån mjölkleverantörernas sida sagts, att man levererat 80 procent av den vanliga kvantiteten till Stockholm.

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.)
Från handlandenas sida säges emellertid, att man inte får några 80 procent, medan husmödrarna i sin tur förklara, att det ofta händer, att man inte får mer än 50 procent av den kvantitet man vanligen konsumerar — jag kan av erfarenhet från mitt eget hem intyga att man inte får mer — och det kan vara vissa dagar, då det inte finns mjölk att ge barnen.

Jag är naturligtvis på det klara med att mjölkransonering är en svår sak. Men jag vet också, att det här i Stockholm finns ett ransoneringsssystem färdigt att tagas i bruk, och jag tror att det både för handeln och konsumenternas del skulle vara lyckligt, om man försökte ordna mjölkdistributionen på annat sätt än vad som för närvarande är fallet.

Jag vill alltså uttrycka den förhoppningen att regeringen i god tid prövar, hur man skall klara problemen, speciellt för de stora konsumtionsområdena, när nu vintern sätter in och svårigheterna bli ännu större än de hittills varit. De konsument, som bo i dessa stora konsumtionsområden, ha icke samma möjligheter att skaffa sig ersättning för de varor, som försvinna ur marknaden, som de konsument ha, vilka äro bosatta i eller invid produktionsområdena.

Herr statsrådet **Domö**: Herr talman! Det har sagts mig att man här gett uttryck för en del missnöje med att olika uppgifter skulle ha lämnats från bränslekommissionen om omfattningen av el-ransoneringen för de enskilda förbrukarna. Jag har sökt inhämta upplysningar härom och fått den uppgiften att det måste föreligga ett missförstånd, enär från bränslekommissionens sida inte mer än ett slags uppgift har lämnats.

För att lugna de farhågor angående vissa svårigheter för bl. a. industrien, som kunna uppstå på grund av en el-ransonering, vill jag säga att de senaste dagarnas nederbörd varit så betydande, att vi ha sett oss ha möjlighet att tills vidare uppskjuta ransoneringen. Därmed är dock icke sagt att el-ransoneringen inte kan komma att införas senare, men för den närmaste tiden anse vi oss inte behöva tillgripa den. Meddelande härom kommer att lämnas i radio under kvällens lopp.

Herr **Eriksson** i Sandby: Herr andre vice talman! Det har under de senaste åren vid upprepade tillfällen, i pressen och ifrån talarstolar, inte minst i denna kammare och från denna plats, med skarpa och eftertryck betonats, hurusom en av de väsentligaste förutsättningarna för bevarandet av vår demokrati och vår frihet varit den samförståndsanda, den solidaritet mellan olika folkgrupper, vilken kanske framför allt på grund av krisens tryck onekligen kommit till synes i vårt land. Ingen av oss torde väl heller vara okunnig om den fara, som skulle uppstå, därest vårt folk skulle splittras och delas upp i två eller flera mot varandra fientligt inställda och stridande intressegrupper. Varje ansvarig man och kvinna i vårt land veta säkert också i dag att den nationella enighetens bestånd är ett absolut livsvillkor för oss alla.

Det är därför, herr talman, så mycket mera beklagligt, när framstående och ansvariga representanter för olika fackliga och politiska organisationer och folkrörelser söka utnyttja krisen och dess svårigheter för att konstruera fram en klyfta eller en motsatsställning mellan t. ex. konsumenterna och jordbrukets producenter. Jag syftar här främst på den agitation, som har till uppgift att skapa fram ett missnöje bland jordbrukarna i vårt land under förmenande att konsumentgrupperna sakna förståelse för jordbrukets utövare och deras berättigade krav. Som ett medel i denna propaganda använder man ofta och mycket gärna det förmenta missnöje med prissättningen på jordbruksprodukterna, vilket lär förefinnas bland större delen av jordbrukarna i vårt land.

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.)

Man tar så lätt fasta på enstaka yttranden om produktionsstrejk och andra sabotageåtgärder, för den händelse statsmakternas förmenta oförstående inställning mot jordbruket icke förändras.

Hur förhåller det sig egentligen i detta avseende, herr talman? Finns det verkligen ett allmänt och starkt missnöje bland våra jordbrukare? Finns det hos dem någon resonans för den tanken att genom produktionsstrejk äventyra vår livsmedelsförsörjning? Eller är det måhända i stället på det sättet, att detta missnöje målmedvetet och planmässigt har uppammats och agiterats fram för att befrämja egna partipolitiska och andra kanske mindre hederliga egoistiska intressen? Jag lutar för min del, herr talman, obetingat mot den senare uppfattningen. Min ståndpunkt i detta avseende styrkes helt av mina erfarenheter bl. a. från den senaste landstingsvalrörelsen, där framför allt en del av bondeförbundets press och agitatorer sökte överträffa varandra, när det gällde att för landsbygdsbefolkningen klargöra, hur orättvist denna befolkningsgrupp behandlas av de maktavande i vårt land, i detta fall underförstått det socialdemokratiska partiet. I denna propaganda har man icke dragit sig för att utmåla vårt parti som den absoluta motståndaren till landsbygdsbefolkningens livsfrågor överhuvud taget. Det fanns t. o. m. agitatorer — jag har själv hört dem — som gjorde gällande, att — märk väl — den socialdemokratiska majoriteten i livsmedelskommissionen, i tjugomannakommittén, i priskontrollnämnden och i regeringen motsatte sig varje åtgärd till förbättring av jordbrukets förhållanden och hindrade varje rimlig uppgörelse för jordbruket. Det var visserligen en mycket tacksam och ställt uppgift att i varje fall bevisa att talet om den socialdemokratiska *majoriteten* i de institutioner, som här nämnts, byggde på uppenbart oriktiga uppgifter, men detta bevisar, vilka metoder, som fortfarande — trots tidslägets allvar och regeringskoalitionen — användas i kampen mot andra partier.

Jag har i min hand ett flygblad, — utgivet av landsbygdspartiet bondeförbundet — som bär rubriken: »Det mätes med olika mått.» Flygbladet innehåller en s. k. redogörelse för statliga och statskommunala beredskapsarbeten, A. K.-arbeten, bräntorvsindustrien och dess arbetskraft, riksarbetslagen, jordbrukspriserna och dyrortsgrupperingen. Jag skall icke, herr talman — i varje fall icke vid detta tillfälle — förstöra riksdagstrycket med att läsa in aktstycket till riksdagens protokoll, men det finnes likväl kvar som ett bevis på hur man från visst håll fortfarande uppfattar begreppen »sammförstånd och solidaritet». — Jag kan heller icke underlåta att i detta sammanhang erinra om hurusom en högerrepresentant i denna kammare någon dag efter offentliggörandet av regeringsbeslutet om jordbrukspriserna i en — kanske t. o. m. i flera — av mitt läns högertidningar framförde sitt beklagande av beslutet i en sådan form, att detta ingalunda var ägnat att gjuta olja på vågorna eller dämpa ett eventuellt missnöje, men väl hade rakt motsatt syftemål.

Jag grundar min uppfattning i denna sak — d. v. s. beträffande förefintligheten av jordbrukarnas missnöje — även på andra skäl än dem jag nu anfört. I min egenskap av kristidsnämndsordförande i en jordbrukarekommun har jag möjlighet till daglig kontakt med såväl större som mindre jordbrukare. Jag vill visserligen icke göra gällande att jordbrukarna i allt finner läget vara gott och väl, men jag vågar påstå, att det överväldigande flertalet av jordbrukarna under nu rådande läge, med förståelse för faran av en inflation och vad därmed sammanhänger, känna sig relativt väl tillfreds och lojalt ämna ställa sina tjänster och sin produktion till landets förfogande. Jag tror alltså, att därest de ledande personligheterna i jordbrukarnas olika organisationer verkligen vilja bemöda sig om saklig och objektiv upplysning om de rätta

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.) orsakssammanhagen, skall detta också vinna gehör bland landets jordbrukare. Ty, ärade kammarledamöter, lika väl som mötesledningen vid det numera berömda västgötamötet kunde framprovocera ett enhälligt ja på frågan om alla voro missnöjda, lika väl tror jag att en saklig uppläggning av problemet hade förmått att skapa enighet om ett beslut i motsatt riktning. Det finns inom den fackliga och politiska arbetarrörelsen exempel på huru som ett sakligt och intensivt upplysningsarbete förmått att under de år som gått verkligen minska den klyfta mellan producenter och konsumenter, som tidigare onekligen funnits i högre grad än nu. Jag rekommenderar i landets och folkets intresse herrarna på den borgerliga kanten att studera och draga lärdom av denna metod och dess resultat.

Med vad jag nu sagt, herr talman, har jag icke uttalat mig om skäligheten eller oskäligheten beträffande prissättningen på jordbrukets produkter. Jag har bara velat betona att det överväldigande flertalet jordbrukare i vårt land stå lojala och solidariska bakom strävandena att föra vårt land så oskadat som möjligt ur krisen, men att de tyvärr utnyttjas för olika politiska syften på ett mindre hederligt sätt. Jag har dock med detta icke velat ha sagt att det saknas anledningar till missnöje eller att missnöje alls icke förekommer. Tvärtom måste jag understryka vad som tidigare redan sagts i denna debatt, bl. a. av herr Skoglund, om kriskommissionernas blanketteraseri, vilket hotar att bringa kristidsnämnderna till förtvivlan och därtill verkar synnerligen irriterande på framför allt jordbrukarna. Jag undrar för min del heller icke på att tålmodet slutligen brister inför alla dessa ofta meningslösa uppgifter och inventeringar av olika slag. Att en jordbrukare, som i juli månad 1941 för avsalu avverkat t. ex. en enda kubikmeter ved och därvid samtidigt anmält, att veden försålts och att avverkningen är slutförd, trots detta varje månad under ett helt år nödgas fortsätta med deklarationen av denna kubikmeter, kan verkligen verka irriterande samtidigt som det är onödigt och kostsamt både för den enskilde och statskassan. Att det åligger kristidsnämnden att anmäla honom till åtal, därest han någon månad underlåter att deklarerat denna kubikmeter ved, förbättrar ju ej saken.

Jag vill också understryka herr Skoglunds bekymmer beträffande leveranserna av fodersäd. Vad statsrådet Bramstorp sagt på denna punkt rubbar icke på något sätt mitt omdöme i detta avseende. När livsmedelskommissionen kräver att en i jämförelse med tidigare betydligt större, i vissa fall fyrdubblad kvantitet skall levereras i år utan att skörderesultatet ökats i motsvarande grad, står det klart att åtgärderna icke kunna vara till fördel för livsmedelsproduktionen. Det verkar ju också onekligen ganska underligt att kristidsstyrelserna vid fastställande av de kvantiteter, som skola avstås inom respektive områden, frångå och höja de värderingar och uppskattningar, som med stora kostnader för de lokala kommunerna tidigare verkställts. Det finns alltså, herr talman, anledning till berättigat missnöje med vissa krisåtgärder — ett missnöje som kan vara och säkerligen också är farligare för vår demokrati än missnöjet med prissättningen på jordbruksprodukter.

Herr andre vice talman! Jag har velat anföra dessa enkla reflexioner såsom min personliga uppfattning om ett mycket viktigt problem för vårt land, nämligen bibehållandet av vår andliga motståndskraft och förhindrandet av motsatsställningar och missförstånd mellan olika befolkningsgrupper. Herr Svensson i Grönvik avslutade sitt anförande med att »vi behöva alla hjälpas åt». Detta är så sant som det är sagt, och jag uttalar den förhoppningen att herr Svensson vill hjälpa oss att för framtiden söka medverka till att lära även hans egna kolleger att det samförstånd, som vi behöva, sannerligen icke främ-

Överläggning i anledning av vissa statsrådsledamöters meddelanden. (Forts.)
 jas av de metoder, jag nyss omnämnt. Den fackliga och politiska arbetarrörelsen har varit och är fortfarande beredd till samförstånd och solidaritet, men arbetarrörelsen har därvid rätt att fordra samförståndsvilja även från andra folkgrupper. Detta är, herr talman, en oundgänglig förutsättning för att vår nationella enighet skall kunna bevaras.

Som tiden nu var långt framskriden och många talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren, på hemställan av herr andre vice talmannen, att uppskjuta den fortsatta överläggningen till ett senare sammanträde.

§ 2.

Ordet lämnades på begäran till

Interpellation.

Herr **Hansson** i Skediga, som anförde: Det har nu blivit bekant inom jordbrukareleden de stora krav staten ställer på avstående av fodersäd innevarande år. Jordbrukarna ha full förståelse för att statens behov av denna vara måste fyllas. Man kan emellertid konstatera, att denna leveransplikt på fodersäd träffar mycket ojämnt och att den speciellt hårt drabbar de småbruk i skogsbygderna, som i vanliga fall aldrig bruka ha någon fodersäd till avsalu. Dessa jordbruk ha i stort sett för fodersädsodling ganska svag jord, och följden blir, att den havre, som de skola leverera, är lätt, varför de få vidkännas prisavdrag för icke fullgod hektolitervikt. Det ekonomiska utbytet blir därför för deras del mindre än det normala. Därjämte tillkommer, att dessa jordbruk i stor omfattning utföra körslor i skogen och äro i behov av att inköpa foder för detta ändamål. Skall man taga sin utkomst i skogen på körslor, räcker ingalunda den tilldelade ransonen för detta ändamål, den kan sägas räcka endast för halv körning. Skola då dessa jordbrukare avstå fodersäd och sedan köpa igen cellulosa eller hö, innebär en sådan sak en mycket stark ekonomisk påfrestning, som de i de flesta fall icke ha ryggrad till.

I den mån det mindre jordbruket är direkt inställt på animalieproduktion, bör man också betänka, att med den omsorg om denna, som brukar nedläggas vid det mindre jordbruket, blir utbytet bättre än vid försäljning av fodersäd. En inknappning av fodertillgångarna för jordbruk av denna art innebär en reducerad produktion på tusentals och åter tusentals ställen. Man måste konstatera, att det är ett samhällsintresse dels att produktionen uppehålls så stor som möjligt, dels också att skogskörslorna gå för fullt innevarande vinter. Enligt min bestämda uppfattning nå vi en bit på väg mot detta mål, i den mån de minsta jordbruken i mån av behov bli frikallade från leveransplikten på fodersäd.

Enligt nuvarande bestämmelser ligger det i kristidsnämndernas hand att på de särskilda brukningsdelarna fördela de leveransäligganden, som kristidsnämnden fått sig ålagd av kristidsstyrelsen, men kristidsnämnderna äga icke rätt att frikalla någon, ej heller att lämna större tilldelning åt djuren än vad som i bestämmelserna angivits. För att nå det mål, jag här ovan skisserat, vore det önskvärt, om vissa lindringar i formerna för leveransplikt för de allra minsta jordbruken kunde åvägbringas, så att kristidsnämnderna finge befogenhet föreslå hel eller delvis befrielse från leveransplikt. Detta förslag skulle i så fall prövas av kristidsstyrelse och fastställas av densamma.

Med anledning av vad jag här anført får jag hemställa om andra kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet ställa följande interpellation:

Är herr statsrådet villig att så förändra bestämmelserna rörande leveransplikten å fodersäd, att det möjliggöres för kristidsnämnderna att föreslå och

Interpellation
för kristidsstyrelserna att besluta lättnader för det mindre jordbruket, avsedda att dels befrämja animalieproduktionen, dels möjliggöra mera omfattande körningsarbeten i skogarna?

Denna anhållan blev av kammaren bifallen.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.45 e. m.

In fidem
Sune Norrman.